

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Özkan KESME

**TÜRK BASININDA 1957 SEÇİMLERİ VE PARTİLERİN
PROPAGANDALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İbrahim ERDAL

YOZGAT-2016

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Özkan KESME

**TÜRK BASININDA 1957 SEÇİMLERİ VE PARTİLERİN
PROPAGANDALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İbrahim ERDAL

YOZGAT-2016

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı 80110312003 numaralı öğrencisi Özkan KESME'nin hazırladığı "Türk Basınında 1957 Seçimleri ve Partilerin Propagandaları" başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 16/06/2016 Perşembe günü saat 14:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Bengül BOLAT

Üye : Doç. Dr. İbrahim ERDAL (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hatice MUMYAKMAZ

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../20..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2016

Doç. Dr. Yaşar TÜRK BEN

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Basınında 1957 Seçimleri ve Partilerin Propagandaları” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/06/2016

Özkan KESME

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DP'NİN KURULUŞU, İKTİDARA GELİŞİ VE GELİŞMELER

1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecini Hızlandıran Etkenler, DP'nin Kuruluşu ve Muhalefet Süreci	6
1.1.1. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ve 4'lü Takrir	8
1.1.2. DP'nin Kuruluşu ve Tüzük Programı	10
1.1.3. 1946 Seçimleri	14
1.1.4. DP Birinci Büyük Kongresi'nde Hürriyet Misakı	18
1.1.5. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi	19
1.2. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi	21
1.2.1. 1950 Genel Seçimi Öncesi Yaşanan Gelişmeler ve Yeni Seçim Kanunu	22
1.2.2. 1950 Seçimleri	23
1.2.3. DP'nin Seçimleri Kazanmasındaki Etkenler	28
1.3. Demokrat Parti'nin İktidarında İlk Uygulamaları	29
1.3.1. Askeri Kadrodaki Değişiklikler	29
1.3.2. Millet Partisinin Kapatılması	30
1.3.3. Türkçe Ezan	31
1.3.4. Kore Savaşı ve NATO'ya Giriş	32
1.3.5. Halk Evlerinin Kapatılması ve CHP'nin Mal Varlığına El Konulması	34
1.3.6. Atatürk'ü Koruma Kanunu	36

İKİNCİ BÖLÜM

1954 GENEL SEÇİMLERİ VE DP'NİN FAALİYETLERİ

2.1. 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri ve Sonraki Süreçte Yaşanan Gelişmeler	38
2.2. 1954 Seçimleri	40
2.3. DP'nin Seçimleri Kazanmasındaki Etkenler	42

2.3.1. Basın Kanunu	43
2.3.2. Toplantı Gösteri Yürüyüş Hakkındaki Kanun	45
2.3.3. Kıbrıs Meselesi	46
2.3.4. 6-7 Eylül Olayları	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1957 GENEL SEÇİMLERİ

3.1. Seçim Öncesi Genel Durum ve Yaşananlar, Hürriyet Partisinin Kuruluşu.....	51
3.1.1. DP iktidarı ile CHP Muhalefeti Arasında Yaşanan Bahar Havası	53
3.1.2. Kırşehir'in Tekrar İl Haline Getirilmesi	55
3.1.3. Yeni Seçim Kanununun Kabulü ve Erken Seçim Kararının Alınması	57
3.2. Partilerin Propaganda Faaliyetleri	61
3.2.1. Partilerin Aday Listelerinin Açıklanmasına Kadar Yaptığı Propaganda Faaliyetleri	61
3.2.2. Seçim Beyannameleri ve Adaylar	66
3.2.2.1. Demokrat Parti	67
3.2.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi	71
3.2.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi	74
3.2.2.4. Hürriyet Partisi	75
3.2.3. Radyo Konuşmaları	77
3.2.4. Mitingler ve Toplantılar	77
3.2.4.1. CHP Mitingleri	77
3.2.4.2. DP Mitingleri	81
3.2.4.3. HP ve CMP Mitingleri	85
3.3. Seçim ve Sonuçları	87
3.3.1. Propaganda Süresinin Bitiminden Seçim Gününe Kadar Yaşananlar, Son Hazırlıklar ve Seçim Günü	87
3.3.2. Meclis Açılmasına Kadar Yaşanan Gelişmeler ve 1957 Seçim Sonuçları	88
3.3.3. 11. Dönem TBMM'nin Açılması ve Yaşanan Gelişmeler	96
3.3.4. Beşinci Menderes Hükümetinin Kurulmasından 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreç	101
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	109
EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ	134

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Basınında 1957 Seçimleri ve Partilerin Propagandaları

Özkan KESME

Danışman: Doç. Dr. İbrahim ERDAL

2016-Sayfa:134+v

Jüri: Yrd. Dr. Bengül BOLAT

Doç. Dr. İbrahim ERDAL

Yrd. Doç. Dr. Hatice Güzel MUMYAKMAZ

1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile birlikte tek parti yönetimi başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda olduğu tek parti yıllarındaki uygulamalar ve oluşan bazı tepkiler, Cumhuriyet Halk Partisi içindeki kadrolarca oluşturulan Demokrat Parti iktidarına zemin hazırlamıştır. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulması ve akabinde iktidara gelmesi, Türk Demokrasi Tarihinin kritik bir noktasını teşkil eder. Yine Türk Demokrasi tarihinde ilk kez bir muhalefet partisi, herhangi bir otorite ya da gücü arkasına almaksızın halkın iradesiyle iktidara gelebilmeyi başarabilmiştir. Demokrat Parti'nin 1950'lerde muhalefetle arasındaki diyalog ve ilişkiler bugünkü çağdaş siyaset anlayışının Türkiye'de iktidar-muhalefet ilişkilerinin belirlenmesinde temel olmuştur. Bu tezde tek dereceli olarak ve birden çok partinin katılımı ile yapılması bakımından önem arz eden 1946 seçimleri ve 1946–1957 ve 1957–1960 döneminde yaşanan gelişmeler özetlenmiş; 1957 seçimleri, sırasıyla seçim öncesi genel siyasal durum, kampanya dönemlerinde yapılan propaganda çalışmaları ve seçim sonuçları ile tüm bu süreçte meydana gelen gelişmeler incelenerek ele alınmıştır.

Tezin hazırlanmasında döneme ilişkin kaynaklardan faydalanıldı. Bu kaynaklarda olaylara ilişkin yapılan farklı yorumlar, objektif olarak teze yansıtılmaya çalışıldı. Kullanılan kaynakların daha çok birinci el olmasına özen gösterildi. O dönemin gazete ve dergilerinin incelenmesinin yanı sıra, dönemin Meclis Grubu Toplantı Müzakere Zabıtları ve Milli Kütüphane Arşiv belgeleri, Bozok Üniversitesi Kütüphanesi tarandı, Demokrat Parti Tüzük ve Programı incelendi. Seçim süreçlerinden hareketle yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmada, Türkiye'nin çok partili yaşama geçtiği ve demokrasiyi öğrenmeye çalıştığı bu dönemde, Demokrat Parti'nin ilk sistemli muhalefet oluşturma çabaları, 1946 yılında kurulmasıyla başlayan 1950, 1954, 1957 seçimleri ile devam eden ve 1960 darbesine kadar uzanan süreç ele alındı.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Genel Seçimler, 1957 Seçimleri, Adnan Menderes, Türk Siyasal Hayatı.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

Propaganda of the Party in the 1957 elections and the Turkish Press

Özkan KESME

Supervisor: Assoc. İbrahim ERDAL

2016-Page:134+v

Jüri: Assoc. Bengül BOLAT

Assoc. İbrahim ERDAL

Assoc. Hatice Güzel MUMYAKMAZ

With the foundation of the Republic of Turkey in 1923, it began the one-party management. Republican People's Party was the only party in power applications and the resulting response in some years; the Republican People's Party cadres in the Democratic Party paved the power generated. The establishment of the Democratic Party came to power in 1946, and subsequently, the Turkish Democracy constitutes a critical point in history. However, an opposition party for the first time in the history of Turkish democracy, any authority or power could manage to come to power without the people's will to the rear. The opposition Democratic Party of the 1950s, relations between dialogue and understanding today's contemporary politics has been fundamental in determining the government-opposition relations in Turkey. In this thesis, single stage and multiple terms as done by the party's participation in the 1946 elections, which are important and summarized developments during the 1946-1957 and 1957-1960; 1957 elections, general political situation before the elections, respectively, in the whole campaign process and the election results with the propaganda work is done in the period examined and discussed developments occurred.

It was utilized in the preparation of the sources for the thesis. These different comments on the facts of resources, it tried to objectively reflected in the thesis. Care was taken to be more first-hand the sources used. He examined the newspapers and magazines of the period, as well as the meeting of the Parliamentary Group of National Library and Archive documents period Negotiation Memorandum, Bozok University Library has been scanned, the Democratic Party Statutes and viewed the program. The selection process of the motion path on the basis prepared in this study, Turkey's multiparty living now and tries to democracy learning in this period, the first systematic opposition efforts to build the Democratic Party in 1950 began with the establishment in 1946, 1954 and 1957 elections to the ongoing and the 1960 military coup by extending the process was handled.

Key Words: Democratic Party, the Republican People's Party, General Election, 1957 Election, Adnan Menderes, the Turkish Political Life.

ÖNSÖZ

23 Nisan 1923'te Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla, Türk siyasi tarihinde ilk kez egemenlik millete verildi. 29 Ekim 1923 yılında ise yönetimde cumhuriyete geçildi. Demokrasi yolunda alınan bu mesafenin hemen ardından anayasası demokratik olan ancak işleyişi tek partili ve otoriter bir yönetimi içeren genç cumhuriyeti, ileri demokrasiye taşımak amacıyla Gazi Mustafa Kemal döneminde çok partili hayata geçiş denemeleri yapıldı. Ancak bazı nedenlerden dolayı gerçekleştirilemedi.

Türkiye'de 1923 yılından beri devam eden tek parti yönetimi iç ve dış etkenlerin zorlaması ve o günkü yönetimin de yararına inanması sonucunda, yerini 1946 yılında çok partili hayata bıraktı. Demokrat Parti Türk demokrasi tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Yine Türk Demokrasi tarihinde ilk kez bir muhalefet partisi, herhangi bir otorite ya da gücü arkasına almaksızın halkın iradesiyle iktidara gelebilmeyi başarabilmiştir.

Türkiye uzun bir parlamenterizm ve buna eşlik eden seçimler tarihine sahiptir. 7 Ocak 1946 tarihinde resmen kurulan Demokrat Parti, dört yıllık başarılı bir muhalefetten sonra 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. 14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye'de CHP'nin 27 yıllık iktidarının kapanması; 10 yıllık Demokrat Parti döneminin başlaması açısından bir milat olmuştur. 1950 seçimleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin 27 yıllık iktidarını Demokrat Parti'ye bırakması "*kansız*" ve "*beyaz devrim*" olarak ifade edilmektedir. Bu gelişme, Atatürk döneminden beri Türkiye'de uygulanan ve muhalefeti bütünüyle dışlamayan, başka bir deyişle "*potansiyel demokrasi*" anlayışının başarılı olduğunun bir kanıtıdır. Öte yandan bu gelişme, tek partili bir dönemden sonra, ihtilalsiz, darbesiz, kansız bir şekilde serbest seçimlerle iktidarın el değiştirmesidir ki, böyle bir değişime doğulu-İslami toplumlarda ilk defa gerçekleşmekte idi. 1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti, 1954 seçimleriyle Türkiye siyasi tarihinin en yüksek oy oranına (% 57) kavuşmuş, 1957 seçimleriyle birlikte ise oy oranında düşüşe geçmiştir. Çok partili hayata geçiş olan 1946 seçimleri ile başlayan ivme, Demokrat Parti'yi son kez iktidara taşıyan 1957 seçimlerinde artık doruğa ulaşmış ve 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle sona ermiştir. 10 yıllık dönemde Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı; Adnan

Menderes ise Başbakanlık yapmıştır. Dönem “*Menderes Dönemi*” olarak da bilinmektedir.

Tezin hazırlanması sürecinde en büyük zorluk, 1950 seçimleri başta olmak üzere seçim neticelerine ilişkin rakamlar konusunda yaşandı. Bu konuda, tezin ruhuna uygun bir biçimde, birinci el kaynaklarda yer alan rakamlar temel alındı. Bir diğer sorun parti listelerinden bağımsız olarak seçilen milletvekilleri ile iki ilden aday olup her ikisinde de seçimi kazanan milletvekillerinin hangi illeri tercih ettikleriyle ilgiliydi.

Oldukça kapsamlı olan bu çalışmada son dönemde çıkmış olan kaynaklardan olabildiğince yararlanılmaya çalışıldı. Ayrıca, Ulus, Cumhuriyet, Zafer ve Milliyet gazeteleri arşivlerinden, Milli Kütüphane’den, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi arşivinden, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi arşivinden, Üniversitemiz Kütüphanesi’nden, Meclis arşivinden meclis tutanakları gibi dönemin olaylarını daha objektif bir şekilde yansıttığını düşündüğüm önemli kaynaklara da ulaşılmaya gayret edildi.

Çalışmam esnasında desteklerini esirmeyen değerli hocam Doç. Dr. Yunus ÖZGER’e, tez çalışmamın her aşamasında yakın ilgisini ve desteğini gördüğüm; çalışmalarımın yönlendirilmesi ve sonuçlandırılmasında büyük emeği geçen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. İbrahim ERDAL’a, bilimin ve bilim insanının destekçisi olan hocalarıma, bu çalışma kapsamında benim yanımda olan ve çok kıymetli bilgileri benimle paylaşan Sayın Hatice Güzel MUMYAKMAZ’a, yüksek lisans ders hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her ihtiyacım olduğunda yanımda olduklarını bildiğim aileme, özellikle de hayatım boyunca bana her konuda koşulsuz destek veren, özgür düşünmemi sağlayan anne ve babama, maddi ve manevi tüm yardım, katkı ve destekleri için müteşekkirim. Bu tezin her sayfasında, her cümlesinde en çok onların emeği ve sevgisi vardır. Ayrıca Türk Emniyet Teşkilatı Yozgat İl Emniyet Müdürlüğü personellerine teşekkürü bir borç bilirim.

Özkan KESME

Yozgat 2016

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BM : Birleşmiş Milletler

C : Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP : Cumhuriyetçi Millet Partisi

CMP : Cumhuriyet Köylü Millet Partisi

DP : Demokrat Parti

EOKA : Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü

HP : Hürriyet Partisi

MP : Millet Partisi

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü

S: Sayı

s: Sayfa

SCF : Serbest Cumhuriyet Fırkası

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC : Türkiye Cumhuriyeti

TCF : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

v. dğr : ve diğerleri

YSK : Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından itibaren iktidarın denetlenmesi amacıyla çok partili hayata geçiş önemli bir hedef olmuştur. Bu amaçla 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleri yaşanmıştır. Fakat bu girişimlerin rejim karşıtı hareketlere dönüşme eğilimi göstermesi üzerine bu partiler kapanmış ya da kapatılmış, böylece çok partili yaşama geçiş süreci uzamıştır. Her iki partinin faaliyetlerinde görülen propaganda ve partilerin siyasi eğilimleri daha sonraki süreçte yaşanacak olan çok partili sistemde iktidara giden muhalefet partilerin yapısını da netleştirmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonraki başlayan süreçte, mecliste bulunan Birinci Grup, Mustafa Kemal'in önderliğinde bir araya gelerek 1923 yılında, bir yıl sonra Cumhuriyet ön adını da alacak olan, Halk Fırkasını kurmuşlardır. Mecliste etkili muhalefet gösteren İkinci Grup ise, 17 Kasım 1924 tarihinde milli mücadelede önde yer almış Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele gibi komutanların kuruculuğunu yaptığı ve Kazım Karabekir'in başkanı olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur.¹ Ancak kurulan bu siyasi parti, Şeyh Said İsyanı ile ilişkilendirilmiş mecliste sert tartışmalar içerisinde muhalefet etkisini kullanamayan parti kurucuları partinin kapatılmasını engelleyemediği gibi İzmir Suikastı ile de bağlantılarının bulunduğu iddiasıyla İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak ceza almışlardır.²

CHP tek parti yönetiminin sert tutumu, 1929 ekonomik buhranının getirdiği bunalımlar, hükümetlerin ekonomik politikalarındaki aksamalar ve mecliste etkili bir muhalefet grubunun olmamasından doğan denetimsizlik üzerine mecliste bu işi görecekle ve uyumlu çalışılabilecek bir siyasi partinin varlığı zorunlu hale gelmiştir. Mustafa Kemal, hem mecliste CHP'yi denetleyecek hem de hükümetlere tavsiye fikirler verecek bir partinin kurulması amacıyla yakın arkadaşı olan ve Paris'te elçilik

¹ Bknz: Erik Jan Zürcher, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924–1925)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 33; Ahmet Yeşil, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Cedit Neşriyat, Ankara 2002, s. 45.

² Cemal Avcı, *İzmir Suikastı/ Bir Suikastın Perde Arkası*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 95.

yapmakta olan, 1922 ve 1924 tarihlerinde iki defa başbakanlık görevini ifa eden, Ali Fethi Okyar'a 12 Ağustos 1930'ta Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurmasını sağlamıştır.³ Ancak teşkilatlanmasını dahi tamamlayamadan girdiği seçimlerde ve mitinglerinde halkın teveccühünü gören Okyar, kontrol altına alamayacağını anladığı süreçte akıbet olarak TCF ye benzememek için 17 Kasım 1930 tarihinde partiyi feshedilmiştir.⁴

II. Dünya Savaşı ile birlikte dünya dengelerindeki değişim Türkiye'yi demokratik parlamenter sistem ve sosyalist idare şekli arasında bir seçime mecbur kılmıştır. Başta İngiltere ve Amerika olmak üzere Batı dünyasının liderliğinde kurulan BM'ye katılmak için ön şart olan batı tipi demokrasiyi seçen Türkiye, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün parti içi muhaliflere bir siyasi parti kurmalarını önermesiyle birçok siyasi partinin kurulması süreci başlamıştır.

Çok partili hayata geçişte Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum, işsizlik, savaşın getirdiği yokluk ve karaborsanın yanında CHP iktidarı süresince yapılan ideolojik uygulamalara duyulan tepkiler yeni kurulacak olan siyasi partilerin en önemli propaganda malzemesi olmuştur. Halkın mecliste temsili propagandasıyla meydanlara inen, özellikle Demokrat Parti olmak üzere, siyasi partiler CHP iktidarının ideolojik elit sınıfının temsilcisi durumuna gelmişlerdir.

Ülkenin içinde de özellikle savaş sırasında uygulanan ekonomik politikalar ve tek parti anlayışının uygulamaları halkta huzursuzluğu körüklemiş ve muhalefetin doğuşunu hızlandırmış, özellikle CHP'nin kendi içinde de bu uygulamalara karşı olan milletvekilleri seslerini yükseltmeye başlamıştır. Toprak reformu ve varlık vergisi gibi uygulamalar hem azınlıkların hem de yerli toprak sahiplerinin tepkisini çekmiş bu tepki ezanın Türkçe okutulması gibi halkın inanç hassasiyetleriyle birleşmiştir. Savaş sırasında tarımsal üretim düşmüş, halk fakirleşmiş, ihracat azalmış, yatırımlar durmuş, devletin ihtiyacı olan kaynaklar için ek ve yüksek oranlı vergiler halka uygulanmış ve hükümetler bu koşulların gerektirdiği nispi de olsa çözümleri, şartları öne sürerek uygulayamamışlardır. Bunu yanında 1940'lı yıllarda

³ Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 158; Cemal Kutay, *Mustafa Kemal'in Önlenmiş Demokrasi Girişimi/Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İklim Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 74.

⁴ Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 163.

yüksek fiyatlarla beslenen enflasyon ve açıktan parasal hareketlerle karaborsacılık, Türkiye’de olağanüstü yollardan kârlar eden bir zengin kesimi oluşturmuştur. Bu kesim doğal olarak CHP’nin devam ettirdiği devletçi ekonomik modele muhalefet edecek siyasal oluşuma destek verecek ciddi bir tabanı oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu itibarıyla benimsediği çok partili parlamenter sistemi; yaşadığı milli mücadele sonrası göç, 1929 ekonomik bunalımı ve II. Dünya Savaşının getirdiği zorunlu yaptırımlardan dolayı uygulamaya geçirememiştir. Ancak savaş sonrası yenedünya düzenindeki tercih bu sisteme hızlı geçişin yolunu açmış bunun gibi dış unsurlar öncelikle etkili olmak üzere süre gelen sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel sıkıntılar sonucu sistemin denetleme mekanizması gereği bir muhalefet partinin varlığı zorunlu hale gelmiştir.⁵

Türkiye’de çok partili hayata geçişte dış etkenlerden kastedilen iki unsur bulunmaktadır. İlki; İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yenedünya düzeninde güç dengelerinin değişmesiyle dünya siyasetinde demokrasi taraftarı devletlerin ön plana çıkması, ikincisi de; Çarlık Rusyası yerine kurulan ideoloji temelli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin yayılma politikaları kapsamında Türkiye üzerindeki istekleridir. Bu sebeple parlamentoda hükümeti eleştirmek amacıyla kurulan Müstakil Grubun etkili olamaması, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uygulanan ekonomik politikaların halkın ekonomik durumunu düzeltmekte yetersiz kalması, alınan ağır vergilerin halkın durumunu daha da kötüleştirilmesi, Tek Parti Yönetimi’ne karşı halkın tepkilerinin giderek artması, CHP iktidarının ekonomik yardım beklentisi gibi etkenlerle çok partili hayata geçiş süreci sancılı da olsa başlamıştır.

Çok partili hayata geçişte en önemli tartışma konularından birisi seçim sistemi olmuştur. Tezimizin konusuna geçmeden önce seçim sistemleri ile ilgili bilgi vermek zorunluluğu doğmuştur. Parlamenter sistemlerde seçim sistemleri; çoğunluk, yarı nisbi, nisbi temsil ve karma sistemler olmak üzere dörde şekilde

⁵ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946–1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004, s. 41; Çağlar Keyder, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 12; Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 313.

uygulanmaktadır.⁶ Çoğunluk sistemi seçim bölgesinde oyların çoğunu alanın kazanması üzerine kurulu bir sistem olup bu oyların yarısından fazlasını, 3/5 gibi belirli bir oranını alan veya oyların çoğunu alan siyasi partinin kazanması üzerine işletilmiştir. Dar bölge yönteminde ise bölünmüş küçük seçim bölgelerinde partiler her bir seçim çevresi için birer aday göstermektedir. Ayrıca seçmenlerin istedikleri adayın ismini tercih sırasına göre belirttiği “*tercihli oylu seçim*” yöntemi de uygulanmaktadır.

Çoğunluk sistemlerinde fayda veya yönetimde istikrar ilkesi ön plandadır. Bu sistemlerin temelindeki mantık son derece basittir. Her seçim çevresinde geçerli oyların çoğunluğunu kazanan partili veya bağımsız aday ya da partili adaylar grubu milletvekili seçilir. Ancak çoğunluk sistemleri, seçim çevrelerinin genişliği ve milletvekili seçilmek için gerekli oy oranı bakımından farklılıklar gösterir.

Nisbi temsil sistemindeki amaç, seçime katılan her partinin aldığı oy oranında parlamentoda temsil edilmesidir. Bunun için öncelikle seçim sayısı/seçim kotası bulunur. Seçim sayısı, bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oy toplamının o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesi ile elde edilir. Bir partinin aldığı oy bu seçim sayısına bölünerek o partinin parlamentoda kazandığı sandalye sayısı bulunmuş olur. Ancak bu bölme işleminin sonucu her zaman tam sayı çıkmayabilir. Böylece “*artık oylar*” ve açıkta kalmış milletvekillikleri sorunları doğmuş olur. Nisbi temsil sisteminin çeşitleri, açıkta kalan milletvekillerinin nasıl paylaştırılacağı ve partilerin artık oylarının nasıl değerlendirileceği konularında temel anlamda ikiye ayrılırlar. Ayrımın ölçütü artık oyların yerel bazda mı memleket bazında mı değerlendirileceğidir.⁷

Karma sistem, çoğunluk sistemi ile nisbi temsil sisteminin kaynaştırılması ile oluşturulmuştur. Bu sistemde nispi temsil sistemi ile çoğunluk sistemine eşit ağırlık verilir. Ülke çok sayıda seçim bölgesine bölünür. Her seçim bölgesinde en fazla oyu alan parti o seçim bölgesindeki sandalyeleri alır. Diğer partiler tarafından elde edilen

⁶ Servet Armağan, *Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi*, Fakülteler Matb., İstanbul 1975, s. 104-105; Fatma Alev Atayakul, “Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2007, s. 63.

⁷ Armağan, *Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi*, s. 126-128.

oylar ulusal düzeyde toplanır ve geri kalan milletvekilliği sayısı nispi temsil sistemi ile dağıtılır. Karma sistemlerin meydana getirilmesindeki gaye her iki seçim sisteminin kusurlarını gidermektir. Çoğunluk veya nisbi temsil sisteminin ağır bastığı ya da her ikisinin eşit ölçüde kullanıldığı sayısız karma sistem yaratılabilir.⁸

1946, 1950 ve 1954 seçimlerinde, seçmenlere matbu listeler üzerinde değişiklik yapabilme hakkı tanınmıştır. 30 Haziran 1954 ve 11 Eylül 1957 tarihlerinde seçim kanununda yapılan değişikliklerle matbu veya daktilo ile ya da elle yazılarak çoğaltılma, karma nitelikteki oy pusulalarının geçersiz sayılma, partilere ait matbu oy pusulalarında yazılan aday isimlerinin silinme ve/veya bunların yerine başka isimlerin eklenmesi durumunda, iptal ve ekleme işlemlerinin geçersiz olması, matbu oy pusulasının olduğu gibi kullanılmış sayılması usulü getirilmiştir.⁹

⁸ Emine Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, Nobel Yayınevi, Ankara 2004, s. 131.

⁹ Seçim sistemleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Ankara 1982, s. 37-42 ; Atayakul, *"Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde..."*, s. 63-70.

BİRİNCİ BÖLÜM

DP'NİN KURULUŞU, İKTİDARA GELİŞİ VE GELİŞMELER

1.1. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİ HIZLANDIRAN ETKENLER, DP'NİN KURULUŞU VE MUHALEFET SÜRECİ

1939'da başlayan II. Dünya Savaşı 1945'te Batı bloğunun üstün gelmesiyle bütün dünya devletleri ve Türkiye için de yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye bu konumda savaşın bitimine yakın San Francisco Konferansında yerini konumlandırmıştır. Bu konumlanmada elbette Sovyet tehditlerinin de önemi büyük olmuştur. Ancak kuruluş itibariyle hükümetlerin en iyi denetleme mekanizmasının parlamento içerisinde olduğuna dair inanç çok partili hayata geçiş sürecinin etkili motivasyon unsuru olmuştur.

Stalin'in Boğazların rejimi konusunu tekrar gündeme getirmesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde düzenleme talebi¹⁰ dış politika etkisinin en önemli itici unsuru olmuştur. Bu anlamda Türkiye her ne kadar San Francisco konferansında iki kutuplu dünyada yer alacağı kutbu seçmiş ise de içerde kurulan siyasi partilerin doğumu savaş sürecinde yaşanan sosyal ve ekonomik sıkıntılara bağlı gelişmiştir. Bu minvalde ilk kurulan siyasi muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi (MKP) 18 Temmuz 1945'te işadamı olan Nuri Demirağ tarafından kurulmuştur. Demirağ, partinin kuruluş amacını ve propagandasını savaş sürecinde yaşanan yokluk, kıtlık ve devletçilik uygulamalarının getirdiği ağır vergilerin meydana getirdiği yıkımı önlemek ve adaleti ve refahı getirmek şeklinde belirtmiştir. Demirağ ayrıca seçim sisteminin de değişmesini bununla beraber mecliste de yeni düzenlemelerin

¹⁰ Nihal Kara, "Çok Partili Sisteme Geçiş", *Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 8, Aralık-Ocak 1984/85, s. 66; Erol Tuncer, "1946 Seçimleri", TESAV Yayınları, Ankara 2008. s. 4.

gerekliliğini partisinin nizamnamesinde belirtmiştir.¹¹ Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisini kurmasından kısa bir süre sonra İnönü'nün 1 Kasım 1945'te Meclisin açılışında, “Bizim tek eksikimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır.” şeklinde beyanı MKP'nin istenilen muhalefet görevini yerine getiremediği sonucunu doğurmaktadır.¹²

İnönü'nün beyanatından çıkarılacak bir diğer sonuç ise 1946 sürecinde kurulmuş olan birçok partinin beklenilene verememiş olmasıdır. Elbette 1920 yılından itibaren Türk siyasi hayatında mecliste bulunan partilerin dışında faaliyet gösteren birçok siyasal parti de bulunmuştur. Bunlar ya seçime girmemişler ya da belirli bölgelerde seçimlere katılmışlar çoğu da örgütlenmelerini yurt genelinde tamamlayamamış partiler olmuştur. Cemil Koçak'ın “1946'nın ıvır zıvır partileri” dediği bu partilerden bazıları; Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, Yalnız Vatan İçin Partisi, Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi, Arıtma Koruma Partisi, İslam Koruma Partisi ve Yurt Görev Partisidir.¹³

Kongar, çok partili sisteme geçiş sürecini etkileyen iç ve dış gelişmelerin seyirini açıklarken iç politikadaki sıkı denetimin Atatürk sonrası yapının bozulmasını önlemek için uygulandığını savaşın çıkmasıyla bu uygulamaların tek parti diktatörlüğüne varan seviyeye çıktığını belirtmiştir. Kongar'a göre Türkiye'nin tarafsızlığını korumak amaçlı yapılan bu uygulamalar yüzünden siyasi bir muhalefet partisinin gelişmesinin önü kesilmiş, işçi grevleri yasaklanmış, basın tam bir denetim altına alınmış devlet ile CHP ortaklığı, devlet idarecilerince parti vazifesiyle artarak pekiştirilmiştir. Bu gelişmeler Türk parlamento sistemine iki seçenek sunmuş; ilki, tek partili yönetimin hız kazanarak tam bir baskıya mekanizmasına değişmesi,

¹¹ *Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi*, Ticaret Türk Anonim Şirketi, İstanbul 1945, s. 37.; Muzaffer Sencer, *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul 1971, s. 200; Orhan Özacun, “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2, 2002, s. 218-220; Atayakul, “Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde...”, s. 89.

¹² Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matb., İstanbul 1963, s. 86; Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 19.

¹³ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Yay., İstanbul 1952, s. 693-709; Cemil Koçak, “46'nın ıvır zıvır partileri”, *Tarih ve Toplum*, C: 14, Sayı: 80, Ağustos 1990, s. 16-19.

ikincisi ise, düzenin demokratikleşmesi olmuştur.¹⁴ İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru demokrasi lehine oluşan uluslar arası ortam, gerek CHP içindeki ve gerekse basındaki muhalif unsurları cesaretlendirmiş; İnönü'nün çok partili rejime yeşil ışık yakmasıyla birlikte toplumdaki muhalefet potansiyelinin harekete geçmesi için gerekli zemin hazırlanmıştır.¹⁵

CHP içerisindeki muhalifler 1945 Mayısındaki bütçe görüşmelerinde son yıllarda devletçilik uygulamaları sonucunda ortaya çıkan hayat pahalılığı, vurgunculuk, karaborsa, aşırı vergi yüklemeleri ve tahsilinde yaşanan adaletsizlik gibi konularda düzenlemelerin yapılmasını talep etmişlerdir.¹⁶ DP'nin kurucularından olacak olan Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın önde geldiği muhaliflerin diğer önemli eleştirisi de Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa olmuştur. 7 Haziran 1945'te, CHP'ye demokratik bir ıslahat yapılması konusunda bir önerge vermiştir.

1.1.1. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve 4'lü Takrir

1950'li yıllara giderken, Meclis'in çıkardığı en mühim kanunlardan biri 4753 sayılı ve 11 Haziran 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'dur.¹⁷ Kanuna göre topraksız ve toprağı yetersiz köylüler ile birlikte çiftçilik görevi üstlenenlere, geçimlerini sağlayacak ölçüde toprak vermek ve verilen toprağın sürekli kullanılabilmesi amacıyla gerekli olanağı sağlamak çabası sarf edilmiştir. Bununla birlikte dağıtılacak arazi hazine, vakıf ve belediyelere mahsus tarlalardan ve 5000 dönümden fazla olan çiftliklerden istimlâk edilerek, eğer bu topraklar ihtiyacı karşılamazsa, 2000 dönümlük, yani orta büyüklükte çiftliklerde istimlâk edilip, asıl mal sahibi topraklarının içinden istediği 50 dönümü kendisine ayrılacaktır. Bunun yanı sıra toprakların bedeli sahiplerine uzun vadeli, karışık bir usulle ödenecektir.

¹⁴ H. Can Som, *Demokrat Parti ve Radyo Davası*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul 2007, s. 9.

¹⁵ Tuncer, "1946 Seçimleri", s. 5.

¹⁶ İbrahim Erdal, "II. Dünya Savaşı Döneminde Türkiye'nin İktisadi Politikaları ve Muhalefet", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 9, S: 1, Sakarya 2007, s. 145-147.

¹⁷ *Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1945, s. 95.

Kanun tasarısı Meclis'te görüşülmeye başlayınca Meclis üyeleri arasında yaşanan tartışmalar iki grupta yoğunlaşmıştır. Kanuna karşı en şiddetli itirazlar, daha sonra DP'nin kurucularından olacak iki milletvekilinden Refik Koraltan ile Adnan Menderes'ten gelmiş, bu da CHP içinde bir muhalefetin kristalleşmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁸ Kanunun, toprak ağalarının hali hazırda sahip oldukları haklarını ellerinden aldığını vurgulayan Menderes bu kanunu, zorba bir yaptırım diye nitelendirmiştir. Menderes'e göre: “*Bu kanunun çıkmasıyla beraber toprak mülkiyeti diye bir şey kalmayacak ve bu kanunla beraber tarım alanında küçük işletmeler çoğalacak ve en küçük emniyet kalmayacaktır.*”¹⁹ Menderes, CHP iktidarından bu kanun yerine, tarım alanında kooperatifleşmeyi tercih etmiş ve desteklemiştir.

7 Haziran 1945'te CHP'deki muhalif milletvekillerinden dördü CHP Grubuna bir önerge sunmuştur. 4'ler adı verilen bu grup, hazırladığı tavrile CHP genel kurulundan; TBMM'den çıkarılan yasaların adaletle çıkarılması ve demokratik kurumların oluşturularak ve serbest çalışma imkânlarıyla güçlendirilmesi, kabule edilen kanunlardaki ve parti tüzüğündeki demokratik olmayan maddelerin yeniden düzenlenmesi, meclise hükümeti denetlemek için yetki verilmesi ve seçimlerin serbest bir ortamda yapılması gibi taleplerde bulunmuştur. Ancak bu talepler, parti grubu tarafından oybirliği ile reddedilmiştir.²⁰

CHP, “*dörtlü tavriri*”i başlangıçta olumsuz bakmamış, üstüne Cumhurbaşkanı İsmet İnönü muhalefeti yönlendirerek cesaretlendirmiştir. Bu tavriri imzalayan dört kişi eleştirilerini basın aracılığıyla yapmaya devam etmesi ve taraftar bulmaya da başlamaları üzerine Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan CHP'den çıkarılmıştır. Bunun üzerine Celal Bayar partiden de milletvekilliğinden de ayrılarak istifa etmiştir. Bu gelişmeler partiden uzaklaştırılan muhaliflerin DP'yi kurmalarıyla neticelenmiştir.²¹ Dörtlü Tavriri verenlerden ikisi olan Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, bir süre sonra Vatan gazetesini kullanarak muhalefet etmeye başlamıştır. Vatan Gazetesinde millet otoritesinin sağlanması, insan hak ve hürriyetlerinin güvenceye bağlanması, demokratik olmayan hükümlerin kaldırılması,

¹⁸ Cemal Anadol, *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*, Yeni Kuvayı Milliye Yayınları, İstanbul 2004, s. 12–13; Tuncer, “*1946 Seçimleri*”, s. 24.

¹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitapevi, 5. Basım, İstanbul 1993, s. 117.

²⁰ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitapevi, 4. Baskı, Ankara 2003, s. 28.

²¹ Durmuş Ali Koltuk, “II. Dünya Savaşından Sonra Çok Partili Hayata Geçişte CHP ve İsmet İnönü”, *TSA Dergisi*, Yıl: 12, S: 2, Ağustos 2008, s. 39.; Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 29.

baskının ilgası şeklinde liberal ve demokratik konular üzerinden eleştiriler yapmışlardır.²²

1.1.2. DP'nin Kurulması ve Tüzük Programı

1945'ten beri dünyadaki değişim ve gelişim, az zamanda Türkiye'de de hissedilmiş ve tek partili yönetimin özellikle savaş dönemindeki başarısızlığı, demokrasiye olan talebi artırmış, toplumdaki bu eğilim Türk iç politikasını da etkilemiştir. İç ve dış gelişmelerin tesiriyle oluşan değişim taleplerine Milli Şef Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de pozitif yaklaşması, tez zamanda tek partili yönetimden çok partili yönetime aktarım sürecinin önemli bir basamağı olmuştur.²³ CHP'nin 23 yıldan beri devam eden tek partili yönetimi, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yeni bir siyasi partinin teşekkülüne olumlu bakmasıyla sona yaklaşmış, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü dönemin en büyük siyasi liderlerinden ve milli mücadelenin kilit isimlerinden Celal Bayar'a yeni bir siyasi parti kurma hususunda yol açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında dünya ülkelerinde talep gören demokrasi düşüncesi ve ülkede yaşanan sıkıntılar sonucunda bir muhalefet partisine duyulan ihtiyacın da etkisiyle; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, 7 Ocak 1946'da DP'yi kurmuşlardır. Başlayan bu süreç ile birlikte çok partili hayata geçiş dönemi, 1946 seçimleri ile kesintiye uğrasa da, şeklen de olsa başlamış olacaktır. Savaşın yokluğunu, kıtlığını hisseden halk ve iktidarın denetimini hisseden basın Demokrat Partiyi bir kurtarıcı olarak görmüşlerdir. Halkın diliyle "*Demir kırat*" umut olmuştur.²⁴

DP kurulduğu gün içerisinde DP'nin merkez idaresi, tüzüğü ve programını açıklamıştır. Tüzüğün 43. maddesine göre, büyük kongreye toplanıncaya dek, kurucuların Genel İdare Kurulu'nu oluşturması karara bağlanmıştır. Tüzüğün öngördüğüne göre merkez örgütü; Parti Başkanı, Genel İdare Kurulu ve Merkez

²² Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 29.

²³ Şerif Demir, *Düello: Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesine Olaylar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 15.

²⁴ Rıfıkı Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş*, Olgaç Yayınevi, Ankara 1979, s. 58.; Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 37.

Haysiyet Divanı olmak üzere üç organdan oluşmuştur. Bu üç organın da sadece büyük kongre yönetimince seçilmesi ve iki yılda bir toplanıp karar alan büyük kongreden sonra en yetkili organın 10 kişiden oluşan genel idare kurulunun olması benimsenmiştir. Tüzüğün 13. maddesiyle partinin fiilen tüm idaresinin bu kurula mahsus olması ve partinin milletvekili adaylarını tespit etme yetkisinin de kurula ait olması kabul edilmiştir. Taşra örgütünün oluşumu; il, ilçe, bucak ve ocak kısımlarından teşekkül etmiş, senede bir kez bir araya gelen kongreleri ve üç ile yedi üyelik yönetim kurullarından meydana gelmesi benimsenmiş, her yönetim kurulu bünyesinde bir başkan, bir “yazman” ve bir de muhasip bulunması bundan başka, illerde bir haysiyet divanının kurulması kabul edilmiştir.²⁵

Programda partinin kuruluş amacı ilk maddesinde Türkiye Cumhuriyeti’nde demokrasinin aydınlık ve ileri düşünceyle gerçekleştirilmesi ve siyasetin demokratik bir düşünce ve akılla yürütülmesini sağlamak şeklinde belirtilmiştir.²⁶ Programda, DP’nin, sosyal adaletten yana olduğu, çalışma grupları ile birlikte işbirliğini öngördüğü, işçilerde grev hakkının olmasını savunduğu, insan haklarının güvence altında olmasını, gizli oy ve tek dereceli serbest seçim sistemini benimsediği, üniversitede öğretim üyesi olmayanların yani devlet memurları için siyaset yasağını kabul ettiği, totaliter ayrılıkçı dernek ve partilerin kurulmasını yasa dışı kabul etmiştir.²⁷

DP programının genel ilkelerinde hâkim düşünce demokrasi ve liberalizm olmuş, Liberalizm programda hem özgürlükler yönünden hem de ekonomik yönden kabul edilmiştir. Örneğin, insan hak ve hürriyetlerine yer verilmiş, (mad. 4), dernek oluşturma özgürlüğünde durulmuş, Türk toplumunun temelini oluşturan aile ve mülkiyete dayandığı belirtilmiş (mad. 5), devletçiliğin baş görevleri arasında özel sektörün desteklenmesi gereğine değinilmiştir.²⁸

Programın on sekizinci maddesinde dış politika karşısındaki tutum anlatılmıştır. Dış politikada milletlerarası eşitlik ilkesine bağlı kalınacağı, milletler

²⁵ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Doğu Matbaası, Ankara 1949, s. 19–35; Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 30.

²⁶ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 47.

²⁷ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 48

²⁸ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 42

arası işbirliğine önem verileceği, güvenli ve iyi komşuluk ilişkilerinin esas alınacağına değinilmiştir. Uluslararası politikada Birleşmiş Milletler Teşkilatının amacına uygun barışçı ve şeffaf bir dış politika izleneceği belirtilmiştir. İç politikada hükümet ve kurumlarının, halkın hizmetinde bir varlık olarak görüleceği bildirilmiştir.²⁹

Tüzükte partiye üyelik şartları, 3. maddede belirtilmiş; milli birliği ve bütünlüğü bozmayı hedefleyen veya demokratik ilkelere aykırı ideolojilere saplanmamış olmak, ağır hapis ya da onur kırıcı bir suç yüzünden hapis cezası ile mahkûm olmamak veya ağır hapis ile mahkûm olup da hakları verilmiş olmak ve halkça kötü tanınmayan şekilde açıklanmıştır. Ayrıca Türk kültürünün ve partinin ilkelerini kabul etmek, partiden çıkarılmamış olmak ve siyasi derneklere girme hakkına sahip yaşta bulunmak şeklinde açıklanmıştır.³⁰

Tüzükte partinin organik yapısı Merkezde Parti Merkez Teşkilatı; ki bu teşkilat üç organdan, Parti Genel Başkanı, Genel İdare Kurulu ve Merkez Haysiyet Divanı'ndan oluşmuştur. Tüzüğe göre parti merkez örgütünü oluşturan bu organlar, iki yılda bir sefer toplanacak büyük kongre tarafından seçilecek, Büyük Kongre ise iki yılda bir sefer Genel İdare Kurulu'nun göstereceği yer ve zamanda toplanacaktır. Büyük Kongre partinin en yüksek organı olmuş, görevi tüm problemleri çözmek, Genel İdare Kurulu'nun hesaplarını kontrol etmek ve bütçeyi kabul etmek olarak belirlenmiştir. Ayrıca Parti Genel Başkanına, Genel İdare Kurulunu ve Yüksek Haysiyet Divanını belirlemek ve Merkez Haysiyet Divanı üyelerini seçmek yetkisi verilmiştir. Tüzüğe göre Büyük Kongreden sonra en yetkili ikinci organ Genel İdare Kuruludur. On üyeden teşekkül eden Genel İdare Kurulu, partinin fiili idaresini yürütür ve partinin milletvekili adaylarının 5'te birini belirlemektedir.³¹

DP'nin parti programında liberalizm ve demokrasi unsurlarına sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir. Liberalizm, birey hakları ve ekonomik girişim serbestiyeti alanlarında kendisini göstermiş, bu talepler ile bireyin temel hak ve özgürlüklerinin kazandırılması ve dernek kurmak gibi sivil toplum örgütlerini faaliyete geçirme

²⁹ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 51

³⁰ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 5-7.

³¹ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 7-12.

hürriyetlerinin verilmesini içermiştir. İktisadi açıdan; liberalizmi anayasada yer alan devletçiliğin terk edilerek özel teşebbüslerin ekonomik alanda yatırıma teşvik edilmesi ve desteklenmesini kapsamıştır. Siyasi açıdan; demokrasi parti programının asıl gayesini oluşturmuştur. Parti programının birinci maddesinde, Demokrat Parti'nin, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasiyi her alanda ve tam manasıyla uygulamaya koymak amacıyla yola çıktığını belirtmiştir.³² Amaçtan hareketle DP programında, tek dereceli serbest seçim tercih edilmiş ve devlet yönetimine halkı ortak etmenin hedeflendiği vurgulanmıştır. Parti programı açısından; hükümet işleri ile ilgili, ikinci bir yargı bölümü kurulması kararlaştırılmış ve madde halinde belirlenmiştir. Parti programının özgürlükler açısından, üniversitelere bilimsel ve idari özerklikler verilmesini amaçlamıştır. Ekonomi açısından da; özel teşebbüs ve sermayenin devlet güvencesi ve desteğinde olması, devlet kuruluşlarının özel sektöre devredilmesi, serbest piyasa işleyişine dönülmesi ve liberal sistem ilkelerinin başlatılması, piyasalara zorunluluk halleri dışında devlet müdahalesinin olmaması, ülkenin kalkınma planlamasında tarıma önem verilmesi ile vasıtalı vergilerden daha çok vasıtasız vergilerin üzerine eğilimesi düşünülmektedir.³³

Adnan Menderes, aynı gün DP'nin kuruluşu dolayısıyla yaptığı açıklamada,³⁴

“Bugün Demokrat Parti resmen kuruldu. Şimdi Türk siyasî hayatında yepyeni bir sahife açılıyor. Bu tarih, gelecek kuşaklar için asla unutulmayacak bir kilometre taşı olacak. Artık tek parti-tek şef sisteminin egemenliği, yalnız devlet hayatımızın dar kalıpları arasından çıkmakla kalmayacak; aynı zamanda, milletimiz yıllarca özlemini çektiği demokrasinin en ufuklarından özgürce nasibini alacak. Ülkemizin kalkınmaya, ekonomik açıdan gelişmeye ihtiyacı var. Demokrasi ve kalkınma hamleleri Demokrat Parti'nin iki temel felsefesi olacak. Kurucusu olduğum bu partinin, politik hayatımızda sonsuza kadar devam edeceğini ümit ediyorum. Bizden sonra bu partinin başına geçecek yöneticilerin, 1946 ruhunu daima hafızalarda canlı ve uyanık tutmaları en samimi dileğimdir.” sözleriyle partinin dayandığı ideolojik temeli ifade etmiştir. Aynı gün DP Genel Başkanı da olan Celal

³² *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s.47

³³ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 31–32.

³⁴ Taşkın Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, Şule Yayınları, İstanbul 2002, s. 15.

Bayar, Ankara’da gazetecilere DP’nin daha önceki siyasi muhalefet partileri gibi güdümlü olup olmadığına dair iddialara cevaben:³⁵

“Bu söylentileri ahlâk kaideleri ile telife imkân yoktur. Ortada ne böyle bir muvazaayı kabul edecek ne de teklif edecek kimse yoktur. Böyle ciddi bir meselenin hafifliklere tahammülü yoktur. Biz, memleket menfaatine büyük bir hamle yaptığımızı kani bulunuyoruz. Samimi arzumuz şudur: Memlekette millî iradenin, millî hâkimiyetin tahakkuku ve bunların kanuna uygun olarak tecellisi... Biz memleketin bütün icapları hakkında münakaşa etmek, memleket menfaatlerine göre hareket etmek davasındayız.” açıklamasını yaparak gerçek bir muhalefet partisinin kurulduğunu belirtmiştir.

1.1.3. 1946 Seçimleri

1946’daki genel seçimlere giden süreçte Türkiye, DP ile CHP arasında Türk siyasi tarihinde Tek parti döneminden sonra hiç görülmemiş bir propaganda ve kampanya ile seçim mücadelesine şahit olmuştur. DP, toplumun tümüne değmeyi amaçlayan ve o güne kadar hiç kullanılmamış bir seçim propagandası ile meydanlara çıkmış, ülkenin her yanında seçim mitingleri düzenlemiştir. DP yönetimi, Türk halkının 23 yıldır süren tek parti yönetiminden hissettiği bıkmışlığı iyi tespit etmiş, mitinglerinde hatipliği iyi olan konuşmacılara halkın ihtiyaçları üzerinden duymak istediği umudu beyan etmiştir.³⁶

Türkiye’de çok partili sistemin ilk genel seçimi esnasında DP, seçim propaganda stratejisini CHP’nin her yönden eleştirilmesi şeklinde belirlemişken, CHP de genel olarak muhalefetten gelen eleştirileri etkisiz kılmaya çalışmış, ayrıca kendisini vatanın ve milletin kurtarıcısı, cumhuriyetin ise kurucusu olarak lanse ederek halkı kendi tarafına çekmeye çalışmıştır.³⁷ DP yöneticileri, iktidarda olan CHP’den seçim yasasında ve seçim sisteminde bazı değişiklikler yapmasını talep etmiş, bu değişiklikler yapılmaz ise, seçimlere katılmayacaklarını açıklamışlardır.

³⁵ “Celal Bayar, DP Genel Başkanı Oldu.”, **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1946.

³⁶ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 36.

³⁷ Onur Çelebi, “Türkiye’de Demokrasinin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/1, Winter 2015, p. 260.

DP'nin değişiklik talep ettiği konular; seçimlerin tek dereceli olması, nispi temsil sisteminin kabul edilmesi ve seçimleri yürütmenin denetiminden çıkarılıp, yargı denetimine alınmasıdır.

Resim 1. DP'nin 1946 Seçimlerinde Kullandığı Ünlü Afiş

5 Haziran 1946'te çıkarılan 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile 4320 Sayılı Mebus Seçim Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve Türkiye'de gerçek demokratik seçim niteliklerine eşdeğer bir seçim yasası çıkarılmıştır. Bu yasanın temel özellikleri şunlardır:

Seçimler iki dereceli olmaktan çıkarılarak aday olmak için bir parti listesinde olunması kuralı ortadan kalkmıştır. Bu farklılıklar dışında 4918 sayılı kanun, 4320 sayılı kanunla benzeşmektedir. Seçim sistemi, çoğunluk sistemine dönüşmüştür. Türkiye'de bu kanunla ilk defa tek dereceli seçimler gerçekleştirilmiş, konan hükümlerle hür bir seçimin güvencesini sağlamamıştır.³⁸ 4918 sayılı kanunun iki olumsuzluğu vardı; Birincisi; seçimin gizliliğinin gerçekleştirilmemesi ve ikincisi de seçimlerin yargının denetimine yerine yürütmenin denetiminde olmasıdır. 05.06.1946 günlü ve 4918 Sayılı Kanun'la birlikte Türkiye'de ilk kez 21 Temmuz 1946'daki tek dereceli ve çok parti içeren milletvekili seçimi, yüklediği olumsuz özelliklerinden ötürü Türkiye Cumhuriyeti tarihinde *Kırkaltı Seçimleri* diye anılır. Çünkü demokrasiye geçiş döneminde 1946 yılının özel bir yeri vardır.³⁹

³⁸ Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, s. 54.

³⁹ Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV...*, s. 65.

Bir önceki seçimlerde (1943) 455 olan milletvekili sayısı artan nüfusa paralel olarak 1946 seçimlerinde 465'e çıkmıştır. Anadolu'nun her yerinde tam anlamıyla il ve ilçe örgütlenmelerini oluşturamayan DP, toplamda 465 milletvekilliğine sadece 273 kişi aday gösterebilmiş, bunun ise 62 kişisi mecliste temsil hakkı kazanabilmiştir. Kalan 403 milletvekilliğini kazanan CHP, 63 seçim çevresinin tümünde DP ise 47 ilde seçime katılmış, 16 ilde seçime katılmamıştır.⁴⁰

1946 genel seçimlerinde, kalabalık seçim mitingleri ve kampanyalara rağmen, DP teşkilatında olumsuzluk yaratmıştır. 1946 seçiminden evvel İsmet İnönü'nün verdiği bir muhalefet partisinin kurulmasına dair destek boşa çıkmış, seçimlerde tek parti dönemindeki, oy mazbataları çalınması, sandıkların kaçırılması gibi baskıcı uygulamalar görülmüş hatta oylar CHP oyları ile değiştirilerek DP'lilere baskı yapılmıştır. 1946 seçimleri İttihat ve Terakki partisinin 1912 sopalı seçimlerine dönüşmüş devlet gücü elinde olan CHP tarafından seçime müdahale edilmiştir. Hayal kırıklığını üzerlerinden atan DP'liler, seçim sonuçlarına şiddetli bir şekilde itiraz etmiş protesto gösterileri yapmıştır. CHP yönetiminin sert tutumuna karşı DP de muhalefeti sertleştirmiştir. Bu sert muhalefet sürecini hukuk kurallarından kopmadan yapmaya gayret sarf etmiştir.⁴¹ Bu safhada DP'nin izlediği tutum, Türkiye'de kısıtlı da olsa çok partili demokrasinin yer edinmesi bakımından, son derece önem arz etmiştir. DP, meşruiyet hudutlarının dışına taşmamaya özenmiş, bu hudutlar içerisinde en cesur muhalefeti kararlılıkla izlemiştir. DP'nin baskıya karşı silahı, on binlerce insanın toplandığı meydan mitingleri olmuştur. Türk siyasal hayatında bunun ne kadar önemli bir yenilik olduğu açıkça görülmüştür.⁴²

Seçimlerin akabinde DP seçimleri protesto mitingleri tertip etmiş, kırk bin kişinin katılımıyla ilk protesto mitingi İzmir'de gerçekleşmiş, iki gün sonra ise on bin kişinin katılımıyla Bursa'da toplanmıştır. Seçimi kazanıp Ankara'ya gelen Mareşal Fevzi Çakmak coşkulu halk tarafından tezahüratlarla karşılanmış, arkasından Konya,

⁴⁰ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 36.; Tuncer, "1946 Seçimleri", s. 97.

⁴¹ Mehmet Ali Birand vd. , *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitapçılık, 10. Baskı, İstanbul 2005, s. 33.

⁴² Cem Eroğul, *Çok Partili Düzenin Kuruluşu:1945–1971, Geçiş Süresince Türkiye*, (der. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), Belge Yayınları, İstanbul 1990, s. 116.

Adana ve Ankara’da arka arkaya büyük mitingler meydana gelmiştir.⁴³ DP’liler seçim sonuçlarına itiraz ettilerse de bir sonuç çıkmamıştır. Gerçekten de Türkiye’nin birçok yerinde seçime hile karışmış ve usulsüzlükler yapılmıştır. CHP’nin uyguladığı bu usulsüzlükler nedeniyle bu seçimler “*hileli seçimler*” olarak anılacaktır. DP, seçim ve yargı güvencesinin sağlanmadığını, hükümet ile memurların tarafsız kalmadığını ve seçimlerin CHP’nin baskı ve müdahalesi altında geçtiğini ısrarla vurgulamıştır.⁴⁴ Ancak DP bütün zorlu koşullara rağmen 21 Temmuzda yapılan seçimlerde 271 adaydan 64 milletvekili ile meclise girmeyi başarmıştır.⁴⁵

DP’nin itirazlarının yoğunlaştığı ve hilelerin en bariz görüldüğü seçim bölgelerinden birisi İstanbul olmuştur. Dönemin İstanbul valisi Dr. Lütfü Kırdar, seçim sonuçları ile ilgili olarak Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman’a verdiği beyanatta⁴⁶; İstanbul’da seçimi DP’nin büyük farkla kazandığını bu sebeple sandıklar kapanmadan sonuçları basına duyurduğunu fakat CHP merkezinin kendisine Recep Peker gibi ağır topların İstanbul listesinde olduğunu, bunların seçimi kaybetmelerinin partiyi çok vahim bir duruma sokacağını ve bir şekilde beş altı milletvekilinin kurtarılması gerektiğini bana bildirdi diyerek müdahaleyi ifade etmiştir. Kırdar beyanatının devamında İstanbul Parti Müfettişinin de seçim sonuçları üzerinde direndiğini, bunun üzerine yerinde kalarak DP’nin 6 milletvekilliğinin CHP’ye geçirildiğini kabul etmiştir. Seçim sonrası DP taraftarları birçok yerde protesto gösterileri düzenlemiş, CHP merkezi de seçim sonuçlarını eleştiren gazeteleri bizzat İsmet Paşa’nın emriyle susturulmuştur.⁴⁷

CHP, İstanbul ve Ankara gibi yerlerde seçim sandıklarına müdahil olduysa da Anadolu’nun ilçe ve köylerinde tam tersi bir durum gelişmiştir. Mesela Mersin’in Arslanköy, Ankara Çubuk ve Isparta Senirkent’te CHP’li eski muhtara karşı köy halkı, muhtarın seçimlere hile karıştırdığı gerekçesiyle ayaklanmış ve seçim sandığına el koymuşlardır. Halk, jandarma’nın gelmesine rağmen sandıkları vermeyince jandarma ile köylüler arasında arbede yaşanmıştır. Sonuçta bütün köy,

⁴³ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 36.

⁴⁴ Mehmet Ö. Alkan, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce (Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi)*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 53–54.

⁴⁵ Osman Cenk Kanca, “1950–1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 19, s. 49.

⁴⁶ Mükerrerem Sarol, *Bilinmeyen Menderes I*, Kervan Yayınları, İstanbul 1983, s. 224.

⁴⁷ Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV...*, s. 69.

92'si sanık ve 100'u şahit olmak üzere davalık olmuştur.⁴⁸ Seçimler konusundaki tüm karşı koymaların işe yaramadığını gören DP, 1946 seçim sonuçlarına ve uygulanan yasanın antidemokratikliğine karşı protestosunu, hiçbir mahalli ve ara seçime katılmamakla göstermiştir.

1.1.4. DP Birinci Büyük Kongresi'nde Hürriyet Misakı

1947'deki DP Birinci Büyük Kongresi'nde "*Hürriyet Misakı*" isimli 4 maddelik bir karar onaylanmıştır.⁴⁹ Kongrede anayasaya aykırı kanunların kaldırılması, Seçim Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi ve güvenceli hale getirilmesi ve bunlarla beraber devlet başkanlığı ve parti başkanlığının birbirinden ayrılması gibi temel istekler gündeme gelmiş, Bayar'ın deyişiyle de; "*Türk Demokrasisinin gelişmesi yolunda aşılması zaruri merhaleler*" kongrede kabul edilmiştir. Kongrede bu amaçla 7 komisyon kurulmuş, yasalarda talep edilen değişiklikler ile ilgili "*Ana Davalar Komisyonu*" kurulmuştur.⁵⁰

Bayar'ın önemle vurgu yaptığı talepleri DP'nin kuruluş felsefesine uygun ve halkın beğenisini toplayan bir unsur olmuş ancak milletvekillerinin genel idare kurulu tarafından seçilecek olmasını içeren 13. Madde büyük tartışmalara sebep olmuştur. Bu tartışmalar Demokrat Partinin daha kuruluş sürecinde bölünmesine de sebep olmuştur.

Kongrede, Celal Bayar oylamaya iştirak eden 548 delegenin 541'inin oylamasıyla parti başkanlığına getirilmiştir. Yeni seçilen idare kurulunun üyeleri ise; kurucu dördü olarak bilinen Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülünün yanı sıra Refik Şevket İnce, Emin Sazak, Cemal Tunca, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ahmet Oğuz, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Cemal Ramazanoğlu, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu ve Hasan Dinçer olmuştur.⁵¹

⁴⁸ "Seçimlerde Olaylar", **Cumhuriyet**, 04 Eylül 1947; Hüseyin Şeyhanlıoğlu, "12 Temmuz Beyanamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/2, Sayı:16, s. 86.

⁴⁹ Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yay., Ankara 2004. s. 94.

⁵⁰ "Hürriyet Misakı", **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1947.

⁵¹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s.104

Kongreye damgasını vuran Hürriyet Misakı ise DP'nin kuruluş felsefesini içerdiği gibi bundan sonraki seçim süreçlerinde propagandalarının dayandığı önemli argüman olmuştur. Tek parti yönetiminin uygulamalarına bir gönderme de olan misaka göre talep edilen haklar;

- a. Kanunlarda bulunan anayasaya aykırı ve antidemokratik olan hükümlerin kaldırılması,
- b. Seçim kanununun değiştirilerek yeniden, demokratik ve kesin güvence veren bir seçim yasasının düzenlenmesi,
- c. Parti başkanlığı ile devlet başkanlığının birbirinden ayrılması,
- d. Yönetimin objektifliğinin sağlanması taleplerinden oluşmuştur.⁵²

DP'nin kongresinde ilan ettiği misak bundan sonra muhalefet partisinin muhalefetini sertleştireceği anlamına geldiğini gören CHP, buna karşı hem ortamı yumuşatmak ve DP'yi yasalar içerisinde muhalefet yapmaya davet etmek hem de ordu içerisinde dahi doğacak bir hareketin önüne geçebilmek için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü devreye girmiştir.

1.1.5. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi

1947 Şubat'ında gerçekleştirilen muhtar seçimleri tekrar baskı şikâyetlerine sebep olmuş, Muhtar seçimlerindeki olaylara DP büyük tepki göstermiştir. DP muhtar seçimlerindeki engellemelerin yanında seçim yasasındaki yetersizliklerin getirdiği sorunlar ve vatandaşlara yapılan baskıları gerekçe göstererek 6 Nisan 1947 tarihinde İstanbul, Tekirdağ, Balıkesir ve Kastamonu vilayetlerinde yapılacak ara seçimlere girmeme kararı almıştır.⁵³

DP'liler seçimlere katılmamalarına karşın İzmir, Kütahya, Balıkesir, Bandırma ve Gönen gibi yerlerde seçim mitingi gibi protesto mitingleri

⁵² Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 50.

⁵³ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 114–117.

düzenlemiştir. Bu mitinglerde iktidarın kendilerini engellemek amacıyla polis ve jandarmanın yetkisini kullanmasını önlemek için 5 Haziran 1947 tarihinde Polis Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 18 ve 40. maddelerinin değiştirilmesi talebiyle yasa önerisi sunmuştur. İktidar ve Muhalefet arasında ilişkilerin gerilmesi üzerine arabulucular devreye girmiş, TBMM heyetinin İngiltere ziyareti sırasında Fuat Köprülü ve Nihat Erim gerginliğin yumuşatılması konusunda anlaşmalarına, bunların yanı sıra mecliste DP'li Üzeyir Avunduk ile beraber CHP'li Vehbi Koç da aynı amaçla arabuluculuk yapmalarına rağmen bir sonuç alınamamıştır.⁵⁴

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dereye girmesiyle muhalefet parti genel başkanı Bayar ile bir dizi görüşme yapılmış ancak görüşmelerden olumlu bir sonucun alınmamış olması rahatsızlıkların giderek artması üzerine 12 Temmuz 1947 beyannamesi olarak bilinen bildiri yayınlamıştır. İnönü, bildiriyle devlet adamlığı duruşunu ortaya koyarak sıkıntıların kabulü ve çözümü yönünde bir tavır almıştır. İkili görüşmelerde Bayar'ın taleplerini ifade ederek bunların haklılığını da kabul etmiştir. Bu kabul aynı zamanda CHP'li olan cumhurbaşkanını tarafsız hakem konumuna da soktuğundan DP'nin Hürriyet Misakındaki taleplerinden birini de yerine getirmiş olmaktadır. Cumhurbaşkanı, Bayar ile yaptığı görüşmeler sonucunda yayınladığı bildiriyle hükümet ile muhalefet arasında bir hakem tavır ortaya koymuştur.⁵⁵

Bildiriden sonra CHP 1950'ye kadar geçen süre zarfında DP'nin de tesiriyle ılımlı politikalar izlemeye çalışmış, bürokratların objektifleştirilmesi, seçim sisteminde gizli oy açık sayım gibi demokratikleşmelerin gelişmesini sağlamıştır. Recep Peker yönetimindeki uzlaşmaz, katı, merkeziyetçi hükümetin yerine Hasan Saka gibi ılımlılardan kurulu hükümetler kurulmuştur.⁵⁶ Burada DP'nin kuruluşundan itibaren sloganlaştırdığı demokrasi ve ferdi teşebbüs hürriyetinin etkisi büyük olmuştur. Bu propagandalar halk nezdinde karşılık bulmuş iktidar da bu yönde adımlar atmak zorunda kalmıştır. Hükümetlerin attığı adımlar ve İnönü'nün

⁵⁴ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)*, (çev. Ahmet Fethi), Hil Yay., İstanbul 2010, s. 43; Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yay., İst., 1991, s. 175.

⁵⁵ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 119–120.

⁵⁶ “12 Temmuz Beyannamesi”, **Cumhuriyet**, 5 Kasım 1947.

girişimleri sonucunda seçimlerden duyulan rahatsızlığın dile getirildiği orduda da tansiyon düşürülmeye çalışılmıştır.⁵⁷

12 Temmuz Beyannamesinden sonra DP I. Kongresinde başlayan çatlamlar daha da belirginleşmiştir. 1947 yılındaki CHP kongresinde beyannamede verilen sözlerin tutulmadığı, İnönü'nün parti başkanlığını bırakmadığı gerekçe gösterilerek DP il başkanı olan Kenan Öner ve Yusuf Kemal Tengirşek başta olmak üzere bir grup DP'li meclisten çekilme kararı alınmasını istemiştir. İstanbul İl Kongresinde tartışma büyümüş Kenan Öner il başkanlığından ve partiden istifa etmiştir.⁵⁸ Bu istifa sonrası milletvekili maaşları üzerinden çıkan tartışma sonucunda aralarında Emin Sazak, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Ahmet Tahtakılıç gibi etkili milletvekillerinin bulunduğu 21 milletvekili partiden çıkarılmıştır.⁵⁹

1.2. DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDARA GELİŞİ

İsmet İnönü döneminde, valinin oğlunun kaza yaptığı haberini verdiği için Yeni Ekonomi gazetesi gibi gazetelerin kapatılmasına karşılık DP'nin her alanda özgürlükçü düşünceler vaat etmesi, Tek Parti dönemindeki antidemokratik uygulamaların kaldırılacağını vurgulaması neticesinde hem halkı, hem de basını arkasına almıştır. İnönü döneminde oluşturulan *Müstakil Grup* gibi güdümlü muhalefet görüntüsünün aksine gerçek bir muhalefet partisi görünümü veren DP, basın tarafından desteklenmiştir. Dolayısıyla da DP'nin iktidara gelişinde basının etkisi yadsınamaz. CHP, 14 Mayıs 1950 genel seçimleri neticesinde pasif bir muhalefet örneği sergilemiştir. DP'nin ilk dört yılında, iç politikada; Halkevlerinin kapatılması, Türkçe ezan yasağının kaldırılması, Millet Partisi'nin kapatılması ve CHP'nin haksız iktisaplarının geri alınması, gibi konularda karşı karşıya gelirken dış politikada; hükümetin Kore'ye asker gönderme kararı üzerine tartışmalar yaşanmıştır.

⁵⁷ Reyhan Baysal, *Türkiye'de Demokrat Parti Dönemi Güvenlik Politikaları (1950–1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2007, s. 28.

⁵⁸ Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük, Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, (haz. Cemil Koçak), İletişim Yay., İstanbul 1993, s. 102.

⁵⁹ Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes, (Der. İsmet Bozdağ)*, Baha Matbaası, İstanbul 1969, s. 91

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatında, çok partili siyasal rejimin miladı sayılan 1946 seçimleri akabinde muhalefet ile iktidar arasında ilişki ara ara yumuşak, zaman zaman sertlik dozunda 1950 genel seçimlerine kadar devam etmiştir. 1950 seçimleri sonucunda, Türkiye ilk kez CHP dışındaki bir siyasi parti tarafından yönetilmeye başlayacaktır. Artık yönetim tarafına demokrasi ve özgürlükler vaat eden bir parti geçecektir.⁶⁰

1.2.1. 1950 Genel Seçimi Öncesi Yaşanan Gelişmeler ve Yeni Seçim Kanunu

1946 seçimleri sonrasında tartışma, seçim sistemi ve seçimlerin güvenliği konusunda yoğunlaşmıştır. Hükümet; muhalefet, basın ve kamuoyundan gelen tepkiler üzerine bir bilim kuruluna yeni bir seçim yasası tasarısı hazırlama görevi vermiştir. Çalışmaların sonucunda 16 Şubat 1950 tarihinde 5545 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu çıkarılmıştır.⁶¹

DP'nin 1946 seçimlerinden sonra seçim yasasını eleştirmesi, bu sorun üzerinden ara seçimlere katılmaması ve protesto mitinglerinde konuyu sık sık gündeme getirmesi üzerine ılımlı bir siyaset izleyen Saka Hükümeti döneminde de hazırlıklarına başlanmış ve TBMM'ye Belçika, Güney Afrika, Yunanistan, Romanya, Çekoslovakya, Fransa, Sovyet Rusya, İsviçre, İngiltere, İtalya, Yeni Zelanda, Avustralya, Cenevre Kantonu gibi ülkelerde tatbik edilen seçim yasalarından yararlanarak hazırlanan bir yasa projesi takdim etmiş ve kurulan Seçim Yasası Komisyonu “çoğunluk sisteminin” uygun olduğuna karar vermiştir.⁶²

1949 yılında yapılan seçimlere DP'nin katılmaması sıkıntının CHP tarafından da görülmesini sağlamış, seçimlerin yargı güvencesi altına alınmasını kabul edildikten sonra aynı yılın sonlarında başlayan yeni seçim tasarısı hazırlanarak Şubat 1950 tarihinde büyük bir çoğunluk ile kabul edilmiştir.⁶³

⁶⁰ Birand vd., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, s. 41.

⁶¹ Murat Güvenir, *Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:37, Sayı:1, Ankara 1982, s. 237.

⁶² Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti, Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008, s. 443; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 150-151.

⁶³ “Seçim Tasarısı”, *Zafer*, 17 Şubat 1950; Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 80.

Yasaya göre; milletvekili seçimi tek dereceli ve çoğunluk yöntemine göre genel, eşit, gizli oyla yapılacak, oy'un serbest ve kişiselliği kabul edilmiştir. Oyların sayılması ve ayrılması açık olacak, seçimin yargı denetimi ve gözetimi altında yapılması esasını getirilecek ve seçim anlaşmazlıklarının özel yargı mercilerince halli usulüne yer verilecektir.⁶⁴ Ayrıca yeni seçim yasasında; gizli oy, açık sayım ve çoğunluk sistemi kabul edilmiş, muhalefet partilerinin radyodan faydalanmalarına izin verilmiş, YSK'nın meydana getirilmesi ve seçimlerin yargıç teminatı altında yapılması, siyasi parti ve bağımsız adayların sandık başlarında müşahid bulundurmaları ve oyların kapalı oturumlarda verilip seçim sonuçlarının da hemen beyan edilmesi kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra 11 kişilik YSK'nın 6'sının Yargıtay, 5'inin de Danıştay üyeleri içerisinde gizli oy ile seçilmesi de kabul edilmiştir.⁶⁵

Yeni kanunda, muhalefetin isteği olan seçim denetiminin yargı organlarına bırakılması hususu yer alırken yine muhalefetin isteği olan nispi temsile yer verilmemiştir. Böylece, tek türlü basit çoğunluk yöntemine göre ve yargı denetiminde yapılan Türkiye'de önemli bir iktidar değişikliğine neden olan 1950 seçimlerine gelinmiştir.

1.2.2. 1950 Seçimleri

Türkiye'de ilk ciddi geniş kapsamlı kampanya 1950 seçimleri ile olmuş, elektronik kitle iletişim aracı olarak o dönemde sınırlı alan yayın yapan Ankara ve İstanbul radyoları seçimlerle ilgili haberlerle birlikte seçim konuşmalarına da yer vermiştir. Bu seçim döneminde DP özellikle, mitingler ve basın aracılığıyla halkla iletişim kurma yöntemini izlemiştir. *“Bu yüz yüze temas, halkın şimdiye dek karşılaşmadığı bir yöntem olarak, onun desteğini kazanmada epeyce etkili olmuştur.”*⁶⁶ Bunun dışında DP muhalif basının da desteğini alarak çok büyük sıkıntı ve yokluklarla geçen İkinci Dünya Savaşı yıllarının halkta iktidara karşı oluşturduğu tepkileri de seçim döneminde çok iyi değerlendirmiştir. İkinci kez seçime giren DP, *“Yeter, Söz Milletindir!”*, sloganı ile afişlerle bir seçim kampanyası sergilemiştir.

⁶⁴ Murat Güvenir, *Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama*, s. 237.

⁶⁵ Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945–1950)*, s. 150; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 155.

⁶⁶ Nükhet Turgut, *Siyasal Muhalefet*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984, s. 268.

Sloganının yer aldığı ve dur işareti yaparcasına kararlı bir şekilde yerleştirilmiş el olan afişi, asla unutulmayacak denli bir seçim afişi olmuştur.⁶⁷

Hem DP'nin isteği hem de katılımın az olacağı düşüncesiyle 14 Mayıs'ta seçime gidilmesi yönünde karar alınmış ve meclis 24 Mart'ta oturumda aldığı bir kararla kendi kendini feshetmiştir. DP Nisan ayında aday listelerini beyan etmiş ve listenin orta sınıf tüccar ve esnafın CHP'ye göre daha çok temsil ettiği görülmüştür.⁶⁸ DP'nin genel seçimler öncesinde yaptığı mitinglerde başarılı olduğunun ve halkın ilgisini çektiğini gören Ali Fuat Cebesoy gibi milli mücadele önderlerinden hukukçulara ve gazetecilere kadar birçok kişi partiden aday olmuşlar ve bu kişiler aday oldukları yerlerde DP'nin oyunu artmasını sağlamışlardır.⁶⁹

Resim 2. DP'nin 1950 Seçimlerinde Kullandığı Ünlü Afiş

Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde çıkan tepki olaylarıyla seçim beyannamesini hazırlayan DP, beyannamede hem mitingler de hem de radyoda yoksulluk ve kıtlıklar üzerinden CHP'nin uyguladığı ekonomi politikasını eleştirmiştir. Bu özellikle savaş yıllarında bu sıkıntıları yaşayan halk nezdinde büyük ilgi görmüştür. DP, seçim süresince iktidarın ortaya koyduğu yanlışlara sık sık vurgu

⁶⁷ Aysel Aziz, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s. 83.

⁶⁸ "Aday Listeleri", *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1950; listeye göre 88 avukat, 69 bürokrat, 56 çiftçi, 55 tüccar, 52 doktor, 37 milletvekili, 12 eski milletvekili, 23 subay, 20 mühendis, 19 öğretmen, 18 gazeteci, 12 iktisatçı, 5 eczacı, 4 fabrikatör, 3 işçi, 1 müftü, 1 vaiz, 1 şair, 1 veteriner ve 1 kimyager bulunmaktadır.

⁶⁹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 83.

yaptığı gibi CHP'nin seçim beyannamesinin de gerçekleşmesi zor bir hayal olduğuna dikkat çekmiştir.⁷⁰

Resim 3. CHP'nin 1950 Seçimlerinde Kullandığı Ünlü Afiş

CHP ise seçim sürecinde Atatürk'ün devrimlerinin temsilcisi ve koruyucusu olmak ve İsmet İnönü'nün tartışmasız liderliğinin verdiği güce güvenmiştir. Keza DP'ye olan ilginin artması üzerine İsmet İnönü Temmuz beyannamesiyle takındığı tarafsız hakem tutumunu bir yana bırakarak Malatya'da yaptığı konuşmada açıkça DP'ye çatmıştır.⁷¹ CHP'yi zor durumda bırakan DP'ye fırsat veren önemli bir olay ise Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefat haberine rağmen radyolarda müzik çalınmaya devam edilmiş olmasıdır. Bu durum iktidara zarar vermiştir. Öyle ki İsmet İnönü konuşmalarında kendisinin hala partinin genel başkanı olduğunu eğer seçim kaybedilirse kendisinin de çekileceğini açıkça söylemiştir.⁷²

⁷⁰ “DP Seçim Beyannamesi”, *Zafer*, 9 Mayıs 1950; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 166.

⁷¹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 83.

⁷² Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 166; Filiz Çolak, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 780-781.

Genel seçimler öncesinde DP'yi şanslı kılan en önemli slogan "*Yeter Söz Milletindir*" sloganı olmuştur. Bu propaganda kulaktan kulağa yurdun gerçek sahibinin milletin kendisinin olup olmadığını ve küçük bir oy pusulasıyla yıllarca devam eden CHP ve İnönü yönetiminin düşürülebileceğini sorusunun anahtarı olarak yayılmıştır. DP'nin esas gücü bu merak veya umut olmuştur.⁷³

14 Mayıs 1950 Pazar günü seçimler herhangi bir vaka gerçekleşmeden sakinlik içerisinde yapılmış, katılım oranı çok yüksek olmuştur. Seçimlerde 8.905.576 seçmenden, 7.916.091'i sandığa giderek oyunu kullanmış, seçimlere katılma oranı % 88.88'dir. Bu seçimlerde DP 4.242.831 oy alırken, CHP 3.165.096 oy almıştır. Oyların % 53.59'unu alan DP 408 milletvekili meclise gönderirken oyların % 39.98'ini alan CHP sadece 69 milletvekili meclise gönderebilmiş, MP ise etkin bir varlık gösterememiş, meclise sadece 1 milletvekili çıkarabilmiştir.⁷⁴ 1950 seçimlerine katılma oranı % 89,8 gibi yüksek bir düzeyde gerçekleşmiş ve bu seçimlerde DP büyük bir çoğunluk kazanmış ve 27 yıllık CHP iktidarına son vermiştir. Oy dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 1. 1950 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları⁷⁵

Partiler	Alınan Oy	Yüzdesi %	Kazanılan Milletvekilliği	Milletvekilliği Kazanma Yüzdesi	Aşkın/Eksik Temsil
DP	4.241.393	53.3	420	86.2	+ 32.9
CHP	3.176.561	39.8	63	13.0	- 26.8
MP	250.414	3.1	1	0.2	- 2.9
Bağımsız	383.282	4.8	3	0.6	- 4.2

Seçim sonuçlarına göre; ülkeyi 27 yıldır aralıksız yöneten CHP'nin iktidarı kaybetmesi ve oldukça sınırlı sayıda milletvekili kazanmış olması kamuoyunda şaşkınlıklara sebep olmuş, tamamen kendi hazırladığı seçim sisteminin gadrine uğrayan CHP, ağır bir mağlubiyet almıştır. Seçimlerde oyların % 53,3'ünü alan DP

⁷³ Rıfık Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950–1960)*, Turhan Kitabevi, Ankara 1998, s. 44; Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım*, (çev. Cemal Aydın), Yağmur Yay., İstanbul 2011, s. 66.

⁷⁴ "Seçim Sonuçları", *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1950.

⁷⁵ Hikmet Sami Türk- Erol Tuncer, *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi*, TESAV Yayınları, Yayın No: 6, Ankara 1995, s. 62.

meclisin % 86,2'sini kontrol ederken, CHP % 39,8 oy almasına rağmen % 14'lük bir grup tarafından temsil edilmiş, uygulanan mutlak çoğunluk seçim sistemi nedeniyle⁷⁶ partilerin aldığı oy oranı, mecliste temsil oranına farklı yansımıştır. Bu durum tek partili sistemden çok partili hayata geçişte DP iktidarına büyük bir güç sağlamıştır.⁷⁷

Şerafettin Turan, 1950 seçimindeki tabloyu şöyle yorumlamaktadır: “Gerçi sonuçlar, halkın oylarını tümüyle Meclis’e yansıtmamıştı. Bu da izlenen çoğunluğa dayalı seçim sisteminin bir sonucu idi. Örneğin DP, kendisine verilen her 9 bin 776 oya bir milletvekili çıkarırken, CHP’de bir milletvekili 60 bin 867 oya; Millet Partisi (MP) ise 240 bin 249 oy demektir! İnönü de aldıkları oy oranına göre milletvekili çıkaramamalarını, uygulanan ‘çoğunluk’ sisteminin bir sonucu olarak değerlendirmişti. Menderes ise haklı olarak onlar için, ‘Ebu Cehil gibi kazdıkları kuyuya düştüler!’ demişti.”⁷⁸

Beyaz ihtilal da denilen bu seçime, Türkiye’de ilk defa seçimle bir muhalefet partisi iktidar koltuğuna oturmuş, bu DP’li idarecilere bile sürpriz olmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de beklenmeyen bu sonuçlardan hemen sonra 16 Mayıs 1950 günü, DP lideri Celal Bayar’ı köşke davet etmiş ve Celal Bayar’a bakanlar kurulunun çekilmek istediğini bildirmesine rağmen Bayar’ın hükümetin TBMM toplanıncaya kadar yönetimde kalması yönündeki ricasını kabul etmiştir. İsmet İnönü cumhurbaşkanlığı görevinin sona ermesiyle CHP Genel Başkanlığını fiilen üstlendiğini bir tebliğ ile duyurmuştur.⁷⁹ 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda iktidar gelen DP, cumhurbaşkanlığına parti kurucularından Celal Bayar’ı, başbakanlığa da Adnan Menderes’i getirmiştir.⁸⁰

Birinci Menderes hükümetindeki bakanlar: Adnan Menderes (Başbakan), Prof. Muhlis Ete (İşletmeler Bakanı), Hasan Polatkan (Çalışma Bakanı), Tevfik İleri (Ulaştırma Bakanı), Rükneddin Nasuhoğlu (İçişleri Bakanı), Fuat Köprülü (Dışişleri

⁷⁶ Süleyman İnan, *Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde (1946–1950) Milletvekili Seçim Yasası Değişikliklerinde Muhalif Görüşler*, SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2003, s. 167–188.

⁷⁷ İlber Ortaylı, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 93–94.

⁷⁸ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Türkiye*, 4. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s. 279.

⁷⁹ Cem Çakmak, “1950’li Seçimler ve Demokrat Parti”, *Tarih ve Toplum*, S: 53, İletişim Yay., Mayıs 1988, İstanbul, s. 280; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 170-173.

⁸⁰ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 98.

Bakan), Hüseyin Avni Başman (Milli Eğitim Bakanı), Halil Özyörük (Adalet Bakanı), Nuri Özsan (Gümrük ve Tekel Bakanı), Refik Şevket İnce (Milli Savunma Bakanı), Halil Ayan (Maliye Bakanı), Avni Zühtü Velibeşe (Ekonomi ve Ticaret Bakanı), Prof. Nihat Reşat Belge (Sağlık Bakanı), Fahri Belen (Bayındırlık Bakanı), Nihat Eğriboz (Tarım Bakanı)⁸¹ kabineyi oluşturmuştur. 1950 seçimleri sonrası oluşan parlamentoda üyelerin % 30'a yakını 30–39 yaş aralığındadır. Bir genelleme olarak söylenmesi gereken önemli nokta; 1950'de parlamentonun hemen hemen % 60'ının 50 yaş altında parlamenterlerden oluşuyor olmasıdır.⁸²

1.2.3. DP'nin Seçimleri Kazanmasındaki Etkenler

DP'nin 1950 seçimlerinde yönetimi kazanmasının en büyük nedeni, büyük halk kitlelerinin ilgisini ve beklentilerini karşılayan söylemlerde bulunmuş olmasıdır. 27 yıllık iktidar partisi CHP, ülkede halk tarafından ulaşılmaz bir elit takımı olarak görülmüş, Türk halkının büyük bir kısmı bu partinin baskıcı yönetiminden sıkılmıştır. DP yöneticileri halkla iç içe olup halkın içinden geldiklerini onlara hissettirerek, popülist bir politika sergileyerek halkı gönlünü kazanmıştır. DP; memur, toprak ağası, öğrenci, tüccar, gazeteci, öğretim elemanı vb. halk kitlelerinin istediği taze kan olarak görülmüştür. DP'yi destekleyen diğer bir kurum ise Türk Silahlı Kuvvetleri kademesindeki subaylar olmuştur. Ordu mensupları, maaşlarının azlığı, terfi etmede karşılaştıkları güçlükler vb. isteklerini elde edebilmek için 1950 seçimlerinde DP'yi desteklemiş ve DP'nin seçimleri kazanmasında başlıca bir rol oynamışlardır.⁸³

Bununla birlikte DP'nin başında bulunan Celal Bayar'ın Atatürk döneminden tecrübeli ve güven duyulan bir siyasetçi olması, DP'nin ılımlı bir laikliği benimsemesi ve dinsel alanda başta Arapça Ezan Yasağının Kaldırılacağı ve kısıtlamaların azaltılacağı vadiyle muhafazakâr kesimin taleplerine yönelik seçim propagandası, 27 yıllık CHP iktidarının yıpranmışlığı ve halkın yeni lider ve yöneticilere fırsat tanıma isteği DP'nin seçimi kazanmasının diğer nedenleridir. DP'nin diğer bir şansı ise seçim sisteminde yapılan milletvekili seçilmesinde oy

⁸¹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 98.

⁸² Şeyhmus Demir, Mutlu Sesli, Emine Dursun, "Türk Siyasal Elitlerin Sosyal Profillerinin İncelenmesi (1950–1960)", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 2008, s. 119.

⁸³ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 91–94.

oranında çoğunluğun lehine yapılan değişiklikti. Batı ile ilişkilerin getirdiği dış siyasal ortamla beraber bütün muhalefetin eski hak ve taleplerini DP kanalıyla özgürlükçü ortamı kullanarak istemeleri ve CHP'den rövanşı alma düşünceleri de DP'nin iktidara gelmesinde etkili oldu. Ayrıca tüm siyasal ve güçlü iktidarlarda görülen hizmetleri yavaşlatan ve toplumsal tabanla yönetici siyasal kadroların arasına giren iktidar yorgunluğu, kamu hizmet ve kalkınmayı yavaşlatan süreç CHP'nin de yenilgi sebeplerine eklenmelidir. DP yönetici kadrosunu ve özellikle de Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın hırsları ve enerjisi CHP kadrolarının karşısında başarılarını yükselten diğer etkenler olmuştur. Toplumsal köy sorunlarının ve özellikle de üretilen tarım mahsullerinin düşük fiyatlanması ve CHP döneminde buna yeterli çözümlerin üretilmemesi, halkın ekonomik yapısının iç ve dış koşulların etkisi ile özellikle İnönü'nün başkanlığı döneminde yeterli oranda gelişmemesi CHP'nin seçimi kaybetmesindeki ekonomik sebeplerin başında gelmektedir. Ürün fiyatları on yıllar boyunca artmamış ve buna bağlı olarak köy topraklarının rayici de artmamıştır.⁸⁴

1.3. DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDARINDA İLK UYGULAMALARI

1.3.1. Askeri Kadrodaki Değişiklikler

5 Haziran 1950'de bir albay, Başbakan Adnan Menderes'e 8-9 Haziran gecesi yeni hükümete karşı bir darbe yapılacağı ihbarında bulunmuştur. İhbar öncesinde Ankara-Erzurum arasında kurye görevi yapan bir grup askeri uçağın şehir ve köylerden geçerken halka İnönü etrafında mutlak surette toparlanılması gerektiği çağrısı yapan beyannameler atması⁸⁵ DP iktidarını tedirgin etmiştir. Büyük bir endişeye kapılan Menderes, Çankaya'ya çıkarak Bayar'la görüşmüştür.⁸⁶ Bayar'ın desteğini alan Menderes, ilk olarak üst kademedeki komutanlara yönelik harekete geçmiştir. Menderes, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce ve kendisine yakın milletvekilleriyle durumu değerlendirerek, Cumhurbaşkanı Bayar ile Çankaya Köşkü'nde görüşmüştür; bu görüşme sonucunda da 6 Haziran 1950 tarihinde Türk

⁸⁴ Sait Dinç, *Atatürk Sonrası Türkiye'de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış (1938-1965)*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2008, s. 12-13.

⁸⁵ Osman Metin Öztürk, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993, s. 66.

⁸⁶ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 99-100.

Ordusu'nda o zamana değin görülmeyen çapta ve yalnız üst kademedede olmak üzere önemli değişiklikler tatbik edilmiştir.⁸⁷

DP iktidarının Türk Silahlı Kuvvetlerinin üst kademesindeki komutanlarına yönelik giriştiği tasfiye hareketi neticesinde; Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürmen koltuğundan alınarak yerine, Orgeneral Nuri Yamut; ikinci başkan olan Nuri Aksalur'un yerine, Korgeneral Şahap Gürler tayin edilmiş, Orgeneral Salih Omurtak, Hakkı Akoğuz ve Kazım Orbay ise emekliye sevk edilmiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü ordu komutanları askeri şurada görev verilmiş, Hava Kuvvetleri Komutanı Zeki Doğan ile Deniz Kuvvetleri Komutanı Mehmet Ali Ülgen'in görev sahaları değiştirilmiştir. Ordunun en üst düzeyindeki komutanların görev yerlerinin değiştirilmesinin yanında birçok albay ve yarbay da emekliye gönderilmiştir. DP ordunun yönetim kademesinde bir takım değişiklikler yapması, muhtemel darbe korkusuna karşı kendisini güvence almıştır. DP iktidarı, ordunun üst yönetim kademesindeki bazı subayların İnönü'ye taraftar olduklarını bilmelerine rağmen ordunun alt kademesinin ise DP iktidarına sempati duyduğuna inanılmıştır.⁸⁸

Menderes'in iktidarını pekiştirmek ve otoritesini sağlamak için bürokraside büyük bir değişiklik yapması beklenirken askeriyede herhangi bir değişiklik olacağı düşünülmemiştir. Menderes bir anlamda İnönü'nün askeriyedeki etkinliğini ve askeriyeye üzerindeki gücünü tasfiye etmeye çalışmıştır.⁸⁹

1.3.2. Millet Partisinin Kapatılması

Millet Partisi, ilk defa 20 Temmuz 1948 tarihinde DP'den ayrılarak İstanbul milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak'ın başkanlığında, Enis Akaygen, Osman Bölükbaşı, Hikmet Bayur, Osman Nuri Köni, Kenan Öner, Mustafa Kentli, Emekli General Sadık Akdoğan gibi bilinen kişiler tarafından kurulmuştur.⁹⁰ DP iktidarının muhalefeti saf dışı bırakma olarak nitelendirilecek bir gelişmesi ise MP'nin kapatılması olayıdır. DP'den ayrılanlar tarafından oluşan bir parti olan MP'den istifa

⁸⁷ Zeliha Yılmaz, *Siyasi Açından I. Ve II. Menderes Hükümetleri (1950–1954)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, Ankara 2007, s. 31.

⁸⁸ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 100.

⁸⁹ Hikmet Özdemir, *Ordunun Olağandışı Rolü*, İz Yayınları, İstanbul 2004, s. 145.

⁹⁰ Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963, s. 88–89.

eden “*inkılâpçı*”lardan Saffet Olgaç, MP’nin dinci, mecelleci, şeriatçı, ve hilafetçi oluşum olarak bir takım irticai hareket peşinde koştuğunu açıklamış ve genel merkezin bazı evrakları saklayarak ve ortadan kaldırdığını ihbar etmiştir. Bu gerekçeyle harekete geçen adli merciler, MP hakkında soruşturma başlatmış ve dava açmıştır. MP ve kolları 9 Temmuz 1953’te geçici olarak kapatılmış, yargılama neticesinde Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi 27 Ocak 1954 günü MP’nin tam anlamıyla kapatılıp faaliyetlerinin iptaline karar vermiştir.⁹¹ Demokratlara muhalif olmasına rağmen bu parti, DP ile CHP arasında arabulucu görevi üstlenmişti. Doğrudan olmasa da yarar sağlayan partinin kapatılması, iktidarı bundan sonra en amansız düşmanı CHP ile karşı karşıya getirmiştir.⁹² Kapatılan MP üyeleri ise bir araya gelerek yeni bir parti kurmuşlardır. 10 Şubat 1954’te kurucularını MP’nin son Genel İdare Kurulu üyelerinden oluşan “*Cumhuriyetçi Millet Partisi*” kurulmuştur.⁹³

1.3.3. Türkçe Ezan

DP hükümetinin iş başına gelince üzerinde durup ve çözüme kavuşturduğu önemli konulardan biri de Türkçe okunan ezanın tekrar Arapça okunması olmuştur. 1932 yılında Türk dilindeki sadeleştirme çalışmalarından hareketle ezanın Türkçe okunmasına başlanmış ve 1941 yılında Başbakan Refik Saydam’ın döneminde ise, TCK’nın 526’ncı maddesi yürürlüğe girerek Arapça ezan ve kamet okuma yasağı getirilmiştir.⁹⁴ Halkın isteklerini ön plana alan DP hükümeti, 16 Haziran 1950 tarihinde mecliste çıkardığı kanunla ezanın Arapça okunmasına yeniden geçilmesini sağlamıştır. Bu kanunun çıkması sadece muhalefet tarafında değil, DP bünyesinde de hoşnutsuzluk yaratmıştır; bu kanunun çıkmasını isteyen Menderes ile askıda kalmasını isteyen Bayar arasında kısa süreli bir problem meydana gelse de sonuçta bu kanun çıkarılmıştır.⁹⁵ CHP ise son derece hassas olduğu bu konuda muhalefet etmekten geri durmasından sebeple kanun meclisin verdiği tüm oyla çıkmış ve tekrar ezanın Arapça okunmasına dönmüştür.⁹⁶

⁹¹ M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s. 97.

⁹² Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri...*, s. 95.

⁹³ Yücel, *Demokrat Parti*, s. 97.

⁹⁴ Ercan Yılmaz, *Demokrat Parti Döneminde Milliyetçilik*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkerleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2008, s. 52.

⁹⁵ Birand vd., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, s. 58-59.

⁹⁶ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 101.

Bu çerçevede DP'nin ilk yıllarında yaptığı en önemli icraatların başında Türkçe okunan ezanın tekrar Arapça okunmasına dair kanunun Meclis'e sunulup kabul edilmesi olmuştur. Gazetecilerin bu konu hakkında sorduğu sorular üzerine Başbakan Menderes'in gazetelerde yayınlanan açıklaması şu şekildedir: “*Her taassup, cemiyet hayatı için zararlı neticeler doğurur. Cemiyet hayatında esas değişikliklerin yapılabilmesi evvela taassup zihniyetinin yıkılmasına bağlıdır. Bu hakikatin iyice kavranmış olması neticesidir ki, Büyük Atatürk birtakım hazırlayıcı ön inkılâplara başlarken taassup zihniyetiyle mücadele etmek lüzumunu hissetti. Ezanın Türkçe okunması mecburiyeti de böyle bir zaruretin neticesi olarak kabul edilmelidir. Zamanında çok lüzumlu olan bu mecburiyet ve tedbir, diğer tedbirlerle birlikte bugünün hür Türkiye'sine zemin hazırlamıştır. Ezanın Türkçe okunmasına mukabil camii içinde bütün ibadet ve dualarının din dilinde olması garip bir tezat teşkil eder gibi görünür. Bunun izahı arz ettiğim gibi, geçmişteki hadiselerin hatırlanmasına ve taassup zihniyetine karşı mücadele zaruretinin kabul olunmasına bağlıdır.*”⁹⁷

1.3.4. Kore Savaşı ve NATO'ya Giriş

II. Dünya Savaşıyla değişen dengeler ABD ve Sovyetler Birliği'ni birbiriyle mücadele eden iki süper güç haline getirmiştir. Türkiye II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidine karşı batı ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. ABD'nin bu konu ile ilgili geliştirdiği yeni politika ise hem içeriden hem de dışarıdan tehdit altında olduğunu düşündüğü ülkeleri desteklemek olmuştur.⁹⁸

25 Haziran 1950'de Sovyetlerin himayesindeki Kuzey Kore'nin ABD'nin desteklediği Güney Kore'ye saldırısıyla Kore Savaşı başlamış, ABD, bölgedeki konumunu korumak ve Sovyetlerin daha fazla nüfuz alanı kazanmasını engellemek amacıyla uluslararası kamuoyunu harekete geçirmiştir. ABD'nin çabasıyla BM, Kuzey Kore'yi saldırgan ilan etmiş ve Kore'ye askeri müdahale kararı alınmış ve

⁹⁷ “Menderes'in Arapça Ezan Hakkındaki Demeci”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1950.

⁹⁸ Naim Arıkanoglu, *Demokrat Parti İktidarında Hükümet-Basın İlişkileri (1950-1957)*, Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2014, s. 43.

BM, askeri koalisyonuna üye ülkelerden Kore'ye gönderilmek üzere asker desteği talebinde bulunmuştur.⁹⁹

DP Hükümeti, 25 Temmuz 1950 günü BM Güvenlik Konseyi'nin talebi üzerine 4509 kişilik Türk Savaş Birliği'nin gönderilmesine karar vermiştir.¹⁰⁰ Kore Savaşı'na katılma kararı, Türkiye'nin DP ile yeni bir dış politika belirlediğinin bir göstergesidir. İnönü, gazetecilere verdiği demeçte: “*Karar, TBMM'den geçirilmemiş ve memleketi savaşa götürecektir böyle önemli bir konuda muhalefet partisiyle fikir teatisinde bulunulmamıştır.*” diyerek DP'nin kararını eleştirmiştir.¹⁰¹ Muhalefetin eleştirileri üzerine bir beyanat veren Menderes; “*Kore'ye asker gönderme kararında meclis onayına ihtiyaç duyulmadığını, Türkiye'nin daha evvel imzaladığı BM Anayasası'na dayanarak hükümetin böyle bir karar aldığını*” söylemiştir. Başbakan Menderese göre her şey kanunlara uygun ve hükümetin Kore'ye asker sevk etmek için meclisten olur almasına katiyen lüzum yoktur.¹⁰²

Türkiye ve Yunanistan, hem sınırlarını teminat altına alabilmek, hem de batı ile müşterek hareket edebilmek amacıyla NATO bünyesine katılmak istemiş, bu uğurda yoğun gayret sarf etmiştir. Türk ve Yunan hükümetlerinin NATO'ya başvuruları, NATO bünyesine sadece Kuzey Atlantik Bölgesi ülkelerinin katılabileceği nedeniyle reddedilmiştir. Yalnız bu ülkelerin yoğun gayretleri sonraki zamanlarda sonuç vermiş, Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'da aktif bir politikaya başlamasıyla ABD ile Sovyetler Birliği'nin menfaatleri karşılıklı çatışmaya başlamıştır. Bunun üzerine ABD orta doğuda takip ettiği politikayı değiştirerek, bir orta doğu ülkesi olarak kabul ettiği TC'yi kendi safına almak istemiştir. TC'nin NATO'ya girmesinde bir başka etken de DP siyasetçilerinin ABD'li yöneticilerle olumlu görüşmeler yapmasıdır. ABD, İngiltere ve Fransa'yı ikna etmiştir. Türkiye, 18 Şubat 1952'de NATO üyeliğine kabul edilmiştir. 1960 askeri darbesinin yapılma sebepleri arasında olan Kore Savaşı'na iştirak etmesine, o dönemde Türkiye'de hiçbir makam itiraz etmemiştir. CHP'nin itirazı ise, savaşa asker gönderilmesi

⁹⁹ Mim Kemal Öke, *Unutulan Savaşın Kronolojisi*, İstanbul 1991, s. 27; Tahsin Yazıcı, *Kore Hatıralarım*, İstanbul 1963, s. 22.

¹⁰⁰ “Türkiye, Kore'ye asker gönderiyor.”, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1950.

¹⁰¹ “Hatalı Kararın Akisleri”, *Ulus*, 29 Temmuz 1950.

¹⁰² Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 47.

kararının meclise danışılmadan alınmasıdır. Zira anayasaya göre, savaş kararları meclis tarafınca alınmaktadır.¹⁰³

1.3.5. Halk Evlerinin Kapatılması ve CHP'nin Mal Varlığına El Konulması

Halkevleri Atatürk tarafından 19 Şubat 1932'de kurulmuş, Türk Ocaklarına ait ne kadar bina ve mülk var ise Halkevlerinde toplanmıştır. Başlangıç itibariyle her ne kadar gönüllülük esasına dayalı olduğu beyan edilmiş ise de CHP ile olan organik bağı tartışma götürmemiştir. Halkevlerinin açılışındaki amaç, Atatürk ilke ve inkılâplarının halk arasında yayılması, derinleşmesi ve kökleşmesi olmuştur.¹⁰⁴ 1950 yılına gelindiğinde Halkevlerinin sayısı 477, köylerdeki aynı amaçla açılan Halkodalarının Sayısı 4332'yi bulmuştur. Halkevleri ve Halkodaları CHP'ye hizmet ve inkılâpların kökleşmesinin ocakları olduğu için, bunlara büyük önem verilmiş ve bütün sıkıntılara rağmen bütçeden milyonlarca lira aktarılmıştır. Ancak 1950'ye gelindiğinde CHP'nin halk arasındaki etkisinin azalması ve DP'nin popülaritesinin artmasıyla halkevlerinin çoğu eski etkisini kaybetmiştir.¹⁰⁵

DP'li milletvekillerinin ısrarla gündemde tuttıkları halkevlerinin malları 1951 yılında da gündemdeki yerini korumuş, DP ve CHP arasında bir dizi görüşme yapılmasına rağmen, neticede hangi malın ne zaman, nasıl, ne şekilde CHP'ye intikal ettiğini belirlemek mümkün olmadığından bir sonuç elde edilememiştir. Fakat konuyu fazla geciktirmeden bir sonuca bağlamak isteyen DP'li milletvekilleri tarafından halkevi mallarının hazineye devri için kanun teklifi hazırlanarak meclise sunulmuştur.¹⁰⁶ Mecliste 6 Ağustos 1951 tarihinde halkevlerinin durumu hakkında görüşmeler başlamıştır.

Görüşmelerde söz alan İnönü, Halkevlerinin kuruluş gayesini anlatarak, bunların yapılan inkılâpların halka mal edilmesi amacıyla Atatürk'ün isteği doğrultusunda açıldığını söylemiş, Halkevlerinin malvarlığının ise faaliyetlerine son

¹⁰³ Birand vd., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, s. 64.

¹⁰⁴ İbrahim Erdal, *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932–1951)*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2013, s. 42.

¹⁰⁵ Süleyman Kocabaş, *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol (1950–1960)*, Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 235–236.

¹⁰⁶ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 83.

verilen Türk Ocaklarından devredildiğini anlatmıştır. Bu devrin demokratların iddia ettiği gibi gasp şeklinde değil, bizzat Atatürk ile Türk Ocağı liderlerinin ortak kararı ile gerçekleştirildiğini belirtmiştir. İnönü, inkılâpların yerleşmesine büyük katkı sağlamış Halkevlerinin 20 yıldır Türk kültürüne büyük hizmeti geçtiğini söyleyerek, kapatılması yerine bütün siyasi partilerin eşit istifade edebileceği bir yapıya dönüştürülmesini savunmuştur.¹⁰⁷

Menderes ise sözlerine, “*Biz Halk Partisi’ni milli siyasi varlığımızın değerli bir parçası ve demokrasimizin ihmal olunmaz bir unsuru telakki ediyoruz. İşte elimizdeki bu kanun tasarısı Halk Partisi’ni mazideki tahakkümün mahsulü olan yüklerden kurtarıyor.*” diyerek son vermiş, DP’nin oylarıyla halkevleri mallarının hazineye intikali konusundaki kanun yasalaşmıştır.¹⁰⁸ Böylelikle CHP önemli bir ekonomik gücünü ve gayrimenkulünü yitirmiştir. Aslında bu durum tek parti devrinin sonucu olarak CHP elinde birikmiş olan emlakın bir anlamda tasfiyesi anlamına gelmiştir. Diğer bir deyişle, özünde son derece doğru bir dava yanlış bir usulle çözülmeye çalışılmıştır. Her iki partinin mutabakatı içerisinde yasa hazırlanıp kabul edilebilme imkanı olmasına rağmen DP, her iki partinin mutabakatını sonuna kadar aramak yerine, CHP’yi ekonomik kaynaklarını keserek zayıflatmayı tercih etmiştir.¹⁰⁹

1953 yılı içerisinde yapılan DP grup toplantılarında CHP’nin malvarlığı pek çok defa görüşülmüş, demokratların CHP’nin mal varlığının hazineye devredilmesi konusunda ki bütün ısrarlarına rağmen, iki parti arasında gelişen barış havasının bozulmaması için Menderes, konunun Meclise taşınmasına engel olmuştur. Ancak MP’nin kapatılması yüzünden Hükümet ile CHP’nin ilişkileri tekrar bozulmuş, Genel seçimlerin de bir taraftan yaklaşması sonucunda DP, CHP’nin malvarlığına el koyma sürecini başlatmıştır. Çünkü DP’ye göre CHP seçmen üzerindeki hâkimiyetini yitirmişse de uzun süren iktidarında idarecilerle iç içe geçmiş olmasından dolayı, yıllar içerisinde güçlü ve zengin bir örgüt haline gelmiştir. CHP’nin serveti arasında,

¹⁰⁷ Sabahat Erdemir, *Muhalefette İsmet İnönü*, Sırlar Matbaası, İstanbul 1956, s. 54.

¹⁰⁸ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 84.

¹⁰⁹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi*, s. 109.

Atatürk'ün arsa, para ve Türkiye İş Bankasındaki önemli bir hissedenden oluşan maddi mirası da bulunmaktadır.¹¹⁰

DP grubunun çalışmalarıyla hazırlanan “*CHP'nin Haksız İktisaplarının Hazineye Devri Hakkında Kanun*” 9 Aralık 1953 tarihinde meclis'e takdim edilmiş,¹¹¹ bu kanun teklifi üzerine konuşmak için kürsüye gelen İsmet İnönü, sert söylemlerde bulunarak bu durumu kabul edilemez olarak belirtmiştir. Konuşmasını bitiren İnönü, kürsüden inmesiyle beraber tüm CHP'li milletvekilleri Meclisi terk etmiştir. Milletvekilleri ile birlikte İnönü, Ulus meydanına doğru yürüyüşe geçmiş, burada toplanan kalabalık iktidarı protesto etmiştir. CHP'lilerin Meclisi terk etmelerinin ardından görüşmelere kaldığı yerden devam edilmiştir. Görüşmeler esnasında Başbakan Adnan Menderes defalarca geldiği kürsüden, CHP'nin tavrını eleştirerek korkuttukları için kaçtıklarını belirtmiştir. Konuşmaların bitmesinin akabinde oylamaya geçilmiş 5'e karşı 341 oyla “*CHP'nin Haksız İktisaplarının Hazineye Devri Hakkında Kanun*” kabul edilmiştir.¹¹²

Kanun tasarısı muhalefetin tepkisine rağmen kabul edilmesinden sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmaması için yapılan çabalardan da herhangi bir sonuç çıkmamış, Cumhurbaşkanı Celal Bayar; CHP'ye ait taşınır taşınmaz mallar ile haklar ve alacaklarını hazineye devreden, münhasıran parti binası olarak kullanılan zorunlu malları Maliye Bakanlığı'nın onayı ile CHP'ye bırakan yasayı onaylamıştır.¹¹³ DP'liler seçimlerden önce çıkarılan 6195 Sayılı yasa ile ana muhalefet partisini ekonomik açıdan zor durumda bırakmak planlanmış, yasadan beklenen fayda da 1954 seçimlerinde kendini göstermiş iktidar partisi, CHP karşısında büyük bir zafer kazanarak böylece istediğini elde etmiştir.

1.3.6. Atatürk'ü Koruma Kanunu

1951 yılı başlarından itibaren Atatürk heykel ve büstlerine karşı yapılan saldırılarda artış olmuş, 23 Şubat 1951 tarihinde Kırşehir'deki Atatürk büstü saldırıya

¹¹⁰ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 323–324.

¹¹¹ “CHP'nin Haksız İktisaplarının Hazineye Devri Hakkında Kanun, meclise takdim edildi.”

Cumhuriyet, 10 Aralık 1953.

¹¹²Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Türkiye*, s. 85.

¹¹³ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 88.

uğramış ve bunun üzerine saldırıyı kınamak için 5 Mart'ta büyük bir miting düzenlenmiştir.¹¹⁴ Atatürk ve Türk Devrimi'ne yapılan saldırıların artması ve bu olayların Türk kamuoyu ve özellikle de gençlik tarafından tepkiyle karşılanması, hükümetin Atatürk ile ilgili bir yasayı gündeme getirmesinde etkili olmuştur. Hükümet, bu gelişmeler üzerine harekete geçmiş ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan “*Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında yasa tasarısı*” 29 Mart 1951'de TBMM'ye takdim edilmiştir. Bu tasarı, 17 Nisan 1951'de Adalet Komisyonu'nda kabul edilmiş, Menderes yapmış olduğu konuşmada “*Millete mal olmuş böyle bir insanın müdafaasının fani bir hemşireye bırakılmayacağını*” söyleyerek tasarının önemini savunmuştur.¹¹⁵ Atatürk'e yönelik yapılacak haksızlık ve hakaretleri önlemek için 5816 sayılı kanunla “*Atatürk'ü Koruma Kanunu*” çıkarılmış¹¹⁶ paralara, Atatürk'ün resmi basılmış ve devlet dairelerine Atatürk'ün resimleri tekrar asılmış Atatürk sevgisi ve Atatürk'e verilen önem özellikle ön plana çıkarılmıştır.

¹¹⁴ *Türkiye Cumhuriyeti 80. Yıl Kronolojisi*, Anadolu Ajansı Yayını: 3, Ankara 2003, s. 150.

¹¹⁵ “Menderes, Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki yasa tasarısının önemini izah etti”, **Zafer**, 18 Nisan 1951.

¹¹⁶ Mete Tuncay, “Laiklik”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. II-III, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 575.

İKİNCİ BÖLÜM

1954 GENEL SEÇİMLERİ VE DP’NİN FAALİYETLERİ

2.1. 2 MAYIS 1954 GENEL SEÇİMLERİ VE SONRAKİ SÜREÇTE YAŞANAN GELİŞMELER

1950 seçimlerinin ardından değişen iktidar Türkiye’ye siyasi istikrar ve güven getirdi. Türkiye’ye yapılan 100 milyon dolarlık kredi yardımı yerli ve yabancı yatırımcıların endüstri alanına yatırım yapmalarını sağlamıştır. Hükümet sanayinin gelişiminin yalnızca yerli yatırımcının kaldıramayacağını bildiğinden yabancı sermayeyi teşvik kanunu çıkarılarak yatırım için dış sermayeyi Türkiye’ye getirmeyi hedeflemiştir.¹¹⁷ Yabancı yatırımcıların ve ortaklarının Türkiye’ye verdiği kredileri hükümet çimento ve şeker fabrikaları inşasına kullanmış ayrıca çiftçi teşvik edilerek tarımda makineleşme¹¹⁸ en üst seviyeye çıkmıştır. Ekonomik alandaki gelişmeler kısa sürede piyasaların canlanmasına neden olmuştur. Kısa kalkınma hamlesi temeli zayıf olduğu için uzun süreye yayılamasa da kısa vadede başarılı oldu ve üretim artmıştır.¹¹⁹

1954 genel seçimleri arifesinde DP iktidarı, koltuğunu sağlamlaştırmak ve seçmen oylarını teminat altına alabilmek amacıyla iç politikada önem arz eden uygulamalara yönelmiş, dış politikada ise Kore Savaşı’na asker göndermenin bir sonucu olarak NATO bünyesine girmeyi başarmış, bununla birlikte ABD’den önemli oranda ekonomik yardım sağlamıştır.¹²⁰ İktidarın sanayi politikası da oldukça önemli sonuçlar vermiş ve özellikle şeker ve çimento sanayinde önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir. Ekonomik alandaki gelişmeler üretici-tüketici çevrelerde

¹¹⁷ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, II. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 496.

¹¹⁸ Tanel Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 141.

¹¹⁹ Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes-İpin Gölgesindeki Günler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 87.

¹²⁰ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 251.

memnunluk yaratmış; eğitim, sağlık konularında ve ulaştırma konularında ise önemli hizmetler götürülmüştür.¹²¹

DP Hükümeti'nin ilk 4 yılı ekonomik karnesi başarılı bulunmuş, uyguladığı ekonomi politikaları sayesinde ülke çok hızlı bir kalkınmaya girmiştir. Bunun yanında milli gelirin yükselmesi ve kırsal kesiminde milli gelirden çok iyi bir pay elde etmesi, refah seviyesinin yükselmesini ülke geneline yaymıştır. Seçim kanunu gereğince genel seçimlerin dört yılda bir yapılması gerektiğinden DP Meclis Grubu toplanarak, genel seçimlerin 2 Mayıs 1954'te yapılması kararını almıştır.¹²²

Resim 4: DP'nin 1954 Seçimlerinde Kullandığı Ünlü Afiş

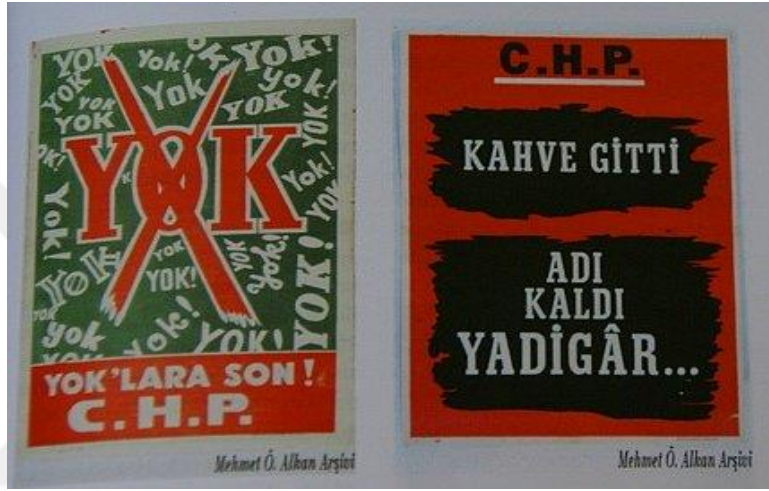
DP aday tespitini 28 Mart 1954 Pazar günü yapmış listede, DP'li 260 milletvekili yer alırken yeni isim sayısı 281'i bulmuştur. 1950 seçimlerinde 12 kişi iki ilden adaylık koymuşken 1954 seçimlerinde bu sayı 4'e inmiştir. Partinin dört kurucusu dışında iki ilden birden aday olan başka kimse olmamış. DP listelerinde 11 isim de bağımsız aday olmuştur.¹²³

¹²¹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 251.

¹²² Kocabaş, *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı...*, s. 358.

¹²³ Yücel, *Demokrat Parti*, s. 105.

1950 yılında itibaren yapılan ara ve mahalli seçimlerde DP'nin kazanmış olması ve parti olarak muhalefeti bir bütün olarak dışlaması, 1954 genel seçimlerinde muhalefeti ortak hareket etmeye yöneltmiştir. CHP ile CMP seçimlerde DP'ye karşı ittifak yapmak için görüşmelere başlamış, her iki parti ittifakın esaslarını tespit için görüşmeleri sürdürmüştür. Fakat CMP, CHP'nin önerdiği ortak aday sayısını yeterli bulmayınca seçim ittifakı gerçekleşmemiş, sonuç olarak, seçimlerden umutlu olan her iki muhalefet partisi de birbirine fazla minnet etmeden bu yarışa tek başına girmeyi kendileri için daha faydalı bulmuşlardır.¹²⁴

Resim 5: CHP'nin 1954 Seçimlerinde Kullandığı Ünlü Afiş

2.2. 1954 SEÇİMLERİ

DP iktidarı, iktidarda olduğu ilk dört senesinde oluşturduğu olumlu hava sonucunda 1954 seçimlerine daha güçlü ve kendinden emin olarak girmiştir. 2 Mayıs 1954'te gerçekleştirilen seçimlerin neticesi, DP açısından büyük bir zafer ile sonuçlanmıştır. Tüm Türkiye genelinde toplam; 10.262.063 seçmenden, 9.095.617'sinin 43.174 sandıkta oy kullandığı, kadınların 1954 seçimlerine katılımının çok yüksek olduğu, seçimlerde DP'nin oylarının 1.000.000 civarında artarak oylarını % 55.22'den % 58.42'ye yükseltmiş; CHP'nin ise % 39.59'dan %

¹²⁴ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 96.

35.11'e düşürmüŖ ve sadece Kars, Malatya ve Sinop illerinde tam liste kazanmıŖtır.¹²⁵

Tablo 2: 1954 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları¹²⁶

Partiler	Alınan Oy	Yüzdesi %	Kazanılan Milletvekilliği	Milletvekilliği Kazanma Yüzdesi	AŖkın/Eksik Temsil
DP	5.151.550	57.6	505	93.2	+ 35.6
CHP	3.161.561	35.4	31	5.8	- 29.6
CMP	434.085	4.9	5	0.9	- 4
KP	57.011	0.6	-	-	- 0.6
Bağımsız	137.318	1.5	1	0.02	-1.48

Üç büyük ilde iki büyük partinin aldıkları oy miktarları ise; İstanbul; DP: 330.000, CHP: 140.000, Ankara; DP: 152.000, CHP: 113.000, İzmir: DP: 232.000, CHP: 256.000. kiŖi olarak sonuçlanmıŖtır.¹²⁷ İktidar ile ana muhalefet partisi arasındaki oy oranları farkı 15,6 puandan 23,3 puana çıkmıŖtır. Seçime ilk kez katılan ve üçüncü sırada yer alan CMP, % 5,3 oranında oy almıŖ ve yalnızca 5 milletvekili çıkarabilmiŖtir.¹²⁸

CHP'nin ön planda olan önemli kiŖileri meclise girememiŖ, seçim sonuçlarıyla birlikte parti içerisinde İnönü'nün önderliği kafalarda soru iŖareti başlatmıŖtır. CHP teŖkilat kolları arka arkaya gelen seçim yenilgileri sonrasında iktidar umutlarını kaybetmeye başlamıŖ, partide uzun zamandır siyaset yapmıŖ ve sorumluluk sahibi Ŗahıslar birbirlerini karŖılıklı suçlamaya başlamıŖtır. Bu eleŖtiriler o denli ileri safhaya taŖınmıŖtır ki; CHP'liler arasında bitmiŖ, tükenmiŖ olarak görülen CHP'nin elbirliği ile kapatılması düşünceŖi gündeme gelmiŖtir. CHP yerine o günün Ŗartlarına tevafuk olacak, demokrasiye güç katacak, millete hizmet edecek yeni bir parti teŖekkülü teklifi bile gündemde rol almıŖtır.¹²⁹

¹²⁵ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 259.

¹²⁶ Hikmet Sami Türk-Erol Tuncer, *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi*, s. 62.

¹²⁷ Anadol, *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*, s. 96.

¹²⁸ Erol Tuncer, *1954 Seçimleri*, TESAV Yayınları, Ankara 2011, s. 64.

¹²⁹ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 98.

DP'nin 1954 seçimlerinde CHP'ye karşı önemli bir üstünlük sağlayamamasına karşın meclisteki milletvekili sayısı yönünden CHP'ye karşı salt bir çoğunluk sağlamıştır. Bunun sebebi; seçim sonuçlarının çoğunluk temeline göre esas alınmasıdır. 1954 seçimlerinin neticesinde, DP'liler sanki bir zafer sarhoşu gibi kaybettikleri oyları veya CHP'nin aldığı oyları münakaşa edip analiz edememişlerdir.¹³⁰

Her şeyin ötesinde Menderes siyasi gücünün zirvesine çıkmıştır. Halk, onun dört yıllık yönetiminden duyduğu memnuniyeti sandıkta göstermiştir. Diğer bir deyişle, Menderes 1954 seçimleri sonrasında siyasetteki gücü ve etkisi tartışılmaz bir konuma gelmişti. Artık kimse onun liderliğini tartışmamıştır.¹³¹ 14 Mayıs 1954'te Meclis Başkanlığı seçimine 489 üye katılmış; başkanlığa seçime katılan üyelerin tamamının oyuyla İçel Milletvekili Refik Koraltan seçilmiştir.¹³² Aynı gün TBMM'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimine 513 üye katılmış, İstanbul Milletvekili Celal Bayar 486 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Oylamada 27 üye çekimser kalmıştır.¹³³ Bayar, 1 Kasım 1957 tarihine kadar bu görevde kalacak, bu tarihte yeniden cumhurbaşkanı seçilecektir.

2.3. DP'NİN SEÇİMLERİ KAZANMASINDAKİ ETKENLER

DP'nin seçimlerde bu denli patlama yapmasının temel nedeni, 1950- 1954 Hükümet döneminde ortaya koyduğu başarılı icraatı olmuştur. DP, milli kalkınma olarak adlandırdığı ekonomik programıyla refahı ülkenin geneline yaymayı başarmıştır. Özellikle köylünün bu dönemde kalkınması, kırsal kesimde oy patlamasına neden olmuştur. Ezanın eski haline getirilmesi, din öğretiminde okullaşmaya gidilmesi, ilköğretimde okul müfredatına din derslerinin konulması Müslüman Anadolu insanının sempatisini kazanmasına neden olmuştur. CHP'nin tek parti yönetiminin geri gelmesi korkusu da seçim kampanyalarında demokratlar tarafından başarıyla işlenmiş, kampanyalarda CHP'nin halkın korkularını

¹³⁰ Aydemir, *Menderes'in Dramı*, s. 226.

¹³¹ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 97.

¹³² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre; X, Cilt:1, Birinci İnikat, 14 Mayıs 1954, s. 5-6.

¹³³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre; X, Cilt:1, Birinci İnikat, 14 Mayıs 1954, s. 7-8.

giderememesi, seçim kampanyasında halkı ikna edecek bir program ortaya koyamaması da bu sonuca katkı sağlamıştır.¹³⁴

DP, Türk siyasi yaşamını uzun seneler çekip çeviren, tesirleri günümüze dek uzanan bir dönemin mimarında başrol oynamıştır. Devlet, ağırlıklı bir idare şeklinden toplum merkezli bir siyasal yaşama geçiş sürecinde önemli bir değişim noktası olan DP dönemi, Türkiye’de demokrasinin biçimlenmesinde ve sosyal yaşamın çevresinde döndüğü temel eksenin değişmesinde kuvvetli bir rol oynamıştır. DP’nin halkın demokratikleşmesinde önemli bir faktör olduğu unutulamaz yalnız CHP’nin devlet partisi olduğunu eleştiren DP, kendi iktidarı zamanında da devlet partili görüşü kendi benimsemiştir. DP, Türk siyasal hayatının günümüzde bile halen izlerini derinden taşıdığı halkçı dönemin başlangıcı ve öncüsü olmuştur.¹³⁵

2.3.1. Basın Kanunu

DP kuruluşu aşamasında basının çok büyük desteğini görmüştür. Özellikle Tan ve Vatan gazeteleri dikkatleri Demokrat Parti üzerine çekmiştir. Yeni kurulan muhalefet partisinin kamuoyunda önemli destek bulmasında basının katkısı yadsınamaz. MP, DP kadar basında yer bulma konusunda şanslı olamamıştır. Vatan Gazetesi sahibi Ahmet Emin Yalman ve Tan yazarları Sabiha Ertel ve Zekeriya Sertel özellikle Celal Bayar ve Adnan Menderes’e sonuna kadar destek vermişlerdir. CHP iktidarının baskılarından sıkılan basın, DP’yi kurtuluş olarak görmüştür. Basının güçlü desteğini alan DP ise özgürlük ve hürriyet vaadiyle halktan destek görmesiyle iktidara gelmiştir. İktidara geldikten sonra ilk olumlu adımı süreli yayınları kapatma yetkisini yargıya bırakılması ve hüküm verilmeden önce tutuklamaları kaldırması olmuştur. 1951 yılında ise hükümet resmi ilanların gazetede yayınlanması kriterlerini kendilerinin belirlediği bir kararname yayınlanmıştır. Bu kararname daha sonra “*Besleme Basın*”¹³⁶ diye anılacak gazetelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hükümet kendisini destekleyen gazetelere devletin resmi ilanlarını vererek ciddi maddi destek sağlamıştır.

¹³⁴ Kocabaş, *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı...*, s. 367.

¹³⁵ İlkay Sunar, “Demokrat Parti ve Popülizm”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, S. 65-66, İletişim Yay., Ankara 1983, s. 2086.

¹³⁶ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973, s. 191.

DP'nin iktidardaki ilk zamanlarında basın ile ilişkileri sıcak bir hava içerisinde takip etmiştir. İnönü'nün damadı olan Metin Toker'in, kurucusu ve sahibi olduğu Akis Dergisi'nde: "*Kedi olmayınca fareler cirit atar*" manşeti ile yayınlanan haberden dolayı DP'nin basın ile arası düzelmek üzere bozulmuştur.¹³⁷

Zamanla iktidar yorgunluğu ve ekonomik sorunların baş göstermesi basının hükümetin bazı uygulamalarını eleştirmesine sebep olmuştur. Menderes, 1951'de resmi ilanlar kararnamesi¹³⁸ ve 1953'te basın kanunu ile basını kontrol altına almaya çalışmıştır. 1954'te yapılan basın kanunu düzenlemeleriyle pek çok gazeteci tutuklanarak cezalandırılma yoluna gidilmiştir.¹³⁹ Başbakanın basınla kavga ettiği bir ortamda İnönü, basın özgürlüğünün önemi ve gerekliliğini sıklıkla vurgulayarak basının yanında yer almıştır. Kendisi ülkedeki basın hürriyetinin tek ümidi haline gelirken, Menderes basın tarafından istenmeyen kişi konumuna getirilmiştir.¹⁴⁰ Hükümet, muhalefete karşı mücadele çerçevesinde basın yasasında değişiklik yapma yoluna gitmiştir. 6 Haziran 1956 tarihinde TBMM'de basın ve 6334 sayılı neşir ve radyo yolu ile işlenen suçlar hakkındaki kanunların görüşülmesine başlanmıştır.¹⁴¹

Menderes, kanun tasarısı hakkında bir meclis görüşmesi sırasında basının sorumsuzca yaptığı yayınların ülkede haksız fiyat artışları ve hayat pahalılığına neden olduğunu iddia etmiş, karaborsacıların basını siper ederek, kendilerini koruduğunu ve güçlendiğini savunmuştur. Kanunların bunları önlemede yetersiz kaldığına dikkat çeken Menderes, Basın Yasası'nın bu nedenle çıkarıldığını iddia etmiştir. Basın özgürlüğünün muhalif basın tarafından sorumsuzluk olarak uygulanması sonucunda, karaborsacıların basını siper ederek, milleti sömürdüğünü, bu yüzden sıkıntı içerisine giren vatandaşın durumunu muhalefetin istismar ettiğini ileri sürmüştür. Menderes, ülkedeki pahalılığın ve piyasadaki ürün yokluğunun nedenin karaborsacılardan kaynaklandığını, basının bunu görmezden geldiğini ve muhalefetin sorumluluğu hükümete yıkarak DP hükümetini yıpratmaya çalıştığını söylemiştir. Menderes'e göre muhalefet, muhalif basın ve karaborsacılardan

¹³⁷ Birand vd., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, s. 83.

¹³⁸ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 111.

¹³⁹ H. Bayram Kaçmazoğlu, *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar*, Birey Yayınları, İstanbul 1988, s. 150–151.

¹⁴⁰ "İnönü: Basın Hürriyetinin Tek Ümidi.", *Yeni Ulus*, 17 Nisan 1956.

¹⁴¹ Faruk Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları*, TBMM Yayınları, Ankara 1992, s. 345.

meydana gelen bir çark bütün olumsuz gelişmelerin nedeni olduğundan yeni yasayla bunun önlenmesi zorunluluğu doğmuştur.¹⁴²

Hükümetin sunduğu basın tasarısı 6 Haziran 1956'da, 51 ret oyuna karşılık 286 oyla kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.¹⁴³ Oylamaya DP milletvekillerinin yarısı katılmayarak bu yasaya olan tepkilerini göstermişlerdir. İktidar bu yasa ile basınla arasındaki tüm köprüleri atmış, muhalefet yılları ile iktidarının ilk döneminde büyük desteğini gördüğü basına karşı tutum almıştır. Basında, daha sonraki iktidar ile yaptığı mücadeleyi oldukça zor koşullar altında sürdürmek zorunda kalmış¹⁴⁴ İktidarın seçim öncesinde çıkardığı kanun ile çok sesli basın engellenmiştir.

2.3.2. Toplantı Gösteri Yürüyüş Hakkındaki Kanun

Hükümet basın kanununda yaptığı değişiklik ile seçimlerden önce gazetelerin kontrolü altına almıştır. Sırada muhalefete karşı alınan tedbirlerden Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'dur. Basın yasasından birkaç gün sonra hazırlanan tasarı 27 Haziran 1956 günü görüşülmek üzere DP Grubuna sunulmuştur. Kanunun görüşmeleri sırasında milletvekilleri arasında tartışmalar çıkmıştır. Bazı milletvekilleri Anayasaya aykırı buldukları bu kanunun çıkması engellemeye çalışmışlardır. Fakat tasarı hakkında yapılan oylamada, katılım gösteren milletvekillerinin oybirliği ile kabul edilmiştir.

İktidarın tasarımı Meclis'e sunacak olmasına tepki gösteren muhalefet, seçimlerden önce hükümetin kendilerine baskı kurmak istediği şeklinde eleştirilerde bulunmuşlardır. İktidar, bu kanunun çıkarılmak istenmesinin sebebi olarak muhalefetin memleketin her tarafında yaptığı mitingleri göstermiştir.¹⁴⁵ Muhalefet seçimlerin de yaklaşmasının fırsat bilerek yurdun birçok yerinde mitingler ve toplantılar düzenlemeye başlamışlardır. İktidar ise bunu haksız rekabet ortamı oluşturacağını düşündüğü için böyle bir teklif hazırlanmıştır. DP Grubu tarafından yasa tasarısı, 27 Haziran 1956 günü Meclis'e sunulmuş, tasarının görüşmelerine

¹⁴² Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları*, s. 347–348.

¹⁴³ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. 12, Toplantı: 1, Dönem: 10, Ankara, Haziran 1956, s. 236.

¹⁴⁴ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 287.

¹⁴⁵ Erer, *On Yıln Mücadelesi*, s. 276.

geçilmesinin ardından iktidar ve muhalefet milletvekilleri birbirlerine ağır eleştirilerde ve suçlamalarda bulunmuşlardır.

Kanun tasarısı mecliste muhalefet tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Önce MP adına Osman Bölükbaşı, ardından CHP adına İsmet İnönü kürsüye çıkarak kanun tasarısına ve hükümetin son dönem uygulamalarına karşı çıkmış, İnönü, kanun tasarısının anayasaya ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne aykırı olduğunu iddia ederek; “*Biz mutlakiyetten bugüne geldik, siz bugünden mutlakiyete gidiyorsunuz.*” dedi ısrarla hükümetin kanundışı bir yola girdiğini ve Türk milletinin bu duruma razı olmayacağını iddia etmiştir. Menderes ise alışılmışın ötesinde İnönü'nün bu konuşması hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır.¹⁴⁶

Görüşmelerin ardından İsmet İnönü tarafından *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu* ile ilgili değişiklik teklifinin reddedilmesini istemiş ve kabul edilmemiştir. Bunun üzerine İsmet İnönü ve yönetimindeki CHP milletvekilleri oturumu terk ederek oylamaya katılmamışlardır. Diğer muhalifler, HP ve CMP grupları da hükümet aleyhinde ağır eleştirilerde bulundular. Fevzi Lütüfî Karaoşmanoğlu, Adnan Menderes ve hükümetine hakaret ettiği gerekçesiyle Meclis salonundan çıkarıldı. Bu olay üzerine HP ve CMP milletvekilleri ile muhalif basın mensupları Meclis oturumunu terk ettiler.¹⁴⁷ Bu kanun sıkıntılı bir havada, iktidar partisi DP'nin 392 milletvekilinin olumlu oyları ile birlikte gerçekleşti. Yalnız oylama esnasında 31 ret oyu kullanırken 131 üye de oylamaya iştirak etmemiştir.¹⁴⁸ Yeni yasa tasarısı ile siyasi partilerin seçim dönemleri dışında toplantı ve miting düzenlemesi kısıtlanarak, mülki amirin görüşüne bırakılmış, böylelikle mülki amirler muhalefetin toplantı ve miting müsaadeleri için şahsi uygulamalarda bulunabilme hakkını elde etmiştir.

2.3.3. Kıbrıs Meselesi

DP hükümeti ülke ekonominin kötü seyretmesi neticesinde güç duruma düşmüş ve yüksek enflasyon rakamları sebebiyle yaşam kalitesi düşen gariban

¹⁴⁶ Demir, *Düello: Menderes ve İnönü...*, s. 125.

¹⁴⁷ “CHP, HP ve CMP, meclis oturumunu terk etti.”, **Ulus**, 28 Haziran 1956.

¹⁴⁸ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 292–293.

kesimin güvenini kaybetmiştir. DP ekonomik yönden getirdiği sıkıntıları gündem dışı bırakmak için dış politikadaki meseleleri gündeme getirmeye başlamıştır.

Kıbrıs meselesi Ağustos 1954 tarihinde gündemi oldukça meşgul etmiştir. Yunanistan BM'ye Kıbrıs adasını ilhak maksadıyla müracaat ederken bir yandan da mitinglerle kamuoyunu bilinçlendirmiş ve halkı seferber etmiştir. Yunanistan, BM'de Kıbrıs Meselesini destekleyeceğini düşündüğü ilişkilerimizin gerginleştiği Arap ülkeleriyle ilişkileri sıcak tutma taktiğini sergilemiştir. Türkiye ise, konuyu yakından izlemesine rağmen şimdilik kamuoyunu harekete geçirmeyi lüzum bulmamıştır.¹⁴⁹ Türk hükümetine göre Kıbrıs adasının pozisyonunun muhafaza edilmesi, Doğu Akdeniz'deki genel barış nizamı olduğu gibi ilgili tarafların menfaatleri bakımından da yararlı ve lüzumlu kabul edilmiştir. Türkiye, adanın İngiltere'nin elinde kalmasını kendine politika edinmiştir.¹⁵⁰

İngiltere; Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs konusunu görüşmek üzere toplantıya çağırmış Türkiye toplantıya derhal iştirak etmiştir. Bu toplantıda sonuç alınamayınca Türkiye Yunanistan'ın kışkırtmalara ve provakatif eylemlere son vermesi amacıyla ihtar etmiştir. Bu ihtar ile birlikte olay milletlerarası bir sorun haline gelmiş, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında 27 Ağustos 1955'te Londra'da görüşmeler başlamıştır. Fatin Rüştü Zorlu'nun savunmasında, adanın Türkiye'ye verilmesinde, Yunanlılar ise ENOSİS'te diretmiştir. Türk kamuoyunun bütün dikkati Londra'daki görüşmelere çevrilmiştir.¹⁵¹

Bu konferans sırasında İstanbul'da ve İzmir'de meydana gelen 6-7 Eylül Olayları, Türkiye'yi zor durumda bırakmış ve Birinci Londra Konferansının gidişi üzerinde çok olumsuz etki yaratmıştır.¹⁵² 6-7 Eylül Olayları, tek partili dönemin Varlık Vergisi uygulamasında olduğu gibi hükümete, özellikle dış politikada oldukça ağır bir siyasi fatura çıkarmış, Türkiye uluslar arası politikada zor duruma düşmüş ve

¹⁴⁹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 175.

¹⁵⁰ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2005, s. 530.

¹⁵¹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 176.

¹⁵² Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 432.

bu olaylar Kıbrıs konusundaki uzlaşma ortamının bir süre askıda kalmasına neden olmuştur.¹⁵³

2.3.4. 6–7 Eylül Olayları

Türkiye’de 1955 yılı ile beraber ekonomik ve siyasal alanlarda baş gösteren huzursuzluk ortamı devam ederken, Türkiye Cumhuriyeti’ne içte ve dışta saygınlığını kaybettirecek bir olay meydana gelmiştir. Türk ve Yunan hükümetleri arasında ihtilafa neden olan Kıbrıs meselesi Londra’da bir konferansta görüşülmektedir. Türk tarafını bu konferansta, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun başkanlığını yaptığı heyet temsil etmiştir. Londra’daki görüşmelerin devam ettiği sırada, 6 Eylül sabahı Ekspres Gazetesi’nde çıkan asılsız bir haber her şeyi alt üst etti. Bu habere göre, Atatürk’ün Selanik’teki evine Yunanlılarca bomba atılmıştı. Bu haber doğruluğu bile araştırılmadan, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından, Londra’daki kongrede koz olarak kullanılmaya çalışılmıştır.¹⁵⁴

Atatürk’ün Selanik’teki evinde 6 Eylül 1955 tarihinde patlayan bomba Radyo’dan saat 13.00 bülteninde duyurulmuştur. Metin şöyledir:

“Selanik’te Aziz Atatürk’ün doğduğu ev ile Türk Konsoİosluğu binası arasında bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk’ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshanenin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayıat olmamıştır.Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri almıştır. 5 şüpheli şahsın tevkif edildiği bildirilmektedir. Yunan Hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan Dahiliye Vekili basına verdiği beyanatta ‘bu işi hakiki bir Yunanlının yaptığı zannetmiyorum’ demiştir.”¹⁵⁵

Bomba haberi üzerine Kıbrıs Türktür Derneği ve üniversite öğrencileri tarafından bir nümayiş düzenlenmiş ve gruplar halinde Taksim’e doğru yürüyüş başlamıştı. Taksim alanında saat 19.00’dan itibaren başlayan gösterilere katılanların

¹⁵³ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 438.

¹⁵⁴ Birand vd., *Demokrat Bir Demokrasinin Doğuşu*, s. 85.

¹⁵⁵ Gürhan Gürcan, *6–7 Eylül 1955 Olayları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, s. 74.

sayısı gittikçe artmış, büyük bir galeyana kapılan halk; başta Beyoğlu olmak üzere, azınlıkların, çoğunlukta yaşadıkları semtlerde yangınlar çıkaracak, mağazaların vitrinlerini kırarak kiliselere ve mezarlıklara saldırılarda bulunmuş, olaylar da kısa bir süre sonra adeta bir yağmaya dönüşmüştür.¹⁵⁶

Provokatörlerin kışkırtmaları ile çığırından çıkan olaylar önlenemez bir hal almıştır. Hükümet olaylara karşı önlem alabilmek için İstanbul’da sıkıyönetim ilan etmiş ve örfi idare yönetimi kurmuştur. 6–7 Eylül olaylarında ihmalleri olduğu düşünülen; İç İşleri Bakanı Namık Gedik ve İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay görevden alınmıştır. 6–7 Eylül olayları Türkiye’ye içte ve dışta kötü bir imaj vermiştir. Bu olay DP içerisinde var olan huzursuzluk ortamını iyice arttırmıştır. Partinin kurucularından olan Fuat Köprülü, dahi Adnan Menderes’e yani hükümete karşı muhalefette bulunmuştur.¹⁵⁷

İstanbul’da meydana gelen olaylar, parti içi muhalefeti harekete geçirmiştir. Ancak parti disiplini ve başbakanın siyasal ağırlığı sonucunda gelen ihraç ve istifalar, DP’nin aynı doğrultuda siyasetini sürdürmesine engel olamamıştır. Olaylardan bir ay sonra, DP IV. Büyük Kongre hazırlıklarının yoğunlaştığı günlerde, DP’li 11 milletvekili “*ispat hakkı*” konusunu gündeme getirmişlerdir. Basına “*ispat hakkı*” tanınmasını, böylelikle yayın organlarının kolayca sansür edilmesinin önüne geçilmesini isteyen milletvekilleri bazı önemli isimleri de yanlarına çekerek genişlemişlerdir. Ancak DP, bu milletvekillerinin bir kısmını ihraç etmiş, kalanlar da DP’den istifa etmiştir. Ayrılan milletvekilleri 20 Aralık 1955’te “*Hürriyet Partisi*” isimli bir parti kurmuşlardır.¹⁵⁸

Azınlıkların büyük kayıplar uğradığı gösteriler neticesinde İzmir, Ankara ve İstanbul’da olağanüstü hal ilan edilmiştir. Hükümet gerçekleşen tüm vakaların faali olarak komünistleri göstermiştir. Ama Yassıda mahkemelerinde 6–7 Eylül olaylarının sorumlusunun iktidar olduğu iddiası kuvvet kazanmıştır. 6–7 Eylül olayları akabinde, konuyla ilgili olmamalarına rağmen Aziz Nesin, Kemal Tahir, Asım Bezirci gibi sol yazarlar gözaltına alınmıştır. Uzun zaman tutuklu olmalarına

¹⁵⁶ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 33.

¹⁵⁷ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 178.

¹⁵⁸ “HP, resmen kuruldu.”, *Cumhuriyet*, 21 Aralık 1955.

rağmen neticede çoğunun suçunun olmadığı, konu ile ilgilerinin bulunmadığı hükmüne varılmıştır. 6–7 Eylül, sonuçlarıyla İstanbul’un asırlardır devam eden çok kültürlü mozaiğini sona erdirmiştir. Başta Rumlar ağırlıklı azınlıklar Türkiye’den göç etmek mecburiyetinde kalmıştır.¹⁵⁹ Yunan kaynaklarına göre İstanbul’daki Yunan azınlığa ait 1004 ev, 4348 işyeri, 27 eczane, 21 fabrika, 110 restaurant, kafe ve otel bu olaylardan hasar görmüştür.¹⁶⁰ Bu olayların en şiddetlisi İstanbul’da Müslüman olmayan Türk yurttaşlarına yönelik geliştiğinden önemli ölçüde maddi zarara neden olmuş ve bu yurttaşların maddi zararları daha sonra hükümet tarafından kendilerine ödenmiştir.¹⁶¹

6–7 Eylül olayları neticesinde TBMM 12 Eylül’de toplanmış ve temel olarak sıkıyönetimi 6 ay süreyle uzatarak yetinmiştir. Milletvekillerinin sadece basit ve ilgi dışı beyanatlarla yetinmelerine ve kabullenmelerine olağan yoktur. Yalnız yönetimin baskısıyla meclis araştırması açılması kabul görmemiştir. Hükümetin tatbik ettiği göstermelik taviz ve uygulama ise İçişler Bakanı Namık Gedik’in istifası olmuştur.¹⁶²

¹⁵⁹ Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 53.

¹⁶⁰ Tibet İnal, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Farklılığı ve Dış Politikaya Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 2010, s. 263.

¹⁶¹ İnan Özer-Umut Bekcan, “Demokrat Parti İktidarı (1950–60): Bir Dönemin Demokrasi Anlayışı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, I/2, s. 10.

¹⁶² Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 178.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1957 GENEL SEÇİMLERİ

3.1. SEÇİM ÖNCESİ GENEL DURUM VE YAŞANANLAR, HÜRRİYET PARTİSİNİN KURULUŞU

DP içinde kuruluşundan beri parti yöneticilerine karşı bir muhalefet süregelmiş ilk ciddi bunalım parti muhalefetteyken yaşanmış ve kuruculara karşı çıkan bazı muhaliflerin partiden ayrılarak MP'yi kurması ile sona ermiştir. DP, siyasi hayatının ikinci önemli bunalımını ise 1955 yılında yaşayacak uzun yıllardır süren parti içi ikilik 1955 yılında partinin önemli bir sarsıntı geçirmesine ve Hürriyet Partisi'nin kurulmasına neden olmuştur.

6–7 Eylül olaylarının bitmesinden yaklaşık bir ay sonra DP'nin Dördüncü Büyük Kongre hazırlıkları devam ederken, DP'li 11 milletvekili “*ispat hakkı*” hususunu tekrar gündeme getirmiştir. Yayın organlarının rahatlıkla sansür edilmesinin önüne geçilmesini isteyenlerden Ekrem Alican, Enver Güreli ve Fethi Çelikbaş bulunmuştu. Bu kişiler, Prof. Dr. Muhlis Ete, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu gibi mühim isimleri de kendi tarafına alınca sayıları, on dokuz kişiye ulaşmıştı ancak DP, Dördüncü Büyük Kongresi evvelinde 19'ları kendi içinde ayırmak amacıyla dokuzunu partiden ihraç etmişti. Kalan 10 milletvekili de DP'den istifa etmiştir.¹⁶³ Feridun Ergin'in katılımı ile 20 kişiye ulaşan ve yeni bir parti kurma çalışmalarına başlayan grup 19 Kasım 1955'te Hürriyet Partisi'nin kurulduğunu ilan etmişti.¹⁶⁴

Resmen 20 Aralık 1955'de kurulan HP'nin genel başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, ikinci başkanı Enver Güreli, genel sekreteri ise İbrahim Öktem

¹⁶³ Yücel, *Demokrat Parti*, s. 110–111.

¹⁶⁴ Erer, *On Yıllık Mücadelesi*, s. 254–259.

olmuştur.¹⁶⁵ Genel İdare Kurulu Üyelikleri'ne ise; Ekrem Hayri Üstündağ, Turan Güneş, Safaettin Karanakçı, İsmail Hakkı Akyüz, Şeref Kamil Mengü, Ekrem Alican, Muhlis Bayramoğlu, Ziyad Ebuziya, Feridun Ergin, Mustafa Ekinci, Yusuf Adil Egeli, Şekip İnal, Muhlis Ete, İhsan Tiğrel, Raif Aybar seçilmişlerdir.¹⁶⁶

Parti programında yer alan temel esaslar: “*Anayasanın demokratik bir parlamento çalışmasına imkân verecek şekilde değiştirilmesi, cumhurbaşkanlığının partiler üstü bir nitelik kazanması, cumhurbaşkanının iki defadan fazla üst üste seçilmemesi, çift meclis sisteminin kurulması, milletvekili sayısının indirilmesi, siyasi partiler arasındaki eşitliğin sağlanması, adli bağımsızlık ve hâkim teminatının sağlanması, üniversite özerkliğinin teminat altına alınması, yargısal denetimin tüm devlet faaliyetlerini içerir hale getirilmesi, tarafsız bir idare cihazı kurulması, basın özgürlüğünün ve radyonun tarafsızlığının sağlanması, sendikaların hür ve bağımsız çalışmalarının sağlanması, kamu hürriyetlerinin hukuk devleti kavramına göre yeniden düzenlenmesi, kamu hizmetlerinde yaşanan görev ve nüfuz suiistimalleri ile partiliğin cezalandırılması ve önlenmesi için Anayasa ve mevzuat değişikliklerinin yapılması, sosyal adalet prensiplerine uygun davranılması, hesap ve programa dayalı bir iktisat siyaseti güdülmesi.*” olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁷

HP'nin ilk genel kongresi 14–16 Eylül 1957 tarihleri arasında toplanmış, Kongrede Genel Başkan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, muhalefet partileri ile işbirliği yapılması için gereken çalışmalarla ilgili olarak kendisine tam yetkinin verilmesini istemiş ve bu istek kabul edilmiştir. Kongrede: “*Vatandaşın 10 yıldan beri çok gelişmiş olan siyasi şuuru, iktidarı düşürmek ve muhalefeti işbaşına getirmek kararında birleşmektedir.*” Sözleriyle iktidar değişimini hedef aldıklarını belirtmişlerdir.¹⁶⁸ 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimlerde HP, 336.419 oy ile oyların % 3.86'sını alarak yalnızca 4 milletvekili çıkarabilmiş,¹⁶⁹ 1957 seçimlerindeki başarısızlık HP'yi büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır.

¹⁶⁵ Cihat Baban, *Politika Galerisi: Büstler ve Portreler*, İstanbul 1970, s. 391.

¹⁶⁶ “HP, resmen kuruldu.”, *Zafer*, 23 Aralık 1955.

¹⁶⁷ Füzünan Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965, s. 89.

¹⁶⁸ “HP büyük kongresi dün Ankara'da toplandı.”, *Ulus*, 15 Eylül 1957.

¹⁶⁹ “K. Gülek dün seçim sonuçlarını açıkladı.”, *Ulus*, 17 Kasım 1957.

HP, seçimlerden sonra yaklaşık bir yıl süren muhalefet dönemi sonunda 24 Kasım 1958 tarihinde Ankara’da toplanan olağanüstü kongresinde CHP’ye katılma kararı alarak siyasi yaşamına son vermiştir. Ancak bu partinin bazı üyeleri, eski partileri olan DP’ye dönmüş, büyük çoğunluğu ise daha sonraki yıllarda siyasi yaşamlarına CHP içinde devam etmiştir.¹⁷⁰ HP hareketi, sadece yeni bir muhalefet partisi kurulması açısından değil, DP içinde büyük sarsıntılara neden olarak, kaynakları DP grubunun baskısına dayanamayan hükümetin düşmesine ve yeni bir kabinenin kurulmasına yol açması bakımından da önem taşımıştır.¹⁷¹

3.1.1. DP iktidarı ile CHP Muhalefeti Arasında Yaşanan Bahar Havası

1956 yılı Menderes ve İnönü nezdinde oldukça gergin ve kavgalı geçmiş, ülke bir yanda otoriterliğe doğru giden bir iktidar, diğer yanda hırçın, sert ve katı bir muhalefetle gerilmişti. Bu iki uzlaşmaz yaklaşım her iki lider şahsında somutlaşarak temsil imkânı bulmuştur.

CHP lideri İnönü, 25 Şubat 1957’de İçişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken son derece nazik bir üslup ve kibar bir yaklaşımla Kırşehir’in tekrar vilayet yapılmasını talep etmiş,¹⁷² Menderes’e yapılan bir diyalog çağrısı niteliğinde olan bu konuşma sonrası söz alan Menderes, CHP liderinin nutkunun çok olumlu etkiler yarattığını ve iktidar olarak muhalefetle müzakereler yapmaya hazır olduklarını açıklamıştır.¹⁷³ Menderes de CHP İzmir İl Kongresi’ne davet edilmiştir.¹⁷⁴ İnönü de İzmir ziyaretinde DP İl Başkanlığı’nı da ziyaret etmiş, İzmir dönüşünde Marmara vapurunda yaptığı basın toplantısında DP ile aynı programın tatbikçisi olduklarını, fakat takip farkları bulunduğunu söylemiştir.¹⁷⁵

Karşılıklı bu ılımlı mesajlarla CHP ile DP arasında bir bahar havası dönemi açılmıştır. Bu dönemde İnönü mutedil siyasetini sürdürmeye dikkat ederek, rejim meseleleri olarak özetlediği, başta siyasi emniyetsizlik olmak üzere, basın kanunu,

¹⁷⁰ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 511.

¹⁷¹ Erer, *On Yılın Mücadelesi*, s. 260–262.

¹⁷² TBMM, ZC, D. 10, İ. 46, c. XVII, s. 765–766.

¹⁷³ “İktidar-Muhalefet Yakınlaşması İçin Dün Yeni Gayretler Sarfedildi.”, **Cumhuriyet**, 27 Şubat 1957.

¹⁷⁴ “Menderes, CHP İzmir İl Kongresi’ne davet edildi.”, **Milliyet**, 9 Mart 1957.

¹⁷⁵ “İsmet İnönü iç politikada huzur istedi.”, **Milliyet**, 13 Mart 1957.

ispat hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, üniversite özerkliği gibi hürriyet konuları ile seçim mevzuatı, mahkeme istiklali ve hâkim teminatına ilişkin sorunların halledilmesi için hükümeti göreve çağırmış ve bu konuda CHP'nin hükümete yardım edeceğini belirtmiştir.¹⁷⁶

Bahar Havası etkisini kısa sürede bütün yurttan göstermiş, öyle ki Menderes, Eskişehir'e çimento fabrikasının temelini atmak için gittiğinde CHP Eskişehir İl Başkanlığı'nı ziyaret etmiştir. CHP teşkilatının şahsına gösterdiği sıcak ilgiden oldukça memnun olan Başbakan; "*Batıda demokrasinin asırlar geçtikten sonra yerleştiğini, buna rağmen bizim bu derece az bir zamanda bu merhaleye varmış olmamız Türk milletinin siyasi olgunluğunun bir eseridir.*" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.¹⁷⁷

Bahar havası CHP'yi diğer muhalefet partilerinden uzaklaştırırken parti içi sorunları da beraberinde getirmiş, CHP Parti Meclisi üyeleri arasında bir grup İnönü'nün yumuşama politikası gütmesini onaylarken, bir diğer grup İnönü'nün önce CHP Parti Meclisinin onayını alıp sonra politikasını yenilemesi gerektiğini savunmuştur.¹⁷⁸ Parti içi anlaşmazlık mart sonunda yapılan ve üç gün devam eden CHP Parti Meclisi toplantılarıyla aşılabacak ve toplantılar sonunda İnönü'nün yaklaşma faaliyeti meclis grubunca da onaylanmıştır.¹⁷⁹

Mayıs ayının sonuna doğru bahar havasının somut bir gelişme ortaya koymayacağı anlaşılmış, CHP Parti Meclisi üyelerinin hemen hepsi İnönü'nün iktidar partisi ileri gelenleriyle yaptığı temasların rejime ve partiye bir yarar getirmediğine kanaat getirmiştir.¹⁸⁰ Ne yazık ki 1957 seçimleri arifesinde "*Bahar Havası*" tekrar son bulmuştur. Ülke hızla seçim atmosferine sürüklenirken siyasetteki gerginlik de gün geçtikçe daha da artmaya başlamış, Menderes, böyle bir süreçte, "*Bahar Havası*"nın son bulmasında ısrarla muhalefeti suçlarken İnönü de aynı şekilde Başbakan'ı sorumlu olarak gördüğünü ifade etmiş ve "*Eğer tatlı dille konuşursak halledemeyeceğimiz mesele yoktur.*" demiştir. Süreç içerisinde

¹⁷⁶ "Partilerarası münasebetler.", **Cumhuriyet**, 16 Mart 1957.

¹⁷⁷ "Başbakan Eskişehir'de dün CHP il merkezini ziyaret etti.", **Zafer**, 6 Nisan 1957.

¹⁷⁸ "Yumuşama politikasına CHP meclisinde muhalifler var!", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1957.

¹⁷⁹ "İnönü'nün yaklaşma faaliyeti CHP Meclisinde tasvip edildi.", **Cumhuriyet**, 25 Mart 1957.

¹⁸⁰ "CHP Meclisi bahar havasının aleyhinde.", **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1957.

Başbakan'a yardımcı olduğunu, destek verdiğini ama başarısızlıkla sonuçlandığını iddia eden İnönü; “Başbakan ciddi olarak arzu etti mi, etmedi mi? Zannediyorum ki ediyordu. Ama yardım beklediği yerlerden yardım görmedi.¹⁸¹ Mizacı süratle teessüre kapılmaya müsait olduğu için şerefli olduğu nispette güç olan yolu bıraktı ve tekrar şiddet tedbirlerini aldı.”¹⁸² dedi. Böylece siyasette hâkim olan dil; sertlik, gerginlik ve karşılıklı ithamlarla dolu eski haline dönmüştür.

3.1.2. Kırşehir'in Tekrar İl Haline Getirilmesi

Cumhuriyetçi Millet Partisi Şubat 1954'te kurulmuş ve ilk şubesi Kırşehir'de açılmıştır. Kırşehir, Osman Bölükbaşı ile bütünleşmiş, 1954 genel seçimleri öncesinde yapılan kampanya ve mitinglerde CMP ile DP kıyasıya bir mücadeleye girişmiştir. Adnan Menderes ile Osman Bölükbaşı arasında 1954 genel seçimleri öncesinde sert tartışmalar yaşanmıştır. CMP, 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde Kırşehir'de açık ara farkla kazanması Kırşehir ilinin, ilçe haline getirilmesinde önemli bir etken olmuştur.¹⁸³

Büyük ekonomik dar boğaz içinde olan DP yönetimi, halkın gözünde Kırşehir'in ilçeye düşürülmesiyle zarar gören prestijini tekrar kazanmak için Kırşehir'i yeniden il konumuna kavuşturmayı düşünmüştür. Bütçe müzakereleri sırasında başlayan CHP-iktidar yakınlaşmasının ardından Kırşehir kazasının il haline getirilmesi için bir kanun tasarısı hazırlanmış,¹⁸⁴ tasarı 27 Mart'ta Başbakanlığa,¹⁸⁵ iç işleri ve bütçe komisyonlarında kabul edildikten sonra Haziran ayında meclis genel heyetine gönderilmiştir.¹⁸⁶

Kırşehir tekrar il olurken Nevşehir'in statüsü değişmemiş il kalmaya devam etmiştir.¹⁸⁷ Kırşehir'in tekrar il yapılması amacının gerekçesi; ekonomik ve kültürel önemi ile Kırşehir'in yeniden vilayet merkezi yapılması uygun görülmüştür.

¹⁸¹ Metin Toker, *İsmet Paşa'yla 10 Yıl*, C. I, Akis Yayınları, Ankara 1966, s. 199.

¹⁸² Rıfıkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları...*, s. 483–484.

¹⁸³ Bengül Bolat Salman, “Kırşehir'e Yapılan Haksızlık; İlçe Biçimine Dönüştürülmesi ve Tartışmaları”, *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, 2008, s. 1371–1377.

¹⁸⁴ “Kırşehir yeniden vilayet oluyor.”, *Cumhuriyet*, 4 Mart 1957.

¹⁸⁵ “Kırşehir'e ait tasarı Başbakanlığa verildi.”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1957.

¹⁸⁶ “Kırşehir kanun tasarısı.”, *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1957.

¹⁸⁷ “Kırşehir kanun tasarısı bu hafta mecliste görüşülüyor.”, *Cumhuriyet*, 3 Haziran 1957.

Kırşehir'in tekrar il haline getirilmesi kararının, 1954 yılında ilçe yapılması kararında olduğu gibi siyasi içerik taşıdığı açıktır. Seçimler yaklaşırken DP, Kırşehir'i Cumhuriyetçi Millet Partisi'nden uzaklaştırma çabası içinde olmuştur. Bu hedefe bir yandan tekrar il yapma kararıyla halkta minnet duygusu yaratma yoluyla, diğer yandan da ilçeleri iller arasında siyasi mülahazalarla paylaşırma yani yeni Kırşehir iline daha ziyade DP'yi destekleyen ilçeleri bağlayarak CMP'nin bu ilde seçimleri kazanma ihtimalini azaltmaya çalışma yoluyla ulaşmayı amaçlamıştır.¹⁸⁸

12 Haziran 1957 tarihinde Kırşehir'in yeniden il yapılmasına dair yasa tasarısı TBMM'de görüşülmesi sırasında söz alan Osman Bölükbaşı, 1954 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın önerisi ile Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun Kırşehir'in ilçe yapılmasına dair bir yasa önerisi verdiğini açıklaması DP'liler birdenbire büyük tepki göstererek Bölükbaşı'yı protesto etmiştir. Bölükbaşı da bu yasa oylanırken iktidara seslenerek; "*Haysiyetten mahrum insanlar... Haysiyetiniz olsa idi böyle kanun çıkarmazdınız...*" diyerek yanıtlayınca mecliste olaylar çıkmış, Bölükbaşı'ya önce üç oturuma katılmama cezası verilmiş, hemen ardından da dokunulmazlığının kaldırılması istenmiştir. Bu yasa tasarısı aynı gün yapılan oylamada 273 olumlu oy ile kabul edilirken tek red oyunu DP Giresun milletvekili Mazhar Şener vermiştir. Osman Bölükbaşı, TBMM'nin tinsel kişiliğine hakarete bulunmaktan dolayı 3 Temmuz 1957 tarihinde tutuklanarak Ankara Tutukevi'ne konulmuştur.¹⁸⁹

Nevşehir vilayetine bağlı Kırşehir kazasında "*Kırşehir*" adıyla tekrar vilayet olmasına dair kanun, 9637 sayılı, 19.06.1957 ilan tarihli ve 12.06.1957 kabul tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.¹⁹⁰ Kırşehir Kazası'nın yeniden il olmasından dolayı merkezi Kırşehir olmak üzere Nevşehir Vilayeti'ne bağlı Mucur Kazası ile Yozgat

¹⁸⁸ "Kırşehir tasarısı, Meclis Umumi heyetine verildi.", **Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1957; Akis'e göre: "*Tanrı kulumu sevindirmek için önce eşeğini kaybettirmiş sonra da buldurmuştu. Buldurmuştu ama bu sefer de eşeğin kulakları ile kuyruğu meydana yoktu.*" Akis, Yıl 4, Cilt X, Sayı 162, 15 Haziran 1957, s. 4-7.

¹⁸⁹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 503.

¹⁹⁰ NEVŞEHİR VİLAYETİNE BAĞLI KIRŞEHİR KAZASINDA (KIRŞEHİR) ADIYLA YENİDEN BİR VİLAYET KURULMASI HAKKINDA KANUN 12 HAZİRAN 1957 (Resmi gazete ile neşir ve ilanı: 19 Haziran 1957- Sayı 9637) 3. T. Düstur, C. 38, s. 1408, Kanun No: 7001. Vilayet iken, 30 Haziran 1954 tarih ve 6429 sayılı Kanunla kaza haline getirilmiş olan (Kırşehir), bu kanunla merkezi Kırşehir olmak ve yine Nevşehir Vilayeti'ne bağlı (Mucur) kazası ile Yozgat vilayetine bağlı (Çiçekdağı), Ankara Vilayeti'ne bağlı (Kaman) kazalarını ihtiva etmek üzere yeniden vilayet yapılmaktadır.

Vilayeti'ne bağılı Çiçekdağı, Ankara Vilayeti'ne bağılı Kaman kazalarını kapsayan Kırşehir adıyla bir vilayet kurulmuş, böylece Kırşehir kazasını içeren nahiye ve köyler de Kırşehir Vilayeti'nin merkez kazasına bağlanmıştır.

2 Temmuz 1957'de Kırşehir'in il haline getirilmesi amacıyla tertiplenen bayram büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Bayrama katılmak için; Devlet Bakanı Celal Yardımcı, Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu, İçişleri Bakanı Namık Gedik ve Milli Eğitim Bakan'ı Tevfik İleri Kırşehir'e gelmiştir.¹⁹¹

3.1.3. Yeni Seçim Kanununun Kabulü ve Erken Seçim Kararının Alınması

1954–1957 yılları arasında DP ile CHP'nin siyasi ilişkileri iç ve dış olaylar yönünden çetin geçmiştir. Kısa süreli yumuşama dışında dil ve üslup ağır, sert iletişimin zayıf ve karşılıklı kavganın hâkim olduğu bir siyasi hava partiler üzerinde baskın olmuştur.

1924 Anayasasının genel seçimler maddesine göre seçimler 4 yılda bir tekrarlanmaktaydı. Bundan önceki genel seçim, 1954'te yapıldığından dolayı bir sonraki seçim tarihi, 1958 yılında olması gerekmektedir. Ülkede, 1950'li yılların ortasından beri var olan ekonomik ve siyasi buhran 1957 yılına gelindiğinde, bir erken seçimin yapılmasını gündeme getirmiştir. Böylelikle Adnan Menderes, 5 Ocak 1957 tarihinde tertiplelediği bir basın açıklamasında, "*Seçimleri öne almak için hiçbir düşüncemiz yok, hiçbir sebep de mevcut değildir.*" düşüncesini aktarmıştır.¹⁹²

1954 genel seçimleri muhalefetteki CHP ile kavgaların olduğu bir dönemde yapılmış, seçimlerden sonra halk Menderes'i iktidara taşımıştır. DP yönetimi 1957 yılı başlarında parti içindeki muhalefeti ve meclisteki sayısı az partileri saf dışı bırakarak daha zinde İnönü'nün yani CHP'nin karşısında dimdik durma politikasını uygulamıştır.

¹⁹¹ "Kırşehir'in yeniden vilayet olması törenlerle kutlandı.", **Cumhuriyet**, 02 Temmuz 1957.

¹⁹² Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 158.

Zafer gazetesinin “*Müşterek Fesat Ocağı*”¹⁹³ diye nitelendirdiği HP ile beraber karşısına üç siyasi partinin rakip olarak çıkması seçimlerin erkene alınmasını tekrar gündeme getirmiştir. Seçimlerin normal zamanının beklenilmesi durumunda halkın desteğinin azalma ihtimali vardır. Halkın desteği hala güçlü iken erken bir seçim yaparak hem yıpranan hükümet rahat bir nefes alır hem de muhalefetin kendilerine yönelttiği demokrasiden uzaklaştılar eleştirisine cevap verilebileceği hesaplanmıştır.

Bunun üzerine hükümet, seçimlerde partilerin işbirliğini önleyici bir kanun tasarısı hazırlıklarına girişmiştir. Bu hazırlığı duyan muhalefet partileri de böyle bir kanun çıktığı takdirde seçimleri boykot edeceklerini açıklamış ancak başta Bayar ve Menderes, seçim boykotu sözlerini dikkate almamıştır.¹⁹⁴ Zafer gazetesinin 4 Eylül tarihli “*Seçimler Bu Sonbaharda Yapılacak*” başlıklı haberinde; “*DP Genel İdare Kurulu ile grup idare heyetinin mebus seçimlerinin 1957 sonbaharında yapılması hususunda varmış buldukları görüş birliği grup umumi heyetine arz edilmiş ve bu hususta karar almak üzere müzakereler açılmıştır... Muhtelif hatipler söz almışlar ve hepsi seçimlerin yenilenmesi lüzumunu heyecan ve hararetle müdafaa etmişler ve yine hepsi grup umumi heyeti tarafından tasvip ve alkışla karşılanmışlardır. Müzakerelerin sonunda reye geçilmiştir. DP Meclis Grubu seçimin yenilenmesi kararını ittifakla kabul etmiştir*” denilmektedir.¹⁹⁵

11 Eylül’de meclise seçim kanununun 35. ve 109. maddelerini değiştiren ve kanuna bir de geçici madde ekleyen kanun tasarısı getirilmiş,¹⁹⁶ Tadil kanunu, dört maddeden oluşmuştur. 35. maddenin ilk fıkrasına değişiklik getiren ilk maddeye göre siyasi partilerin, il veya ilçe organları olarak kurdukları seçim bölgelerinde müstakil seçime girmesi ve o bölgenin çıkaracağı vekil miktarı kadar aday göstermek mecburiyetinde olması kabul edilmiştir. Bu zorunluluğa uymayan siyasi partiler, tüm seçim çevrelerinde seçime katılma haklarını kaybedeceklerdir. 2. madde, 35. maddenin üçüncü fıkrasına değişiklik getirmiş ve bir partiye adaylık için müracaat etmiş bir kimsenin hiçbir seçim çevresinden bağımsız olarak ya da bir başka parti tarafından aday gösterilemeyeceği ve seçilemeyeceğine ilişkindir. 35. maddeye ek

¹⁹³ “Müşterek Fesat Ocağı”, **Zafer**, 21 Ağustos 1957.

¹⁹⁴ Yücel, *Demokrat Parti*, s. 124.

¹⁹⁵ “Seçimler Bu Sonbaharda Yapılacak”, **Zafer**, 4 Eylül 1957.

¹⁹⁶ “Seçim Kanuna Geçici Maddeler Ekleniyor.”, **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1957.

getiren 3. madde, seçimin belirlenen tarihte yapıldığında, seçim tarihinden en az altı ay veya meclisin seçimi yenileme kararı vermesi halinde seçim kararının alınmasından iki ay önce üyesi buldukları siyasi partilerden ayrılanların başka bir siyasi partiden aday gösterilmesini yasaklamıştır. Ayrıca bu madde ile bir siyasi partinin üyesi bulunan bir kimsenin muvafakati ile de olsa başka bir partiden aday gösterilmesi yasaklanmıştır.

4. madde ise kanunun 109. maddesine değişiklik getirmiştir. Buna göre partiler tarafından gösterilen veya bağımsız adaylardan oluşturulmuş matbu veya daktilo ya da başka bir alet ile yazılmış veya çoğaltılmış ya da elle yahut ne şekilde olursa olsun çoğaltılmış oy pusulaları geçersiz sayılmıştır. Böylece 1954 yılında yapılan değişikliklere ek olarak elle çoğaltılan pusulalar da geçersiz sayılmış kanunun ek maddesi kanunun yürürlüğe girdiği tarihte seçmen kütüklerinin yeniden gözden geçirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılmasına ilişkin olmuştur.¹⁹⁷

Son değişiklik ile seçimlerde 40.000 kişi bir milletvekili seçmesi ve seçimlerde toplam 610 milletvekilliği için seçim yapılması kabul edilmiştir. Seçim kampanyası ve seçimlerin denetiminin kurullar tarafından yapılması, bu kurulların başında yüksek dereceli hâkimler bulunması ve her kurulun Ankara'daki Yüksek Seçim kuruluna karşı sorumlu olması kabul edilmiştir.¹⁹⁸ Türkiye'de 1950 yılı öncesinde yaklaşık 20 kusur muhalefet partisi varken bunlardan ancak Demokrat Parti ve Millet Partisi parlamentoda temsil edilmiştir.

DP karşıtı muhalefet partileri 1954 genel seçimlerinde ittifak için görüşmelerde bulunmuşlar fakat karşılıklı güvensizlikten başarı sağlayamamışlardır. Fakat bu sefer İnönü, 1957 seçimlerinde DP'yi devirmeye kararlı olmuş, bu amaçla muhalefet partilerini DP karşısında ittifak yapmaya veya seçim süreci içerisinde birbirleriyle uğraşmadan sadece DP'ye karşı hareket ettirmeye çalışmıştır.

¹⁹⁷ "İktidarın İşbirliğine Karşı Beş Tedbiri", **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1957; " Meclis Dün Seçimi Yenileme Kararını Verirken Kavgalı Bir Oturum Yaptı.", **Cumhuriyet**, 12 Eylül 1957; "Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 uncu maddelerinin tadiline ve bu kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair Kanun", **Düstur**, 3. Tertip, Cilt 38, s. 1813–1814.

¹⁹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. 20, Toplantı: 11, Dönem:10, 11 Eylül 1957, Ankara.

DP Meclis Grubu'nun 5 Eylül 1957 günü yapılan toplantısında Grup Başkanı Hayrettin Erkmen seçim tarihi ile ilgili Genel Kurul ve Genel İdare kurulunun seçimlerin yapılma tarihini 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılmasına karar verdiğini ve bununla ilgili görüşme yapılacağını söylemiştir. Seçim tarihinin ileri alınması gereğini belirten Sıtkı Yırcalı'ya karşı çoğu milletvekili belirlenen tarihi lehine konuşma yapmıştır.¹⁹⁹ Muhalefetin tüm tepkilerine rağmen kanun 11 Eylül'de 31'e karşı 361 oyla kabul edilmiş, aynı gün genel seçimlerin 27 Ekim 1957 tarihinde yapılmasına ve 11. dönem olarak TBMM'nin 1 Kasım 1957'de toplanmasına karar verilmiştir.²⁰⁰

İşbirliğinin geleceği tartışılırken muhalif partiler kongrelerini toplamış, adayların belirlenmesine ilişkin kararlar almışlardır. CHP 13. Büyük Kurultayı 9 Eylül'de, HP Büyük Kongresi 14 Eylül'de, CMP Olağanüstü Kongresi 18 Eylül'de Ankara'da çalışmalarına başlamıştır.²⁰¹

19 Eylül günü sabaha karşı yapılan toplantıda İnönü, CHP meclisinin mevcut şartlar altında ve seçim kanununda yapılan değişiklikler karşısında ameli işbirliği imkânının temin edilemeyeceğine karar verdiğini açıklamıştır. Ancak fikri işbirliğinin devam etmesini, ameli işbirliğinin ise her partinin ayrı ayrı ama yan yana seçimlere katılması suretiyle yapılmasını ve seçimlerde muhalefet partilerinin birbirlerine hücum etmemesini istemiştir.²⁰² Neticede, bütün bu ısrarlı görüşme çabalarına rağmen her üç parti seçimde ittifak yapmaya muvaffak olamamıştır. Görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasında; seçim sistemindeki değişiklik, muhalefetin birbirine güvenmemesi gibi sebepler ağır basmış²⁰³ sebep her ne olursa olsun sonuç değişmemiş ve her üç parti de birbirini suçlayarak işbirliğinin gerçekleşmeyeceğini açıklamışlardır. Ne olursa olsun sonuçta DP iktidarı amacına ulaşmıştır. Hem işbirliği gerçekleşmemiş hem de muhalif partilerin işbirliğinin

¹⁹⁹ “Genel Seçimlere Gidilmesi Dün Kesinleşti.”, **Zafer**, 6 Eylül 1957; Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 475; Yücel, *Demokrat Parti*, s. 124.

²⁰⁰ “Meclis Dün Seçimi Yenileme Kararını Verirken Kavgalı Bir Oturum Yaptı.”, **Cumhuriyet**, 12 Eylül 1957.

²⁰¹ “CHP Kurultayı İnönü'nün mühim nutku ile açıldı.”, **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1957; “HP büyük kongresi dün Ankara'da toplandı.”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1957; “CMP'nin kararı dün kongrelerinde açıklandı.”, **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1957.

²⁰² “CHP ve CMP dün birer basın toplantısı yaptılar.”, **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1957.

²⁰³ Süleyman Güngör, *Muhalefette Cumhuriyet Halk Partisi (1950–1960)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2003, s. 479.

gerçekleşmemesinden birbirlerini sorumlu tutar tarzda yaptıkları açıklamalar DP'nin işine yaramıştır.

3.2. PARTİLERİN PROPAGANDA FAALİYETLERİ

3.2.1. Partilerin Aday Listelerinin Açıklanmasına Kadar Yaptığı Propaganda Faaliyetleri

1957 seçim kampanyası sürecinde tarafların tezlerini sert bir üslupla ortaya koydukları miting meydanlarında tartışılan en önemli konu, rejim buhranı ve geçim sıkıntısının var olup olmadığıdır. İktidar, ne siyasi ne de iktisadi alanda eleştiri kabul etmeyip, sıkıntıların geçici olduğunu vurgulamıştır. Muhalefet, anti-demokratik olarak nitelendirdiği kanun ve uygulamaların değişmesini, pahalılığın sona ermesini istemiş ve taahhüt etmiştir.

Resim 6: DP'nin 1957 Seçimlerinde Kullandığı Bir Afiş

Meclisin 11 Eylül’de aldığı seçimleri yenileme kararının, 17 Eylül’de resmi gazetede yayınlanmasıyla seçim hazırlıkları hızlanmış,²⁰⁴ seçmen kütüklerinin yeniden düzenlenmek üzere askıya çıkarılması, YSK üyelerinin belirlenmesi, seçmen kartlarının basımı gibi idari hazırlıkların yanında²⁰⁵ partiler de propaganda çalışmalarına başlamıştır.

CHP’li hatipler kongrelerde, toplantı ve mitinglerde önce DP iktidarının hatalarından söz ediyor sonra iktidara geldiğinde CHP’nin neler yapacağını detaylı biçimde açıklamış, CHP’nin iktidara gelince yapacaklarının millete bildirilmesi gereğince Parti propagandası tam bu anlayışa dayandırılmıştır. CHP’nin dört temel ideali şöyle sıralanıyordu:

1) Türk devrimlerini korumak ve kökleştirmek.

2) İç adaleti sağlamak. Bundan kasıt dar gelirli vatandaşların, işçinin, topraksız köylülerin ve küçük ticaret erbabının refahının ve korunmasının sağlamak Bunun için işçiye grev hakkı tanınması, ücretlerin arttırılması, köylü borçlarının taksitlendirilmesi, Milli Korunma Kanununun kaldırılması gibi taahhütlerde bulunulmuştur.²⁰⁶

3) Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek. CHP DP’nin kalkınma edebiyatının plansız hareketler nedeniyle iflas ettiğini,²⁰⁷ enflasyonist politika ve aşırı borçlanmanın, hayat seviyesini yükseltmeyip tam tersine fakirlikleri çoğaltarak, sosyal adalete uygun olmayan sonuçlar yarattığını belirtmiş, “*hesabını bilir bir idare*” ve adil bir kalkınma vaad etmiştir.²⁰⁸

4) Türkiye’de demokratik rejimi tam olarak kurmak ve Türk vatandaşlarını ana haklarına kavuşturmak. Bu, anti-demokratik kanunların kaldırılması, adil bir

²⁰⁴ “İşbirliği toplantısında ihtilaf çıktığına dair haberler yalanlanıyor.”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1957.

²⁰⁵ “Rey verecek vatandaşın en mühim vazifesi bugün.”, **Cumhuriyet**, 20 Eylül 1957; “İllerin seçeceği milletvekili sayısı.”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1957.

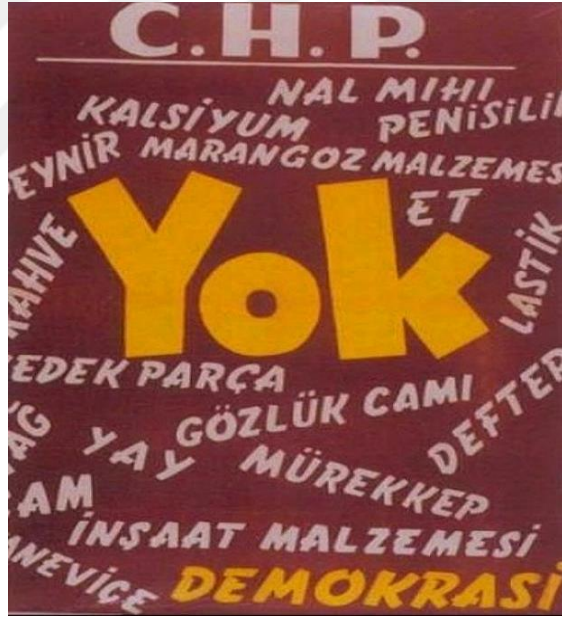
²⁰⁶ “Güleğin dün Bursa’da yaptığı konuşma.”, **Cumhuriyet**, 24 Haziran 1957.

²⁰⁷ “CHP: Cebeci siyasi toplantısında tenkidler.”, **Ulus**, 7 Ekim 1957.

²⁰⁸ “CHP il kongresi dün sergi sarayında açıldı.”, **Cumhuriyet**, 20 Temmuz 1957; “İnönü Erzurum il kongresinde konuştu.”, **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 1957.

seçim sistemi getirilmesi, yüksek hâkimler şurası, ikinci meclis ve Anayasa mahkemesi kurulması anlamına gelmiştir.²⁰⁹

DP'nin “*kurtarıcısı*” 1946 seçimlerinin üzerinden 11 yıl geçmiş, 1946 yılında 10 yaşında olan bir milyondan fazla seçmen 1957 seçimlerinde ilk kez oy verecek seçmen olmuştur. Tek parti dönemini tanımayan bu seçmenlere “*tek parti facialarını*” anlatmak kolay olmayacaktır.²¹⁰ DP'nin bir diğer dezavantajı ekonomik şartların 1954'e göre değişmiş olması, hayat pahalılığı ve mal sıkıntısının köylere kadar girmesi olmuştur. İşçilerin vaad ettiği grev hakkını vermediği için aydınların antidemokratik uygulamalardan ötürü memurların fiyat artışlarından dolayı azınlıkların 6–7 Eylül olaylarından sonra DP'den soğuduğu düşünülmüştür. Bölükbaşı'nın tutuklanması gibi, iktidarın yaptığı bazı psikolojik hatalar da birçok kararsız vatandaşı muhalefete kazandırmıştır.²¹¹

Resim 7: CHP'nin 1957 Seçimlerinde Kullandığı Bir Afiş

DP iktidarı seçim yaklaşırken her kesimi memnun etme çabası içine girmiş. Daha Temmuz sonundan itibaren iktidarın yeni icraatları, temel atma ve açılış törenleri, gazete ve radyo haberleri vasıtasıyla tüm yurda duyurulmaya

²⁰⁹ “Memleketimizin temel davası: Adalet istiklali.”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1957; ”İnönü'nün dünkü nutku.”, **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1957.

²¹⁰ “C.H.P.”, **Akis**, Yıl 3, Cilt IX, Sayı 144, 9 Şubat 1957, s. 7–8.

²¹¹ “Kim Kazanacak?”, **Akis**, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 178, 5 Ekim 1957, s. 12–13.

başlanmıştır.²¹² Ekim ayı yaklaştıkça açılışlar ve temel atma faaliyetleri; şeker, konserve, çimento, dokuma fabrikaları ile limanlar, üniversiteler, ilkokullar, konut siteleri gibi çeşitlemelerle devam etmiştir.²¹³

Resim 8: HP'nin 1957 Seçimlerinde Kullandığı Bir Afiş

DP'nin seçim kampanyasını 1954 seçimlerinde olduğu gibi icraatlar üzerine kuracağı anlaşılmıştır. Sayısı artan ve seçim yaklaştıkça sıklaşan temel atma ve açılış törenlerinde konuşan hatipler özellikle kalkınma hamleleri üzerinde durmuşlardır. Menderes ekonomik istiklal savaşını kazandıklarını belirterek,²¹⁴ iktisadi güçlüklerin geçici olduğunu, bunların çok yakında erişilecek başarılar hatırına katlanılması gereken fedakârlıklar olduğunu savunmuştur.²¹⁵ DP propagandası muhalefete hücum etmek yerine kalkınma hamlelerinin geleceğinden söz ederek bu hamlelerin henüz tamamlanmadığının belirtilmesi ve seçmenden bir dönem daha zaman istenmesi

²¹² “Boğaziçi asma köprüsünü bir Fransız firması inşa edecek.”, **Cumhuriyet**, 20 Temmuz 1957.

²¹³ “Çanakkale’de dün 4 fabrikanın temeli atıldı.”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1957; “Zonguldak’ta liman tesisleri ve lavuarı dün törenle açıldı.”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1957; “DP seçim işaretini dün Taşköprü’de verdi.”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1957; “Niğde ve Nevşehir’de seçim temelleri”, **Ulus**, 5 Ekim 1957; “Gazi Fişek Fabrikası 7 Ekim günü açılıyor.”, **Zafer Akşam Postası**, 27 Eylül 1957, “Pastörize Süt Fabrikası büyük bir törenle açıldı.”, **Zafer Akşam Postası**, 1 Ekim 1957.

²¹⁴ “DP, seçim işaretini dün Taşköprü’de verdi.”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1957.

²¹⁵ “Açılış Merasimlerinden Sonra”, **Forum**, Cilt VII, Sayı 82, 15 Ağustos 1957, s. 4–5.

temeline oturmuştur. DP'li hatipler muhalefetin iktidara geçmesi halinde tüm icraatların ve kalkınma hamlelerinin duracağını iddia etmişlerdir.²¹⁶

1957 tarihinde yapılacak olan seçimlerde siyasi partilerin kampanyalarda kullanabileceği tek elektronik kitle iletişim aracı radyodur. Yalnız DP iktidarı, muhalefet partilerinin bu imkândan faydalanmasına müsaade etmeyerek kontrolündeki radyoyu kendinin kullanabileceği bir propaganda aracına dönüştürmüştür.²¹⁷ 1957 seçimlerinde yaygın olarak bir propaganda aracı olarak broşürler de kullanılmış, HP ve CHP çeşitli konularda broşür ve kitapçıklar bastırmıştır.²¹⁸ DP ise bir yandan “*Köylü*” gazetesi gibi DP propagandası yapan gazeteleri yüz binlerce bastırıp Türkiye'nin her tarafında bedava dağıtmakta bir yandan renkli ve büyük ebatta olan Bayar ve Menderes resimleri ile baskısı gayet kaliteli ve renkli resimlerle dolu broşürler bastırmıştır.²¹⁹

1957 seçimleri için hazırlanan afişler de basılmış²²⁰ ayrıca partilerin seçim zamanında oy listelerinde ve afişlerinde kullanacakları semboller de il seçim kurullarına bildirilmiştir. Buna göre CHP'nin sembolü, halk arasında altıparmak diye anılan altı ok, DP'nin göz olarak tabir edilen rumuzu, CMP'nin terazi, HP'nin ise halk arasında alev olarak bilinen alev yayan bir meşale olmuştur.²²¹

CHP afişleri, şu sloganları: “*Kuyruk! Kuyruk! Kuyruk! Bu mu bolluk?*”; “*Mal Yok Milli Korunma Kanunu Var!*”²²²; “*Adam kayırmağa, hırsızlıklara, kötü idare ve gelişigüzel işlere, dalkavuk radyoya paydos.*”²²³; “*Altıok Ata'nın Emaneti! CHP, O Emanetin Bekçisidir! CHP, Yok'lara Son! CHP*”; “*Mayıs 1958'de Beklediğin Kanunlarla Hür Bir Seçim İçin C.H.P.*”²²⁴ sözlerinden oluşmuştur.

²¹⁶ “İktidar hatiplerinin taktiği.”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1957.

²¹⁷ Doğan Duman, Serçin Sun İpekşen, “Türkiye’de Genel Seçim Kampanyaları (1950–2002)”, *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7, Summer 2013, p. 122.

²¹⁸ Emin Yalman, “HP'nin Rolü.”, **Vatan**, 16 Ekim 1957; “CHP seçim hilelerine dair kitap yayınladı.”, **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1957.

²¹⁹ “Bedava dağıtılıyor.”, **Ulus**, 2 Ekim 1957.

²²⁰ “Muhafif partilerin seçim mitingleri 6 Ekime kaldı.”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1957; “Yurdda propaganda faaliyeti alevlendi.”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957; “CHP aday listesi yurttan güvenle karşılandı.”, **Ulus**, 9 Ekim 1957; “HP, dün ikinci mitingini yaptı.”, **Vatan**, 9 Ekim 1957.

²²¹ “İstanbul’da partilerin açık hava toplantıları bu sabah başlıyor.”, **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1957.

²²² “Bütün Adaylar İlan Edildi”, **Vatan**, 8 Ekim 1957.

²²³ “Başlıksız”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957.

²²⁴ “CHP Aday listesi yurttan güvenle karşılandı”, **Ulus**, 9 Ekim 1957.

350 bin adet bastırılan HP afişlerindeki sloganlar: “Hırsızla uğursuzun belası ispat hakkıdır”, “Şoförü cezadan arabaları takozdan kurtaracağız”²²⁵, “Öküzünü 3 Liraya Nallyordun Şimdi 15 Liraya Nallyyorsun.”, “Milli korunma dediler milli kurutma yaptılar.”²²⁶, “Köye oy için değil millet için gideceğiz.” , “1950 altın 40 lira, buğday 26 kuruş, 1957 altın 140 lira, buğday 40 kuruş.”²²⁷ Şeklinde olmuştur.

CMP'nin afişleri: “Keyfi İdareye Son. Pahalılığa Son. Haksızlığa Son Ve DP İktidarına Son. Reyini Cumhuriyetçi Millet Partisine Ver.”, “Halkın sözü hakkın sözüdür. Vatandaş Diyor Ki: ‘Bu seçimde mutlaka CMP’yi deneyeceğim.’”²²⁸, “Celal Bayar 1948’de demişti ki: ‘Eğer yarın DP iktidara geldiği takdirde vaatlerini yerine getirmese ve siz onu alaşağı etmezseniz milli vazifenizi yerine getirmemiş olursunuz...’ “Vatandaş! Milli vazifeni yerine getir.”²²⁹ Sözleri vurgulanmıştır.

DP ise propaganda afişlerinde şu ibareleri: “Onların ucuzluk dedikleri şey senin mahsulünü ucuza almaktır.”, “Rey çalanı... Mazbata sahtekârlığı yapanı... Dayak atanı... Unutma. DP’ye rey ver.”, “Köylü vatandaş DP seni kimseye ezdirmez”, “Az laf çok iş DP”, “Dağlar yol, viraneler bağ oldu. DP.”, “Mademki reyini istediğine verebiliyorsun, işte demokrasi budur. Reyini DP’ye ver.”, “Senin partin DP. Demokrat Parti seni düşündüğü, seninle çalıştığı için muvaffak oldu”, “Daha çok iş işçiye refah ve emniyet.”²³⁰, “Her köye su! Her köye yol! Her köye mektep! Demokrat Parti”²³¹ kullanılarak yine halkın iktidarı ve demokrasi vurgusu yapılmıştır.

3.2.2. Seçim Beyannameleri ve Adaylar

Seçim çalışmaları, 21 Eylül ile 23 Ekim tarihleri arasında gerçekleşmişti. Çalışmalar sürerken küçük olaylar çıkmış, partililer arasında arbeye yaşanmıştı. İktidarın gazetelerinin seçim faaliyetlerinin merkezinde CHP Genel Başkanı olan

²²⁵ “Muhafif partilerin seçim mitingleri 6 Ekime kaldı.”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1957.

²²⁶ “C.H.P. merkezine yeni listeler geldi.”, **Vatan**, 2 Ekim 1957.

²²⁷ “Başlıksız”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957.

²²⁸ “CMP, 13 İlde daha aday seçti”, **Vatan**, 3 Ekim 1957.

²²⁹ “Bütün Adaylar İlan Edildi”, **Vatan**, 8 Ekim 1957.

²³⁰ “Yurdda propaganda faaliyeti alevlendi”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957.

²³¹ “Başlıksız”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1957.

İsmet İnönü vardı. Seçim ile ilgili konuşmalarda ve beyanatlarda Tek Parti yönetiminin olumsuz tarafları işlenmişti. Hükümet seçimlere doğru halkın bir kısmının nazarında sarsan itibarını tekrar kuvvetlendirmeye çalışıyordu. DP'nin CHP'li yıllara göre ülkeyi daha demokratik bir ortama getirdiği ve kalkınmanın arttığı ifade edilmişti. Seçim çalışmalarının sertliği, siyasi rekabetin, sonrasındaki süreçte çözülmez bir meseleye dönüşeceğini gösteriyordu.

İktidar ve muhalefet partileri arasında seçim döneminde ilişkiler daha da gerginleşmiştir. Partilerin birbirlerine karşı ithamları, özellikle DP ile CHP arasındaki düello iktidar muhalefet ilişkilerinin temel eksenini teşkil etmiştir. Fuat Köprülü'nün seçimlere az zaman kala DP'den istifa edip HP'yi desteklemesi DP ile HP arasındaki ilişkilerinde oldukça gerginleşmesine neden olmuştur. Muhalefet sandıkta işbirliği yapamamıştı ancak miting alanlarında muhalif güç birliği yapıyordu. DP'ye muhalif partiler, birbirleriyle görüşerek miting zamanlarını aralarında paylaşıyor, miting alanını devredip birbirlerine yardımcı oluyorlardı.²³² Ayrıca hoparlör ve mikrofon yardımı şeklinde gerçekleşen “teknik işbirliği” de yapıyordu.²³³

3.2.2.1. Demokrat Parti

DP, 1957 seçimleri için çalışmalarına 12 Eylül 1957 günü başlamıştır. Celal Bayar, seçim stratejisini partinin önde gelen isimlerinin birbirinden bağımsız şekilde yurdun her köşesinde bireysel mitinglerle yürütülmesi şeklinde belirlemiştir. Bu şekilde daha çok kitlelere ulaşılacağını düşünmüştür. DP açısından seçim çalışmaları çok stresli geçmişti. Yaşanan bu stres Adnan Menderes'in tavırlarına da yansımıştı. Konuşmalarındaki sert bir üslup kullanması muhalefetin ve basının tepkisini çekmiştir.²³⁴ Celal Bayar ise Menderes'in ifadelerini sertleştirdiği noktalarda araya girerek ortamı yumuşatmıştı. Zorlu iktidar döneminin onu yordugunu bilen Celal Bayar, Menderes'e karşı anlayışlı davranmış ve kendisine gelen şikâyetleri göz ardı etmiştir.

²³² “CMP”, **Akis**, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 180, 19 Ekim 1957, s. 11,14,15.

²³³ HP, ilk büyük mitingini dün Adapazarı'nda yaptı.”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1957.

²³⁴ Ercüment Yavuzalp, *Menderes'le Anılar*, Bilgi Yayınları, Ankara 1991, s. 105.

DP'nin kurucusu ve ideologlarından belki de en önemlisi olan M. Fuat Köprülü 7 Eylül 1957'de istifa etti. Köprülü'nün istifası ve ardından muhalefeti desteklemesi DP için sıkıntılı bir durum olacaktı. Fuat Köprülü istifa gerekçesini şu şekilde açıklamıştır; *“Hayatımın on yılından fazlasını sarf ettiğim DP programından ayrılmış, eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyuşmak, benim için imkânsız olduğu cihetle DP'den çekiliyorum... Demokrasi nizamına iman etmiş bütün Türk vatandaşlarının aralarındaki her türlü ihtilafları bir tarafa atarak, bu gaye uğrunda işbirliği yapmaları bir vatan borcudur.”*²³⁵ demiştir. İstifası hükümeti sıkıntıya sokarken muhalefeti ise sevindirmiştir.

DP içinde yaşanan kaynaşmalar 1 Ekim 1957 Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın istifasına da neden olmuştur. İstifası ile ilgili olarak yaptığı açıklamada Onat: *“Bu istifaya sebep, bazı prensip ayrılıkları ve partinin sevki idaresini ellerinde tutanlar ile aramızdaki zihniyet farkıdır.”*²³⁶ demiştir. Bu arada Ankara Milletvekili Dağıstan Binerbay da DP'den istifa etmiştir.²³⁷

7 Ekim 1957'de DP'nin aday listesi açıklanınca, partiden topluca istifalar olmuştur. DP'nin adayları arasında, daha önce milletvekili olan 140 kişiye yeniden yer verilmemesi, bu kişilerin şiddetli eleştirilerine neden olmuş ve istifalara neden olmuştur. Bunlar özellikle kendi seçim bölgelerinde yoklamayı kazandıkları halde sonradan Menderes'çe reddedilen kimselerdi. İstifalar en çok Manisa, Afyon, Diyarbakır, Giresun ve Samsun'daydı.²³⁸ Başbakanın milletvekili adayları yoklamaları sırasında agresif tavırlar sergilemesi ve hazırlanan listeleri beğenmemesi teşkilatların tepkisini çekmiştir. Ayrıca teşkilatların aday belirlemedeki anlaşmazlıkları da küslüklerin doğmasına neden olmuştur. Bu sebepten aday belirleme işleri gecikmiş ve belirsiz bir hal almıştır.²³⁹

7 Ekim'de açıklanan DP aday listesinde 314 milletvekilinin yeniden listede yer almıştır. Listede ilk defa yer alan adayların 25'i doktor, 18'i idareci, 54'ü

²³⁵ “Kurucu Prof. Fuad Köprülü, dün Demokrat Partiden istifa etti.”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1957; “Fuad Köprülü dün DP'den çekildi.”, **Ulus**, 8 Eylül 1957.

²³⁶ Feroz Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın...*, s. 168.

²³⁷ “Binerbay, DP'den istifa etti.”, **Ulus**, 2 Ekim 1957.

²³⁸ “DP milletvekili adayları”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957; Feroz Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın...*, s. 169.

²³⁹ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 479.

hukukçu, 20'si tüccar, 4'ü müsteşar, 16'sı çiftçi, 9'u ziraat mühendisi, 8'i general, 14'ü genel müdür, 12'si fabrikatör, 10'u mühendis, 9'u öğretmen, 8'i gazeteci, 8'i serbest meslek sahibi, 7'si profesör, 3'ü vali, 1'i büyükelçi idi. İlan edilen adaylar arasında 9 da kadın bulunmaktadır.²⁴⁰

1957 seçimleri nedeniyle DP'nin açıkladığı milletvekili aday listesi kamuoyunda şaşkınlık yaratmıştır. 1957 seçimleri için tespit edilen DP milletvekili aday listesinde eski tek parti dönemini temsil eden bürokratlara da yer verilmiştir. Menderes bürokratları bu şekilde ödüllendirmekle bürokrasiyi kazanacağına inanmıştır. DP tabanı da Menderes'in eski CHP'li bürokratlarla uzlaşması karşısında düş kırıklığına uğramıştır.²⁴¹

Genel Merkezin isteği ile yapılan yoklamaların ardından hazırlanan listeler Adnan Menderes ve Bakanlar kurulunun önüne gitmiştir. Başbakan Genel Kurul'un % 20'lik diliminin adaylarını belirlemiş, teşkilatların hazırladığı listelerde bazı isimleri silerek son şeklini vermiştir. Belirlenen listeler Başbakanlık müsteşarı Ahmet Salih Korur tarafından 7 Ekim 1957 günü YSK'ye teslim edilmiştir.²⁴² Listelerin belirlenmesinin ardından bazı bölgelerdeki memnuniyetsizlik oluşturmuş ve bu durum seçim çalışmalarına yansımıştır. Teşkilatlarda yaşanan sıkıntıların bir nedeni de seçimlerin erkene alınma kararı olmuştu. Normal seçimler 1958 yılında yapılması planlanırken seçim tarihinin iktidar tarafından bir yıl geriye çekilmesi hazırlık bakımından sıkıntılara neden olmuştur.

Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesinde 9 Ekim'deki yazısında DP aday listeleri hakkında şu yorumu: *“DP, yedi buçuk yıldır ezici bir çoğunlukla iktidarda bulunan bu parti, belki beş altı il müstesna, her yerde kazanmak için elinden gelen gayreti esirgememişe benziyor. Kanunun çizdiği müddeti en son dakikasına kadar kullanarak adaylar üzerinde rötuşlar yapması, Yüksek Seçim Kurulu'na kendi*

²⁴⁰ “Bütün adaylar ilan edildi.”, **Vatan**, 8 Ekim 1957.

²⁴¹ Mehmet Göküş, *Demokrat Parti Döneminde Bürokrasi Siyasi İktidar İlişkileri*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir 1999, s. 165.

²⁴² “Dün Bütün Partilerin Adayları İlan Edildi.”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957; “DP Adayları İlan Edildi.”, **Zafer**, 8 Ekim 1957; Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 480.

listesini en geç ulaştırması da gösteriyor ki, DP bu sefer oldukça çetin engelleri yenmek zorunda kalmış, bir hayli uğraşmıştır."²⁴³ yapmıştır.

Fahri Giritlioğlu'na göre 1957 seçimlerinde DP'nin lehine olan şartlar şunlar: CHP'nin tekrar iktidara geçeceği endişesi, DP'nin yedi senelik iktidarı müddetince, halkın memnuniyetini davet eden bazı müspet neticeler elde etmesi, pahalılığın mevcut olduğu yolundaki iddiaların realiteyi ifade etmemesi, devlet vasıtaları, kanunsuz propaganda, seçim hileleri, baskı yapılması ve seçim emniyetinin olmaması ve fiyat ayarlamaları ile halkın aldatılmasıdır. DP'nin aleyhine olan şartlar ise DP'nin seçim beyannamesini yayınlamaması, veto hakkının suiistimali ve buğday müstahsilinin tahmin edilememesidir.²⁴⁴

Genel seçimler öncesi DP iktidar konumu nedeniyle avantajlı durumda bulunuyordu.²⁴⁵ Seçimlerden önce halkın desteğini almak için seçim yatırımları yapmıştır. Hükümet çiftçi borçlarını taksitlendirerek seçmen kitlesi olan köylüye yatırım yapmıştır. Oto lastik sıkıntısının aşılması için 1.900.000 TL'lik lastik alınması sıkıntıyı bir nebze olsun çözülmüş oldu.²⁴⁶ 1954 seçimlerinden sonra iktidar desteğini alamadığı Kırşehir'i ilçe konumuna getirmişti. 1957 seçimlerinde hatalarını telafi etmeleri ümidiyle 12 Haziran'da Kırşehir il yapılırken, 78 Bucak'ta ilçeye çevrilmiştir.²⁴⁷ Ayrıca elektrik fiyatları İstanbul'da ucuzlatılmıştı.²⁴⁸ DP'nin seçim kampanyasında bir başka vaadi ise köylerin refahı ve jandarma baskısının ortadan kalkmasının sağlanacağı, sanayide yeni hamleler²⁴⁹ yapılacağı üzerinde olmuştur. DP meydanlarda komünistlerin CHP'ye sızdıklarını ve faaliyette bulduklarını iddia ederek de muhalefeti zor durumda bırakmaya çalışmışlardır.²⁵⁰

²⁴³ Nadir Nadi, "Aday Listeleri.", **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957.

²⁴⁴ Fahri Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, Ayyıldız Matbaası, C. I, Ankara 1965, s. 368–372.

²⁴⁵ Şevket Çizmeli, *Menderes Demokrasi Yıldızı*, Arkadaş Yayınları, Ankara 2007, s. 644.

²⁴⁶ "Lastik sıkıntısı halledildi.", **Zafer**, 10 Eylül 1957.

²⁴⁷ "Kırşehir kanunu, dün Mecliste kabul edildi.", **Cumhuriyet**, 13 Haziran 1957; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 295.

²⁴⁸ "Elektrik fiyatları ucuzladı.", **Zafer**, 12 Eylül 1957.

²⁴⁹ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 489.

²⁵⁰ Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı...*, s. 278.

3.2.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi

CHP seçimlere 1954 seçimlerine nazaran daha iddialı giriyordu²⁵¹. Çünkü iktidar iç ve dış siyasette çok başarılı adımlar atamamıştı. Ayrıca DP içinde çıkan krizleri muhalefet çok iyi değerlendirmişti. Seçim kararı alınmasından sonra muhalefet partileri ile ittifak kurma çalışmalarına hız vermişti. Muhalefet, birleşerek DP iktidarının aldığı oyları geçeceğini düşünmüşlerdi. Bu amaç ile CHP, 9 Eylül'de Yenimahalle'de Alemdar sinemasında 13. Kurultayını topladı. Bu kurultay seçimlerden önce yol haritasının çizileceği ve ittifakla ilgili önemli kararların alındığı toplantı olmuştur.

Kurultayın açılış konuşmasında İsmet İnönü hükümetin erken seçim kararını değerlendiren konuşmasında; “...İktidarın vaktinden önce seçimlere karar vermesinin nedeni, anlaşılıyor ki, iktidar partisi gelecek yıl daha güç ve elverişsiz durumda kalacağından endişe etmektedir...”²⁵² diyerek hükümetin alelacele aldığı kararın kendilerine olan halk desteğinin azaldığını gördükleri için aldıklarını söylemiştir. Konuşmasının devamında radyodan muhalefetin yararlanamamasını ve seçim güvenliği meseleleri ile ilgili endişelerini dile getirmiştir. İsmet İnönü, seçimlerde teşkilatların halka ulaşmasını ve desteğin CHP lehine dönmesini sağlamalarını söylemiştir.

5 Ekim 1957'de açıklanan CHP aday listesinde 221 hukukçu, 59 doktor, 30 gazeteci, 6 eczacı, 20 sanayici, 9 işçi, 9 ziraatçı, 21 idareci, 18 eğitimci, 36 mühendis, 12 iktisatçı, 10 maliyeci, 58 tüccar, 57 çiftçi aday yer almıştır.²⁵³ CHP aday listesinin % 85'i teşkilatça gönderilen genç elemanlardan oluşuyordu. Adayların ortalama yaşı 38 idi.²⁵⁴ Listede 4 bağımsız aday yer almaktaydı. Bu isimler şunlardı: Ahmet Çınar (Burdur), Fahri Belen (Çanakkale), Adnan Dövençi (İzmir), Abdurrahman Nafiz Gürman (İzmir).²⁵⁵ CHP'nin ön plandaki kişileriyle birlikte tanınmayan diğer adaylar

²⁵¹ Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 95.

²⁵² “CHP kurultayı İnönü'nün mühim nutku ile dün açıldı.”, **Ulus**, 10 Eylül 1957.

²⁵³ “YSK'ye verilen CHP aday listesi dün açıklandı.”, **Ulus**, 6 Ekim 1957.

²⁵⁴ Feroz Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın...*, s. 169.

²⁵⁵ “CHP milletvekili adayları dün ilan edildi.”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1957; “YSK'ye verilen CHP aday listesi dün açıklandı.”, **Ulus**, 6 Ekim 1957.

da iki ilde birden aday olarak gösterilmişti.²⁵⁶ Söylentilere göre İnönü, iktidara geldiğinde CHP'nin iki yerden birden aday gösterilip kazananlar nedeniyle boş kalan milletvekillikleri için hemen ara seçim kararı alacağını ve bu illerin kontenjanlarına HP ve CMP'lilerin kabul edileceğini söylemişti.²⁵⁷

Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesinde 9 Ekim'deki yazısında CHP aday listeleri hakkında şu yorumu: *“CHP'nin, bünyesinde esasî bir gençleşme gayretine giriştiğın ortaya koyan belirtileri memnurlukla gördüğümüzü söyleyebiliriz. Tek parti devrinden kalma şahsiyetlere listede az yer verilmiş, girenlerin de tek parti zihniyetinden sıyrılmış kimseler olmasına dikkat edilmiştir. Gene adayların büyük kısmını, daha ziyade seçim çevrelerince tanınmış Atatürkçü aydınlar meydana getirmektedir...”*²⁵⁸ yapmıştır.

CHP, 10 Ekim 1957'de seçim beyannamesi açıklamıştır. Beyannamede: *“Bu seçim Türkiye'nin ve demokratik rejimin kaderinde hayati bir rol oynayacaktır. Bugünkü iktidar partisi iş başında kaldığı takdirde, memleketin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi buhran daha vahim bir hal alacaktır.”*²⁵⁹ denilmiştir. 4 Eylül ortak protokolünde yer alan esaslara bağlı olan CHP, iktidara geldiği takdirde ilk icraatının insan hak ve özgürlüklerine tam manasıyla bağlı bir hukuk devleti düşüncesini gerçekleştirmeyi planlamıştır. Basın, söz, toplantı, seçme ve seçilme gibi ana hakların mevcut tehditlerden kurtarılıp, seçim sisteminin nisbi esasa göre düzenlenmesinden sonra, en geç Mayıs 1958'de seçimler yenilenecektir. Ülke siyasi buhrandan kurtarılacak ve istikrarlı bir hukuk devleti düzeni kurulacaktır. Partizan idareye son verilecektir. Mahkeme istiklali ve hâkim teminatının sağlanması için bağımsız bir yüksek hâkimler şurası kurulacaktır. Üniversite özerkliğini sağlam esaslara bağlanacaktır. Tüm idari tasarruflar üzerinde yargı denetimi sağlanacaktır. Memurlara sendika kurma hakkı tanınacaktır. Devlet radyosu bağımsız bir kurum haline getirilecektir. Hükümet üzerinde gerçek meclis denetimini sağlayacak iç tüzük değişiklikleri yapılacaktır. Seçim sistemi nisbi temsil esasına göre değiştirilecek ve seçimlerde partilerin para harcama imkânları kontrol altına alınacaktır. Görev ve nüfuz suiistimallerine karşı ispat hakkı tanınacaktır. Milletvekili sayısı azaltılacak ve

²⁵⁶ “CHP milletvekili adayları.”, **Ulus**, 7 Ekim 1957.

²⁵⁷ “CHP İstanbul adayları dün taahhütname izladılar.”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957.

²⁵⁸ Nadir Nadi, “Aday Listeleri.”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957.

²⁵⁹ “CHP'nin seçim beyannamesi.”, **Ulus**, 11 Ekim 1957.

milletvekili maaşları indirilecektir. Mecliste gerekli çoğunluk sağlanırsa, 4 Eylül tarihli muhalefet cephesi tebliğindeki esaslar çevresinde Anayasa değişikliği ele alınacak, ikinci meclis ve anayasa mahkemesi kurulacaktır.

Köyün yol, su, aydınlanma, sağlık ve eğitim hizmetleri ile toprak, mesken ve kredi ihtiyaçları sağlanmaya çalışılacak, köylünün borçları daha uzun vadeli taksitlere bağlanacaktır. Orman davası halledilecektir. Gelir vergisinde asgari geçim haddi yükseltilecektir. Hayvanlar vergisi kaldırılacaktır. Zirai mahsullerin değerlendirilmesinde köylünün emeğini ödüllendiren fiyatlara önem verilecektir. İstikrarlı bir fiyat politikası takip edilecektir. Her ailenin bir ev sahibi olması ve işçileri refaha kavuşturmak için tüm tedbirler alınacaktır. Ücretler yaşam şartlarına göre ayarlanacak, yıllık ücretli izin sistemi gerçekleştirilecektir. Sendika hürriyeti genişletilecek, işçiye grev hakkı tanınacaktır. Hür dünya işçi teşekkülleri ile işbirliği sağlanacak, iş kanunu ıslah edilecek, işçi sigortaları kanununun özerkliği sağlanacaktır.

İktisadi kalkınma plan ve programa bağlanacak ve kalkınma sonuçlarından vatandaşların adaletli olarak faydalanması sağlanacaktır. Başlanmış işler tamamlanacaktır. Enflasyoncu gidişe son verilerek paranın değerinde ve fiyatlarda istikrar sağlanacaktır. Milli Korunma Kanunu yürürlükten kaldırılacaktır. İthalat ve ihracat yeni baştan düzenlenecek, dış piyasada sarsılan itibar yeniden sağlanacaktır. Sanayinin makine, yedek parça ve hammadde ihtiyacının karşılanması için tedbir alınacaktır. Devlet sanayi ile özel sanayi arasında eşit muamele esas sayılacaktır.²⁶⁰

Fahri Giritlioğlu'na göre 1957 seçimlerinde CHP'nin lehine olan şartlar şunlardır: siyasi iktidarda bir değişikliğin meydana gelmesi yolunda umumi arzunun bulunuşu, rejim davasının geniş halk tabakası arasında benimsenmesi, seçim beyannamesi, seçim arifesi gezileri, aday tespitinde gösterilen titizlik ve müessir propagandadır. CHP'nin aleyhine olan şartlar ise maddi imkânlardan mahrumiyet, Genel Merkez'in kifayetsiz bir çalışma göstermemesi, yapılması muhtemel kanunsuzlukların giderilmesi için önceden tedbirlerin düşünülmemiş olmasıdır.²⁶¹

²⁶⁰ “Muhalef Partilerin seçim beyannameleri.”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1957; “CHP'nin seçim beyannamesi.”, **Ulus**, 11 Ekim 1957.

²⁶¹ Fahri Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde ...*, s. 364-367

CHP seçim kampanyasında klasik propagandadan vazgeçmemiş ve Genel Başkanları İsmet İnönü'nün şahsiyeti ve onun söyledikleri sözler üzerine kampanyalarını oturtmuşlardır.²⁶²

3.2.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi

CMP listesinde yer alan adaylar arasında 156 avukat, 124 tüccar, 50 çiftçi, 38 doktor, 21 hâkim, 17 eski milletvekili, 16 general ve subay, 14 vali, kaymakam ve memur, 14 diş hekimi, 13 belediye başkanı ve belediye meclis üyesi, 12 gazeteci, 11 fabrikatör, 10 profesör ve öğretmen, 9 eczacı, 8 sendika başkanı ve işçi mümessili, 7 mühendis ve mimar, 7 bankacı ve maliyeci, 5 iktisat doktoru, 4 büyük elçi ve elçi, 3 iktisatçı, 2 veteriner vardı.²⁶³ Adaylar arasında 12 de kadın vardı. Bu parti bütün illerde seçime girmiştir.²⁶⁴

Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesinde 9 Ekim'deki yazısında CMP aday listeleri hakkında şu yorumu: *"CMP adayları için şimdilik fazla bir şey söyleyemeyeceğiz. Başlıca liderleri itibariyle bir iki şöhrete dayanan bu parti bilinen bölgeler dışında nerelere güvenmektedir?.."*²⁶⁵ yapmıştır.

CMP seçim beyannamesini 21 Ekim 1957'de yayınladı. Vaatlerin sıralandığı beyannamede yer alan esaslar şunlardır:

İnsan haklarına riayet eden demokratik bir devlet düzeninin tesis edilmesi, CMP'nin doğuş sebeplerinden biridir ve parti siyasetinin temelini oluşturmaktadır. CMP Anayasanın değiştirilmesini, kabul edilecek yeni Anayasada şahsi idarelere yol açan kuvvetler birliği sisteminin terk edilerek, kuvvetler ayrılığına gidilmesini, yasamanın iki mecliste temsil edilmesini, yürütmenin denetime tabi tutulması için hükümler konulmasını, yargının bağımsız hale getirilmesini ve bir yüksek hâkimler meclisi kurulması suretiyle yürütmenin nüfuz ve etkilerinden korunmasını arzu etmektedir. Seçim sistemi nisbi temsil esasına göre yeniden düzenlenmelidir.

²⁶² Yücel, *Demokrat Parti*, s. 125.

²⁶³ "Dün Bütün Partilerin Adayları İlan Edildi.", *Cumhuriyet*, 8 Ekim 1957.

²⁶⁴ Feroz Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın...*, s. 169.

²⁶⁵ Nadir Nadi, "Aday Listeleri.", *Cumhuriyet*, 9 Ekim 1957.

Belediye ve yerel idarelerin kuruluş ve görevlerinde vesayetten kurtarılarak karar ve bütçelerinde bağımsız olmaları, idarenin tarafsızlığının sağlanması ve idari faaliyetlerin yargı denetimine tabi tutulması, üniversiteler ile mesleki ve sosyal kuruluşların özerk hale getirilmesi CMP'nin Anayasada yer almasını istediği konulardandır.²⁶⁶

3.2.2.4. Hürriyet Partisi

7 Ekim 1957'de açıklanan HP listesinde 137 hukukçu, 80 ziraatçı ve ormancı, 92 tüccar, 43 doktor, 23 gazeteci, 8 general ve amiral ve geriye kalan 139 aday da çeşitli meslek dallarına mensup bulunuyorlardı. HP, bu seçimlere 56 ilde 530 adayla katılacaktı. Ağrı, Van, Mardin, Maraş, Sivas, Bolu, Sinop, Tekirdağ, Afyon, Kırşehir ve Nevşehir'de HP seçimlere girmeyecektir ve bu iller için aday gösterilmemiştir.²⁶⁷ HP aday listesinde 6 kadın aday bulunmaktaydı ve 38 aday da iki yerden birden aday gösterilmişti.²⁶⁸

Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesinde 9 Ekim'deki yazısında HP aday listeleri hakkında şu yorumu: *“HP, güvendiği başlıca yerleri kamuoyuna açıkça göstermenin çaresini “ispatçı” kurucuları dağıtış şeklinde bulmuştur. Bunların büyük bir kısmını İstanbul listesinde toplamakla bu parti buraya büyük bir önem verdiğini belirtmektedir...”*²⁶⁹ yapmıştır. Seçimlere, bütçe, ekonomi, sosyal adalet, kamu idaresi konularında hazırlanan ve HP'nin kalkınma planı, genel kongrede kabul edilen rapor ve kararlar ile Anayasa tasarısını içeren yedi farklı broşürle giren²⁷⁰ HP Seçim Beyannamesi'ni 18 Ekim 1957'de yayınlanmıştır.

HP yayınlandığı beyannamede; HP iktidara geldiğinde tarafsız bir idare kurulacak, seçim sistemi nisbi temsil esasına göre değiştirildikten sonra derhal genel seçimlere gidilecektir. Anayasa demokrasinin gerektirdiği hukuki kurumları güvence altına alacak şekilde değiştirilecektir. O zamanda seçim sisteminde uygulanan 40.000 nüfus yerine 60.000 nüfusa bir milletvekili seçilmesi usulü getirilecektir. Seçilmesi

²⁶⁶ “CMP, seçim beyannamesi yayınladı.”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1957.

²⁶⁷ “Hürriyet Partisi aday listelerini ilan etti.”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957.

²⁶⁸ “Bütün Adaylar İlan Edildi.”, **Vatan**, 8 Ekim 1957.

²⁶⁹ Nadir Nadi, “Aday Listeleri.”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957.

²⁷⁰ “CHP ve HP'nin iktidara hücumları.”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1957.

ve adaylığı özel şartları kapsayan ikinci bir meclis kurulacaktır. Cumhurbaşkanı partiler üstü bir konuma getirilecek ve aynı kişinin iki defadan fazla cumhurbaşkanı seçilmesi yasaklanacaktır. Anayasaya siyasi partilerin hukuki eşitliğini sağlayacak hükümler eklenecektir. Kanunların Anayasaya uygunluğunu inceleme, siyasi partilerin yargısal denetimi, yüksek seçim kurulu, uyuşmazlık mahkemesi ve yüce divan görevlerine haiz bir Anayasa Mahkemesi kurulacaktır. Tüm yargı organlarına Anayasa ile güvence getirilecektir. Üniversitelerin bilimsel, idari ve mali özerklikleri sağlanacaktır. Basın her türlü baskı ve etki dışında bırakılacaktır. Mesleki teşekkül kurma hakkını kısıtlayan veya bu kuruluşların kanuni faaliyetlerine engel olan müdahalelere imkân bırakılmayacaktır.

HP ekonomi alanında ise en büyük ihtiyaç dengeli ve istikrarlı bir ekonomi ve maliye hayatıdır. Bütçedeki yatırıma ayrılan ödeneklerin en az yarısının köyü ve köylüyü kalkındırmaya tahsis edilmesi ve böylece köylerle şehirlerarasındaki ekonomik uçurumun ortadan kaldırılması milli bir zorunluluktur. Serbest ticaret imkânlarını ortadan kaldıran hükümler mevzuattan kaldırılmalıdır. İşçi, küçük sanat erbabı ve ticaret erbabı gibi sabit gelirli vatandaşlar, geleceklerinden emin bir düzen içinde ticaret, hizmet ve sanatlarını icra etmelidirler. İşçiler ve mütevazı halk kitleleri için müreffeh ve adil bir hayat tarzı sağlanacaktır. İşçilerin milli gelirden adil bir pay almalarına olanak veren bir araç olarak grev hakkı tanınacaktır. Dış politikada, içinde bulunulan barış ve emniyet sistemine ve verilen sözlere aykırı bir tutumun onaylanması mümkün değildir. Beynamede ayrıca: “*Vatandaşların tabii hak ve hürriyetlerine el uzatanlar için hesap verme günü gelecektir.*” denilmiştir.²⁷¹

HP; ülke genelinde Burdur, Manisa ve Ankara illerinde oldukça faydalı seçim çalışması gerçekleştirmiştir. O zamana dek meydan mitingleri ve kahve görüşmelerini aşmayan propagandalara HP’liler ekleme yaparak ev toplantıları ile seçime renk katmışlardır. 1957 seçimlerinde ilk kez bayrak, afiş ve el ilanları o zamana dek bilinmeyen ve görülmeyen şekilde kullanılmaya başlanmış ve ilkleri içerisinde barındıran bir seçim olmuştur.²⁷²

²⁷¹“Hürriyet Partisi, seçim beyannamesini yayınladı.”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1957.

²⁷² Yücel, *Demokrat Parti*, s. 125.

3.2.3. Radyo Konuşmaları

1954 seçimlerinden sonra seçim kanununda yapılan değişikliklerle seçim dönemi içinde partilerin radyodan faydalanması yasaklanmıştı. Ancak devlet ve hükümet işlerinde görev alanların bu işlerle ilgili olarak yapacakları konuşmalar ve ilgili daire ve kuruluşların kendi faaliyetlerini gösterir biçimde yayınlayacakları tüm matbuat (afiş, broşür vs.), seçim propagandası sayılmayarak yasaklanmamıştı. Bu kanuna dayanarak iktidar partisi, hükümet ve devlet işleri hakkında bilgi verme adı altında radyodan istediği gibi yararlanıyor; Radyo Gazetesi, Köylü Saati, Meclis Saati gibi yayınlar ve haber bültenlerinde iktidar lehinde propaganda yapıyordu. Diğer yandan yürürlükte bulunan 24 Mayıs 1949 tarihli ve 5392 sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanununa göre, radyo ile ilgili tüm işler doğrudan doğruya başbakanlığa ve bir devlet bakanına bağlı olan bu genel müdürlükçe idare ediliyordu.²⁷³

30 Haziran 1954 tarihinde seçim kanunundaki yapılan değişiklikle partilerin seçim propagandasında radyodan ne şekilde yararlanacaklarını kapsayan 45. madde kaldırılmıştır. 1957 seçimleri öncesinde ve sonrasında radyo marifetiyle seçim propagandası yapılamamıştır.

3.2.4. Mitingler ve Toplantılar

3.2.4.1. CHP Mitingleri

Aday listelerinin yayınlanmasından sonra parti ileri gelenleri ve milletvekili adayları seçim bölgelerine dağılmaya başlamış, propaganda savaşının hararetlendiği bu dönemde, muhalefetin iktidarı eleştiri dozu artarken, iktidar da temel atma ve açılış faaliyetlerine hız vermiştir.

Mitingler seçimlerin en önemli faaliyetlerinden birisi olmuştur. CHP de yurdun çeşitli bölgelerinde mitingler düzenlemiştir. Bu düzenlenen mitinglerde, İsmet İnönü'nün seçim propagandasındaki işlediği konular; Demokrasi ve rejim

²⁷³ “Radyo Meselesi II ”, **Forum**, Cilt VI, Sayı 70, 15 Şubat 1957, s. 15–16.

sorununun giderek büyümesi, hâkimlerin güvenliğinin sağlanamaması, ekonomide kalkınma hamlelerindeki başarısızlık, radyonun muhalefet tarafından kullanılmaması ve hayat pahalılığı gibi konulardı. İsmet İnönü konuşmalarında devamlı olarak aynı konuları işlemiştir.

Ana Muhalefet Partisi Lideri İsmet İnönü, seçim kampanyasına 21 Eylül 1957’de Malatya ve Elazığ gezileri ile başlamış vatandaşa hitaben:

“...Hükümet, iktidarda bulunan Parti, iktisadi kalkınmayı, kendisi için başlıca seçim mevzuu yapma istidadında görünüyor. İktidar partisinin iktisadi kalkınma için gösterdiği gayretleri şiddetli arzuyla takdirle kaydederim. Bu hususta kaydettiği gayretler kendisinden başlamıştır. Bunu takdir edecek insaflı gösterirse tedbirlerinde daha isabetli olur. Amma yalnız bu mevzuda vatandaşları celbetmek iddiasındadır. Bizi tabiatıyla iktisadi mevzularda tuttuğu yanlış hesaplardan, takip ettiği hayali yollardan, bahsetmeye mecbur edecektir...”

“...Bugün iktidar basında bulunanların pek çoğunun zihniyetinin basın üzerindeki bu muameleyi cemiyetimize reva görmeyecek seviyede olduklarını tahmin etmek isterim. Ancak siyasi münakaşalar gözleri kızdırıp kararttığı zamanlarda bu tedbirlerden fayda umuluyor. Esefle söyleyelim, tatbik ediliyor. Ve cemiyet içerisinde daimi bir huzursuzluk yaratıyor. İktidarın propagandasını nasıl yaptığını dinliyorsunuz. Seçim zamanında devlet vasıtasının yalnız iktidar propagandası yapması haksızdır. Buna hakları yoktur...”²⁷⁴ İnönü konuşmalarında, Hükümetin iç ve dış politikalarını eleştirmiş, DP’nin uyguladığı politikaların bir başarı gibi gösterilmek istediğini, kendilerinin bu eksikleri ve hataları bildirmekle mükellef olduklarını vurgulamıştır.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 11 Ekim 1957’de Trabzon’da yaptığı konuşmada *“Türkiye, bugün siyasi ve iktisadi bir buhran içindedir.”* demiş ve iktidarında bu buhranın kabulünde kendileriyle beraber olduğunu iddia ettikten sonra şöyle: *“İktidarın kanaatine göre, gelecek sene hayat daha pahalı olacak, yokluk artacak, geçim derdi güçleşecektir. İktidar bun kanaatledir. Zira altı ay daha*

²⁷⁴ “İnönü ilk seçim nutkunu dün Malatya’da söyledi.”, **Ulus**, 22 Eylül 1957.

bekleyemeyerek seçime gitmektedir."²⁷⁵ söylemiştir. Hayat pahalılığına vurgu yaparak iktidarın icraatlarını eleştirmiştir.

Seçim meydanlarında din konusu da önemli yer tutmuştur. İktidarı sayısız cami yaptırdığı, din adamlarının daha fazla yetiştirilmesi için okulların artırılacağı gibi vaatlerden geri kalmak istemeyen CHP'liler de konuşmalarında dini söylemlere yer vermiştir. Halk arasında İsmet İnönü'nün dinsiz olduğu ve Allah demediği yolunda söylentiler çıkmış, bu yüzden İsmet İnönü konuşmalarının sonunda "*Allah yardımcımız olsun.*" diye bitirmeye özen göstermiştir.²⁷⁶ CHP Genel sekreteri Kasım Gülek Adana'daki konuşmasında; "*Türkiye'de kilise çanlarının çalmasına son verdiklerini ve ülkeyi İslama yönelttiklerini*"²⁷⁷ söylemiştir.

İsmet İnönü, 12 Ekim 1957'de Rize'de yaptığı konuşmada rejim buhranı üzerinde durarak şöyle: "*Bugün seçimlere pek mühim iki mevzu ile giriyoruz. Demokratik nizam üzerinde münakaşalar ve iktisadî buhranlar... Demokratik rejim yaşayacaktır... Bu millet demokratik rejimin zevkine varmıştır ve vazgeçemeyecektir.*"²⁷⁸ Diyerek Demokrat partinin tek parti iktidarı gibi davrandığını belirtmiştir.

14 Ekim 1957'de Samsun'da yaptığı konuşmada ise İsmet İnönü: "*Başbakan Trabzon'da Seçim Kanunu'na aykırı konuşuyor. Bunu gazete yazamıyor. İşte rejim davası buradadır. Aynı konuşması gece radyoda yayınlanıyor. Hâlbuki Seçim Kanunu'na göre siyasî partilerin radyoda konuşması kaldırılmıştı. Başbakan tarafından bu kanunların açıktan dışına çıkılabilmesi bir hukuk devleti meselesi, bir rejim davasıdır. Bize (darüliktidar) isnadına radyoda cevap verebilmeyiz. Cevabı men edilen isnatlar ancak söyleyeni mahcup eder. Bununla adam kazanamaz. Adam bununla aşınır.*"²⁷⁹ Diyerek seçim sürecinde iktidarın muhalefete getirdiği kısıtlamalara değinmiştir.

²⁷⁵ "İsmet İnönü, 'Türkiye siyasi ve iktisadi bir buhran içindedir.' dedi.", **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1957.

²⁷⁶ "Bayarla Menderes'in Afyon konuşmaları.", **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1957.

²⁷⁷ "Kasım Gülek, Adana'da dün konuştu.", **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1957.

²⁷⁸ "İnönü, 'Demokratik yaşam yaşayacaktır' dedi.", **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1957.

²⁷⁹ "İnönü, Samsun'da Menderes'e cevap verdi.", **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1957.

İsmet İnönü Konya’da 16 Ekim 1957’de şöyle: “Eğer DP’nin şansı varsa benim sağlığında çekilmek lütfüne uğrar. Onları ileride müdafaa edecek tek adam ben olacağım.”²⁸⁰, ayrıca 17 Ekim 1957’de Kırklareli’nde vatandaşa şöyle: “Vakti gelince iktidardan gitmeyi bilsinler. Selamet bundadır. Biraz bocaladıktan ve şaşırıdıktan sonra alışırlar.”²⁸¹ ve ardından 18 Ekim 1957’de Edirne’de verdiği demeçte: “İktidar değişmezse gelecek sene daha sıkıntılı olacaktır. Değiştirilmesi gerektiği konusunda ısrar ediyorum.”²⁸² Diyerek Demokrat parti’nin icraatlarından duyulan rahatsızlığın devlet içerisinde de hissedilmeye başlandığına vurgu yapmıştır.

20 Ekim 1957’de yapılan CHP İstanbul mitinginde konuşan İsmet İnönü, Başbakan Adnan Menderes’in demokratik rejimin yerleşmesini önlemek için Rusya ile anlaşmaya çalıştığı şeklindeki suçlamalarını reddetmiş ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a sert eleştiride bulunarak şöyle: “Adalette, basında ve seçim emniyetinde bugünkü halin başlıca mürevvici ve teşvikçisi Sayın Reiscumhur’dur. Adalet müessesesinin bugünkü hale gelmesini Meclis’teki nutuklarında daima teşvik buyurmuşlar ve nihayet bugünkü hale getirmişlerdir.”²⁸³ demiştir.

Seçim kampanyasının en önemli konuşmasını İzmir’de yapan İsmet İnönü, 21 Ekim 1957’de burada yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı Bayar’ı eleştirerek;

“Sayın Cumhurbaşkanı konuşmalarında siyasi huzura temas etmiyor, demek ki ona göre rejim meselesi, adalet, basın, seçim emniyeti istediği şekli almıştır. Memleketimizin bugünkü hali, teminatlı hâkim ve müstakil mahkeme icaplarına uyuyor mu? Radyo Cumhurbaşkanının tarizlerini kanuna aykırı olarak bizim aleyhimize yayınlıyor, haberi var mıdır? İzni var mıdır? Bunun manevi mesuliyeti kendilerindedir, maddi mesuliyeti kimdedir bilmek istiyorum. Sayın Başbakan, bu memleketi resmî söze inanmak itimadından mahrum etmiştir. Hükümetin teşekkül ettiği zaman verdiği sözlerin hiçbirini Başbakan tutmadı, aksini yaptı. Şimdiki

²⁸⁰ “İnönü, Başbakan Samsun’da ‘Tütün fiyatları yükseltilecek’ dedi.”, **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1957.

²⁸¹ “Menderes ve İnönü, dün karşılıklı hücumlarına devam ettiler.”, **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1957.

²⁸² “Mesuliyetsiz propaganda durmalıdır.”, **Ulus**, 19 Ekim 1957.

²⁸³ “İnönü’nün dün söylediği nutuk.”, **Ulus**, 22 Ekim 1957.

sözlerine itimad etmeye imkân kalmamıştır, inanmıyoruz.”²⁸⁴ demiştir. İsmet İnönü ayrıca: “Bu iktidar değişmelidir, değişecek, göreceksiniz.”²⁸⁵ demiştir.

22 Ekim 1957’de CHP Genel Merkezi’nde düzenlediği bir basın toplantısında İsmet İnönü şöyle: “Bütün yurt iktidarı değiştirmek kararını vermiştir. Yurttaş, bunu sen tamamla! Kurtuluş çaresi muhalefete oy vermektir. Bugünkü iktidar dahi huzuru o zaman bulacaktır... Hakikat şudur ki: Tek partinin mutlakiyetçi ve istismarcı unsurları ve onların zihniyeti şimdi sizin adınızla karşınıza geçmiş, hasret çektikleri sistemi içlerinde uğraşacak bir İnönü olmaksızın kurmak istiyorlar, ama gene karşılarında biz bulunacağız.”²⁸⁶ demiştir.

Seçim kampanya sürecinde İnönü, daha evvel hükümete yönelik eleştirdiği konular; radyonun DP iktidarı tarafından kullanımı, rejim meselesi, emeklilik ve hâkim teminatı, ülkedeki mali sorunlar, seçim kanunu ve iktidarın muhalefete karşı tavrı konularını ısrarla gündeme getirmiştir. Ayrıca DP iktidarını ve dolayısıyla iktidarın uygulamalarından sorumlu tuttuğu Menderes’i izlediği politikalar nedeniyle defaten eleştirdi. Aslında İnönü, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a karşı yaptığı eleştirilerde daha da sert bir tutum izlemiştir.

3.2.4.2. DP Mitingleri

DP, seçim çalışmalarına 12 Ekim 1957 tarihinde başlamış, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve bakanlar ülke geneline dağılarak halka yaptıkları konuşmalarla oy vererek desteklerini talep etmiştir. 11 gün süren seçim kampanyasının ilginç yönü parti yetkililerinin ayrı ayrı birbirlerinden bağımsız olarak geziler yapması olmuştur. Kampanyanın böyle olmasını Bayar istemiş, böylelikle daha çok yere daha kısa sürede ulaşma imkânına sahip olunacağını düşünülmüştür.²⁸⁷

DP, genel seçimler esnasında, devletin bütün imkânlarını kullanmıştı. Bunlardan biri Radyo, diğeri Zafer gazetesiydi. Seçim faaliyetleri, Menderes’in

²⁸⁴ “Cumhurbaşkanı neden seçim nutku söylüyor?”, **Ulus**, 22 Ekim 1957.

²⁸⁵ “İnönü’nün dün söylediği nutuk.”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1957.

²⁸⁶ “Seçim kampanyası bu akşam sona eriyor.”, **Ulus**, 23 Ekim 1957.

²⁸⁷ Yücel, *Demokrat Parti*, s. 126.

Erzurum ve Kars seyahatleri ile başlamıştı. Zafer gazetesi Menderes ve erkanının Erzurum ve Kars'taki çalışmalarına ve seçim çalışmalarının bütününe geniş yer vermişti. Zafer' gazetesinin, 13 Ekim 1957 tarihli haberinde, DP seçim faaliyetleri ile ilgili olarak ilk sayfanın tamamında yer almaktaydı ve DP'yi içeren iki propaganda afişi manşetten verilmişti. Birincisinde; *“Rey Çalanı, Mazbata Sahtekârlığı Yapanı, Dayak Atanı Unutma, Oyunu DP'ye Ver!”*. İkincisinde ise; *“Mademki reyini istediğine verebiliyorsun, İşte Demokrasi Budur Oyunu DP'ye Ver”* deniliyordu. Alt başlıklarda: *“Erzurum ve Kars Menderes'i engin bir sevgi ile bağrına bastı”* deniliyordu.²⁸⁸

Zafer gazetesinin 14 Ekim 1957 tarihli haberinde, Menderes'in Trabzon gezisi birinci sayfada geniş yer bulmuş, haberin içeriğinde Menderes'in yaptığı konuşmadan kesitler yer almıştı. Haberin başlığı; *“Yurtta, bu fitne artık bitmelidir.”* şeklindeydi. Gazete, Menderes'in Trabzon konuşmasından şu ifadeleri aktarıyordu:

*“1950 yılına kadar bu memlekette vücuda getirilmiş olan sanayinin top yekûn mevcudunu DP iktidarı 7 yılda 5 misline çıkarmıştır. Bunlara hiç cevap vermiyorlar. Rakam kalabalığı diyip işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlar... Bir memlekette hakikatler rakamlar olmadan nasıl anlaşılabilir? Rakamlardan kaçmalarının sebepleri var. Çünkü hangi sahaya ait rakamları ele alırsanız alın, bu rakamlar onların devrindeki ataleti, bataeti, tembelliği, verimsizliği, buna mukabil DP devrinde akıllara durgunluk verecek eserleri ispat etmektedir. Bu rakamlar yüzlerine şamar gibi çarpmaktadır...”*²⁸⁹ Konuşmasının devamında ilginç bir üslupla; *“Canım Trabzonlular; size hizmet etmek için, size köle olmak hususunda elimizden gelen her şeyi yapmaya hazırız.”* demiştir. Bu konuşma Adnan Menderes'in seçimleri kaybetme endişesinin üslubuna ve hareketlerine yansıttığı şekilde yorumlanmıştır. Gerçekten de endişelerin sebebinde kazanamama riski öne çıkmıştır. Bu riski ortadan kaldırmak için Adnan Menderes durmadan yurdun her köşesine gitmeye çalışmıştır. DP ve Adnan Menderes'in şanslı oldukları kısım ise Celal Bayar faktörüydü. Halk tarafından sevilen ve hitabeti ile insanları etkilen Celal Bayar, düzenlediği miting ve açılış törenlerindeki konuşmalarıyla destek olmuştur.

²⁸⁸ *“Rey Çalanı, Mazbata Sahtekârlığı Yapanı, Dayak Atanı Unutma, Oyunu DP'ye Ver!”*; *“Mademki reyini istediğine verebiliyorsun, İşte Demokrasi Budur Oyunu DP'ye Ver.”*; *“Erzurum ve Kars Menderes'i engin bir sevgi ile bağrına bastı.”* **Zafer**, 13 Ekim 1957.

²⁸⁹ *“Yurtta, bu fitne artık bitmelidir.”*, **Zafer**, 14 Ekim 1957.

Başbakan Adnan Menderes, aynı gün yani 14 Ekim 1957'de Giresun'da yaptığı konuşmada ise şöyle: *"Biz muhalefete düşsek onlara medeni muhalefetin nasıl yapıldığını gösteririz."* demiştir.²⁹⁰

Celal Bayar ise 16 Ekim 1957'de Gaziantep ve Urfa'da düzenlediği mitinglerde yaptığı konuşmalarda halktan destek istemiştir. Bu şehirlerde ki konuşmalarında iktidarın ekonomik politikalarını övmüştür. Urfa'daki konuşmasında; *"Bize Demirkırat'ı çok koşturuyorsunuz diyorlar. Biz çok koşturmakta devam edeceğiz; korkmasınlar bu at çatlamaz, idmanı yerindedir. Mütemediyen koşacak, birinci gelecektir."*²⁹¹ diyerek hatipliğinin ve söz ustalığının ne kadar iyi olduğunu göstermiştir. Celal Bayar 17 Ekim'de Diyarbakır²⁹², 19 Ekim Konya'da²⁹³, 20 Ekim'de Bursa'da²⁹⁴ seçim çalışmalarını sürdürmüştür.

DP'nin Samsun mitingi 16 Ekim 1957'de gerçekleşmişti. 17 Ekim tarihli Zafer gazetesinde, yine büyük yer alan haberde; *"İnönü Devletçilik Oynamaktadır."* denilerek; *"İktidara gelirlerse altı ay iş başında kalacaklar, sözde devleti yeni baştan kurup dağılacaklarmış, 27 yıl oturmuşlar devleti kuramamışlar da şimdi altı ayda kaldıracaklar, siyasi buhranı iktisadi buhranı kaldıracaklarmış, muhalefet tarafından düşünülen bu tur oyunlara bu memleketin tahammülü var mıdır?"*

*"...Dünyanın hiçbir noktasında hiçbir hükümet muhalefet namına konuşan gazetelerin bu derece iğtisas ve anarşi unsuru haline gelmesine müsaade etmemiştir ve edemez... Hükümetimizin her biri ihtilal beyannamesi hüviyeti ve üslubunda intisar eden bu gazetelere, göstermekte devam ettiği tesamuh; tahammül ve sabır ise, az görülmüş bir haldir hatta kusurdur. ..."*²⁹⁵ devam etmiştir.

²⁹⁰ "Başbakan, dün Giresun'da konuştu.", **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1957.

²⁹¹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 201; "Bayar dün Urfa'da bir konuşma yaptı.", **Zafer**, 17 Ekim 1957; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 296.

²⁹² "Bayar, dün şiddetle muhalefete yüklendi.", **Zafer**, 18 Ekim 1957; "Bayar, dün Diyarbakır'da bir konuşma yaptı.", **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1957.

²⁹³ "Bayar, Kıbrıs meselesinde muhalefete şiddetle çattı.", **Zafer**, 20 Ekim 1957; "Bayar, dün Konya'da bir konuşma yaptı.", **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1957.

²⁹⁴ "Bayar, dün Bursa'da bir konuşma yaptı.", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1957; "Dünkü mitinglerde Celal Bayar konuştu, fakat İnönü konuşamadı.", **Akşam**, 21 Ekim 1957.

²⁹⁵ "İnönü Devletçilik Oynamaktadır", **Zafer**, 17 Ekim 1957.

Başbakan Adnan Menderes 18 Ekim 1957'de Amasya'da yaptığı konuşmada: *“Asıl İsmet Paşa'nın şansı milletin ulüvvü cenabıdır. DP'nin bu ulüvvü cenaba göre hareket etmesidir. Biz sahte seçimleri ele alıp onu süründürürdük.”* demiş ve İnönü'ye karşı ağır bir suçlamada bulunarak şöyle: *“Harpten sonra İsmet Paşa telâşlandı. Çünkü demokrat cephe muzafferdi. Memlekette de demokrasi cereyanı geliyordu. Rusya ile anlaşarak karşı koymak istedi. Rusya reddetti.”*²⁹⁶ demiştir.

19 Ekim 1957'de Elazığ'da konuşan Menderes; seçim sürecinde muhalefetin temel tezleri olan üniversite özerkliği, yargıç güvencesi, ispat hakkı, seçimlerde emniyet... gibi konular için; *“Bunlar; İsmet Paşa'nın iktidardan düştükten sonra açtığı soğuk harpte kullanılmak üzere malzeme ve cephane lazım. İşte bu masallar ve efsaneler, o cephanelerdir.”*²⁹⁷ şeklindeki sözleriyle muhalefetin tezlerini ciddiye almadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin en kalabalık nüfusa sahip ili olan İstanbul seçimler içinde ayrı bir öneme sahiptir. Burada yaşanan coşku ve destek genel seçimlerin sonucunun önceden bilinmesi demektir. Bu yüzden DP en büyük mitingini bu şehirde yapmıştır.

Başbakan Menderes, 250.000 kişiye hitap ettiği 21 Ekim 1957'deki İstanbul mitinginde basın konusunda muhalefet dönemini eleştirmiş ve *“Onlar matbuatı tamamen susturmuşlar, gazeteleri istedikleri zaman telefonla verilen emirlerle kapatmışlar, her hangi bir gazeteci aleyhine dava açıldı mı, hemen o gazeteciyi hapse atıp ondan sonra muhakemesini görmek usulünü 1950 yılında son günlere kadar muhafaza etmişlerdir.”*²⁹⁸ diyerek daha önce yapmayacağımız dediği devri sabık edebiyatından örnekler vermiştir. Menderes ayrıca şöyle: *“Bu seçimlerde kahiri ekseriyet elde etmeliyiz. Aramıza fazla miktarda sızarlarsa iş görmek imkânı kalmaz.”*²⁹⁹ demiştir.

Başbakan Adnan Menderes'in, 22 Ekim 1957'de Adana'da yaptığı konuşmasında DP iktidarının din konusunda yaptıklarını anlatırken, CHP'yi iktidarı döneminde Müslümanlığa önem vermemekle suçlamış ve şöyle: *“İmam Hatip mekteplerini biz açtık derler. Bu okulların sayılarının bugün 18'e vardığından*

²⁹⁶ “Menderes, dün İnönü'ye ağır bir ithamda bulundu.”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1957.

²⁹⁷ “Menderes, bu masallar ve efsaneler o cephanelerdir” dedi.”, **Zafer**, 20 Ekim 1957.

²⁹⁸ “Başbakan Menderes, dün 250.000 kişilik coşkulu kalabalığa hitap etti.”, **Zafer**, 22 Ekim 1957.

²⁹⁹ “Başbakan Menderes dün Fatih'te konuştu.”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1957.

haberleri yok galiba... Türk milleti Müslüman'dır, Türk Müslüman'dır. Hatta başka memleketlerdeki Müslümanlardan çok daha hulûs ile çok daha safiyane ve hurafeden azade olarak dinine bağlıdır. Bu memlekette cami inşa etmenin bile kusur telakki edildiği zamanlar oldu. Bir hoca görüldüğü zaman hürmet etmek, itibar etmek gerekirken onunla alay etmek, o devrin âdeti haline gelmişti. Bir kanuna dahi dayanamadan ezanın Türkçe okunması mecburi hale getirilmişti."³⁰⁰ devam etmiştir.

Başbakan Adnan Menderes, 11 gün takip ettiği seçim maratonunda 17 ilde 51 konuşma yapmıştır. Menderes'in söylemlerinin içeriğinde; muhalefetle ilişkiler, memlekete yapılan icraatlar, seçim yasası ve güvenliği, 1946 genel seçimleri, hayat pahalılığı, İsmet Paşa ve güçlü iktidar gibi konular üzerinde durdu. İsmet İnönü'yü doğrudan hedef alarak ağır iddialarda bulundu. Menderes, son mitingini Adana'da yapmış ve yine İnönü'yü hedef alarak eleştirilerine noktayı koymuştur.

3.2.4.3. HP ve CMP Mitingleri

Kırşehir ve Nevşehir başta olmak üzere Orta ve Kuzey Anadolu bölgelerinde kendini güçlü gören³⁰¹ CMP ise seçimlere genel başkanı tutuklu olarak giriyordu. Osman Bölükbaşı dokunulmazlığının kaldırılmasından sonra 2 Temmuz'da tutuklanmış, 24 Temmuz'da serbest bırakılmış,³⁰² iki gün sonra tekrar tutuklanmıştır.³⁰³ CMP mitinglerinde Bölükbaşı'nın fotoğrafları taşınıyor, daha önceden kaydedilen konuşmaları halka dinletirilmiştir. Ancak hakkında haber yapılması bile yasaklanan³⁰⁴ Bölükbaşı'nın bu yöntemlerle hatırlatılması, iktidarın tepkisini çekmekte, CMP mitinglerinde partililerle güvenlik görevlileri arasında olaylar çıkmıştır.³⁰⁵

HP Genel Başkanı Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu 9 Ekim 1957'de ilk seçim konuşmasını yaptığı İzmir'deki seçim konuşmasında: "*Vatandaş, reyini muhalefet*

³⁰⁰ "İstanbul, ikinci bir Kâbe olacak.", **Zafer**, 23 Ekim 1957.

³⁰¹ Nadir Nadi, "Aday Listeleri", **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1957.

³⁰² "Osman Bölükbaşı, dün tahliye edildi.", **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1957.

³⁰³ "Osman Bölükbaşı, dün tekrar tevkif edildi.", **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1957.

³⁰⁴ "Bölükbaşının mahkemesine dün Ankara'da başlandı.", **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1957.

³⁰⁵ "Bugün Ankara'da açık hava mitingi yapılıyor.", **Cumhuriyet**, 28 Eylül 1957; "CMP'nin Ankara mitinginde Hadiseler.", **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1957.

partilerinden en çok sevdiğine, en çok beğendiğine ve en çok inandığına ver."³⁰⁶ demiştir. 10 Ekim 1957'de HP İzmit mitinginde konuşan Kocaeli milletvekili Turhan Güneş şöyle: "*Seçmen, en kuvvetli partiye değil en kıymetli partiye oy vermelidir.*"³⁰⁷ demiştir.

Karaosmanoğlu 11 Ekim 1957'de Manisa'da yaptığı konuşmada şöyle: "*Seçmen oylarını illerindeki en güçlü muhalefet partisine vermelidir ancak HP'nin seçimlere tek başına girdiği de unutulmamalıdır. Ben rey istemiyorum, hürriyet istiyorum.*"³⁰⁸ demiştir.

1957 seçim kampanyasının en dikkat çekici konuşması, propaganda süresinin son günü yani 22 Ekim 1957'de HP Balıkesir mitinginde konuşan Fuat Köprülü'den gelmişti. Köprülü, DP'nin vaatlerini tutmadığını, kendi program ve tüzüğüne ihanet ettiğini bu nedenle halkın iktidara güveni kalmadığını belirterek, ülkenin her yanında 1950'yi yaratan imanın mevcut olduğunu dile getirmiş ve şöyle: "*Bu seçim mücadelesi kanaatime göre tek parti, tek şef sistemini yeniden canlandırmak isteyen bir adam ve insana karşı koca bir milletin maddi ve manevi işbirliğinin mücadelesidir ve bu şuur memleketin her tarafına yerleşmiştir.*"³⁰⁹ demiştir.

HP, muhalefetin işbirliği girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra, diğer muhalif partilerle olan ilişkilerinde ılımlı bir yaklaşım sergilemişti. HP sözcüleri sık sık nutuklarında seçmenlerden, seçim bölgelerinde en güçlü olduğuna inandıkları muhalif partiye oy vermelerini istiyorlardı.³¹⁰ Seçim kampanyasının ilerleyen günlerinde HP'nin bu işbirliğini sürdüren tarzı değişir gibi olsa da propaganda süresi boyunca diğer muhalefet partilerine karşı gösterilen dostça tavır değişmeyecekti.

³⁰⁶ "Karaosmanoğlu, dün İzmir'de ilk seçim konuşmasını yaptı.", **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1957.

³⁰⁷ "HP, dün Kocaeli'nde büyük mitingini yaptı.", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1957.

³⁰⁸ "Karaosmanoğlu, rey değil hürriyet istiyorum dedi.", **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1957.

³⁰⁹ "Köprülü, Balıkesir mitinginde dikkatleri çekti.", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1957.

³¹⁰ "HP, dün şehrimizde ilk seçim mitingini yaptı.", **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1957.

3.3. SEÇİM VE SONUÇLARI

3.3.1. Propaganda Süresinin Bitiminden Seçim Gününe Kadar Yaşananlar, Son Hazırlıklar ve Seçim Günü

9 Eylül'de seçim kanununa konulan ek maddeye göre, seçimde 1955 nüfus sayımı esas alınacak ancak 1957 seçimlerinde seçilecek milletvekili sayısı, 1954 seçimlerinde her seçim çevresi için belirlenmiş olan milletvekili sayısından aşağı olmayacak şekilde düzenlenmiş,³¹¹ Bu hesaba göre, 1957 seçimlerinde 67 ilde toplam 610 milletvekili seçilmesi planlanmıştır.³¹²

Yasa gereği meclis, 1 Kasım'da açılacağı için seçim sonuçları en geç 29 Ekim sabahına kadar hükümetçe ilan edilmek zorundadır. 31 Ekim günü parti grupları toplanarak cumhurbaşkanı ve meclis başkanlık divanı adaylarını seçecektir. Oy verme sabah saat 8'de başlayacak ve 17'de bitecektir. Radyo seçim günü gece yarısından sonra saat 15'e kadar çalışacak ve İçişleri Bakanlığında alınan sonuçları aralıklarla bildirecektir. Diğer yandan seçimleri takip etmek için çoğunluğu Amerikalı, İngiliz, Alman, İtalyan ve Fransız olan 100'den fazla yabancı gazeteci Türkiye'ye gelmiştir.³¹³

24 Ekim sabahından itibaren üç günlük propaganda yasağı başlamış. Yasak süresince il seçim kurulları seçimde uyulacak kuralları açıklayan tebliğler yayımlanmıştır.³¹⁴ Muhalefet partileri ise basın aracılığıyla seçmene, karma listenin hangi hallerde yasak olup hangi hallerde olmadığını açıklayarak,³¹⁵ işbirliğinin hiç olmazsa karma listeler aracılığı ile sandıkta gerçekleşmesini ummuştur. Muhalif partiler için bir diğer önemli sorun sahte listeler olmuş,³¹⁶ İstanbul il seçim kurulu bu soruna çözüm getirmek için 25 Ekim'de partili ve bağımsız adayların propaganda yapmamak şartıyla oy pusulası dağıtmasına izin vermiştir.³¹⁷

³¹¹ "Meclis dün seçimlere ait ilk kararları aldı", **Cumhuriyet**, 10 Eylül 1957.

³¹² "Genel Seçimlere Gidilmesi Dün Kesinleşti", **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1957.

³¹³ "Milletvekilleri Seçimi Bugün Yapılıyor", **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1957.

³¹⁴ "Seçmen kartı almamış olanlar da reylerini kullanabilirler", **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1957.

³¹⁵ "Yarın sandık başındayız", **Ulus**, 26 Ekim 1957.

³¹⁶ "Vatandaş Dikkat Sahte C.H.P. Oy Pusulaları Dağıtıyor", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1957.

³¹⁷ "İl Seçim Kurulunun dün verdiği kararlar", **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1957.

Bir hayli zor geçen seçim çalışmalarının ardından 27 Ekim 1957 Pazar günü seçmenler oylarını kullanmak üzere sandıklara giderek vatandaşlık görevlerini ifa etmişlerdir. Seçim günü oy verme işlemi tamamlanmadan saat 14.30'dan sonra radyo seçimler devam etmesine rağmen seçim sonuçlarını yayınlamış ve vatandaşın oy kullanma işleminin bitmesini beklememiştir. Bu yayına İnönü'nün itirazı üzerine YSK, uygulamanın suç olduğunu ilan ettiyse de radyonun yayınlarına engel olamamış, Radyo yayınlarında bu defa da DP'nin kazanacağı şeklinde bir hava yaratılmıştır.³¹⁸

3.3.2. Meclis Açılmasına Kadar Yaşanan Gelişmeler ve 1957 Seçim Sonuçları

Tablo 3: 1957 Genel Seçimleri Sonuçları³¹⁹

PARTİLER	OY SAYISI	OY ORANI	MİLLETVEKİLİ
DP	4.303.190	47.70	424
CHP	3.768.053	40.82	178
CMP	663.295	7.19	4
HP	356.419	3.86	4
BAĞIMSIZLAR	39.867	0.43	4
TOPLAM	9.230.867	100	610

DP'nin tam liste halinde kazandığı iller şunlardı: Adıyaman (5), Afyon (10), Ağrı (5), Amasya (6), Antalya (9), Artvin (5), Aydın (11), Balıkesir (15), Bilecik (4), Bitlis (3), Bolu (8), Bursa (15), Çanakkale (8), Çorum (10), Denizli (9), Diyarbakır (9), Edirne (6), Erzurum (13), Eskişehir (8), Gaziantep (10), Giresun (8), Hakkâri (1), İçel (9), Isparta (5), İstanbul (39), İzmir (22), Kastamonu (10), Kayseri (11), Kırklareli (6), Kocaeli (6), Konya (21), Kütahya (8), Manisa (14), Muğla (7), Nevşehir (4), Rize (6), Sakarya (8), Samsun (14), Siirt(5), Sinop (6), Tekirdağ (6), Trabzon (12), Yozgat (9), Zonguldak (12). CHP'nin tam liste halinde kazandığı iller ise şunlardı: Adana (16), Ankara (27), Çankırı (6), Elazığ (6), Erzincan (6), Gümüşhane (6), Hatay (9), Kars (12), Malatya (9), Maraş (9), Mardin (8), Ordu (10),

³¹⁸ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 298.

³¹⁹ 1957 Seçimleri oy oranları ile ilgili Ayrıntılı bilgi için Bk. *BCA*, 030-0-001-000-000-51-310.

Sivas (15), Tokat (10), Tunceli (3), Urfa (9), Uşak (4), Van (5). HP Burdur (4)'da, CMP Kırşehir (4)'de tam liste olarak kazanmıştı. Milletvekillikleri paylaşılan illerden Bingöl'de, DP 2 CHP 1, Muş'ta DP 3 CHP 1, Niğde'de DP 1 CHP 6 milletvekili çıkarmıştır.³²⁰

DP tüm ülke çapında oy kaybetmiş, partinin oyunu 1954 seçimlerine göre % 10'dan fazla düştüğü iller arasında; Ankara (% 13), Antalya (% 12), Artvin (% 12), Ağrı (% 20.1), Bolu (% 15.8), Çankırı (% 15.3), Çorum (% 15.8), Diyarbakır (% 12.2), Elazığ (% 16.2), Eskişehir (% 10.5), Gaziantep (% 10.5), Giresun (% 12), Hatay (% 14.5), Isparta (% 18.3), Kayseri (% 13.8), Kocaeli (% 12.5), Kütahya (% 12.8), Kahramanmaraş (% 13.2), Kastamonu (% 15.6), Malatya (% 11.7), Mardin (% 13.6), Niğde (% 17.2), Ordu (% 12.1), Samsun (% 12), Sivas (% 13.1), Tekirdağ (% 11.7), Tokat (% 10.2), Uşak (% 10.1), Van (% 22), Zonguldak (% 13.6) bulunmuştur.³²¹

Ankara'da CHP'nin kazanması iktidar için büyük başarısızlık olmuştur.³²² DP Ankara'da ikinci parti olurken kazandığı İstanbul'da (% 9,2), İzmir'de (% 5,4), Bursa'da (% 5,1) hatta Adnan Menderes'in memleketi Aydın'da bile % 4 oy kaybediyordu. DP'nin oyunu yükselttiği iller sadece Bingöl (% 6,8), Hakkâri (% 13,4), Muş (% 1,1) ve Sinop (% 3,2) olmuştur. O kadar ki bazı seçim çevrelerinde % 1,2'lik oynamalar olmuş olsa da CHP çoğunluğu bile ele geçirebilme şansına sahip olmuştur. Örneğin DP Sinop'ta 303, Amasya'da 515, Gaziantep'te 542, Giresun'da 865 oy farkıyla seçimi kazanmıştır. Öte yandan CHP'de Hatay (% 46,9 -% 45,5), Gümüşhane (% 49,5 -% 47,8), Niğde'de (% 40,7 - % 40,3) kıl payı farkla seçim kazanmıştır.³²³

Rıfki Salim Burçak'a göre DP'nin daha önceki seçimlere göre 1957 seçimlerinde oy oranının düşmesinin temel sebepleri: *“DP'nin elverişsiz koşullar içinde ve memlekette ekonomik sıkıntıların yoğunlaştığı bir dönemde seçime girmesi, aydın kesimin iktidar aleyhinde bir tutum ve davranışın içinde bulunması, ispat hakkı kanun teklifinin iktidar tarafından reddedilmiş olması, CMP Genel Başkanı ve*

³²⁰ “Adalet Bakanlığı, seçimin resmi neticesini ilan etti.”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957.

³²¹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye...*, s. 280.

³²² “DP Ankara il idare heyeti dün istifa etti.”, **Ulus**, 1 Kasım 1957.

³²³ Erol Tuncer, *1957 Seçimleri*, TESAV Yayınları, Ankara 2012, s. 233.

*Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı'nın seçimler sırasında tutuklu bulunması, aday listelerinin tanziminde işlenen hatalar DP için büyük bir handikap teşkil etmiştir.*³²⁴ dir.

İki seçim bölgesinden de aday gösterilerek her iki bölgede de seçilen 3 DP'li ve 5 CHP'li toplam 8 milletvekili mevcuttu. Bu milletvekilleri ve tercih ettikleri iller şöyleydi: Celal Bayar (DP) (İstanbul, Bursa) İstanbul'u, Refik Koraltan (DP) (İçel, Kocaeli) İçel'i, Adnan Menderes (DP) (İstanbul, Aydın) İstanbul'u, İsmet İnönü (CHP) (Ankara, Malatya) Malatya'yı, Kasım Gülek (CHP) (Ankara, Adana) Adana'yı, Turhan Feyzioğlu (CHP) (Ankara, Sivas) Sivas'ı, Kamil Kırkoğlu (CHP) (Ankara, Sivas) Sivas'ı, Avni Doğan (CHP) (Ankara, Yozgat) Yozgat'ı tercih etmiştir.³²⁵

Bunun dışında DP aday listesinde bağımsız aday olarak yer alıp genel seçimi kazanan 2 milletvekili vardı ve bunlar Ali Fuat Cebesoy İstanbul'dan ve Hikmet Bayur da Manisa'dandı.³²⁶ Ali Fuat Cebesoy ve Hikmet Bayur toplam DP milletvekili sayısı 421'den çıkarılarak, bağımsızlara tarafına katıldığında DP'nin mebus sayısı 419'a düşmüştür.

1957 genel seçimlerini DP kazanmasına rağmen diğer seçimlerin aksine bu seçimlerde DP'nin kesin zaferinden söz edilemez. Muhalefette ise uzun bir dönem sonra seçimlerde oylarını artırmaları sevinçle karşılanmışlardır. DP iktidarının en geç bir sonraki seçimlerle iktidarı bırakacağını düşünülüyordu. DP'nin önemli desteği Doğu Anadolu ve Güney Anadolu bölgesinden kazanmıştır. Bölgede dini liderler ve toprak dağıtımı ile zenginleşen toprak sahipleri DP'ye bağlanmıştır. Yine de doğu'da desteğini vermeyen bölgeler de vardır. Bunun sebebi ise makineleşmeyle istihdamın azalması olarak gösterilebilir. Ayrıca her ne kadar yaşam pahalılığı ve grev haklarını tanınmamış olsa da sanayi işçileri DP'ye oy vermiş, kent ve kasabadaki zanaatkâr ve esnafta iktidar partisini desteklemiştir.³²⁷

³²⁴ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 502–505.

³²⁵ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877–2002)*, TESAV Yayınları, Ankara 2003, s. 153.

³²⁶ Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877–2002)*, s. 154.

³²⁷ Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, s. 116–117.

HP, parti bünyesine kayıtlı üye sayısını aşamayan oy aldığı bazı iller de olmuştur. HP, bu durumun gerekçesini, halkın seçimlerde en kuvvetli olan muhalif partiyi desteklemesi ve CHP'nin işbirliği konuşmalarının manevi havasından faydalanması şeklinde açıklıyorlardı. HP Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu şöyle: “Seçimlerin neticesi milletimiz için ve muhalif partiler için sevindirici olmamıştır. Esasen seçim kanununun son tadil edilen bu şekli ile iktidarın bildiğimiz zihniyeti ile seçimlere girmenin yersiz olduğunu evvelden düşünseydik kendimizi de milletimizi de hüsrana düşürmemiş olurduk... Bu seçimler, Türk tarihinin en gayri tabii hadisesidir. Demek ki milletin asırlardır devam eden çilesi henüz dolmamış.”³²⁸ demiştir. Seçim sonuçları HP için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur.³²⁹

CMP için en sevindirici durum (CMP'nin milletvekili çıkardığı tek il Kırşehir) Osman Bölükbaşı'nın Kırşehir'den tekrar milletvekili seçilmesiydi.³³⁰ 1957 seçim akabinde CMP yayınladığı bildiri: “Seçimleri itiraz mevzuu olan illerin iktidar tarafından kazanıldığı kabul edilse dahi DP'nin aldığı reylerin toplamı, muhalefet partilerinin aldığı oyların toplamından azdır. DP azınlıkta olduğu halde bugünkü seçim sisteminin haksız neticesi olarak iktidarda kalmaktadır. Muhalefetler arası seçim işbirliği tahakkuk etmiş olsa idi, bu gayri adil neticenin bertaraf edilmesi muhalefet koalisyonunun kahir ekseriyeti ile iktidara geçeceği artık rakamlarla anlaşılmıştır.”³³¹ ifade etmiştir. HP'nin aksine CMP durumdan memnun görünüyor, muhalefetin kuvvetlenmesi ve mecliste daha yüksek sayıda muhalif milletvekili bulunmasını demokrasinin geleceği açısından umut verici bulunmuştur.³³²

CHP İstanbul Milletvekili Ahmet Hamdi Başar şöyle: “Muhalefetin seçim başarısızlığı kendi hatalarından kaynaklanmış, seçimleri kazanmak için kanunları çiğnemekten, her türlü baskı tedbirleri almaktan çekinmeyen bir iktidara karşı, muhalefetin birbirine girmesi dağınık ve güçsüz bir gerilla harbine girişmesi sonucunda başarısız olunmuştur.”³³³ söylemiştir.

³²⁸ “Seçim neticelerinden CMP, memnun, HP ise müteessir görünüyor.”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1957.

³²⁹ Cemal Aygen, “Önümüzdeki Seçimlerin Muhtemel Neticeleri”, **Forum**, Cilt VIII, Sayı 85, 1 Ekim 1957, s. 11–13.

³³⁰ “Osman Bölükbaşı, tahliye edilmedi.”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1957.

³³¹ “Seçimlere dair CMP dün bir tebliğ yayınladı.”, **Ulus**, 5 Kasım 1957.

³³² “Seçim neticelerinden CMP memnun, HP ise müteessir görünüyor.”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1957.

³³³ Ahmet Hamdi Başar, “1956–1957 İktidar-Muhalefet Savaşı”, *Barış Dünyası*, C. IV, S. 37 (Haziran 1965), s. 58.

Radyo ve listelere dair itirazlardan başka çeşitli illerde sandık başkanlarının kaçırıldığı, jandarmaların yolları kesip muhalif partililerin üstünde buldukları oy pusulalarını imha ettikleri, karakol binalarında oy pusulaları bulunduğu gibi iddialar da söz konusu olmuştur.³³⁴ İsmet İnönü, DP'nin seçim günü radyo ve kütükler vasıtasıyla seçim emniyetini bozduğunu iddia etmiş ve şöyle: “*Radyonun seçim esnasında vatandaşı aldatmak için kullanıldığı Mahkeme hükmüyle ve diğer aşikâr delillerle sabittir. Bazı yerlerde binlerce vatandaşa açıktan oy hakkı verilmiştir, bir taraftan hakkı olanın oy kullanamaması diğer taraftan hakkı olmayanın oy kullanması şeklinde iki kat usulsüz muamele yapılmıştır.*”³³⁵ demiştir.

Radyo aracılığıyla “*mütemadi sinir yıpratılması*”na maruz kalan illerin çoğu CHP'nin birkaç yüz oy farkla seçimi kaybettiği yerlerdi. Gerçekten de CHP Kastamonu, Adıyaman, Giresun, Konya, Gaziantep, İçel, Trabzon, Amasya, Artvin, Denizli, Sinop ve Antalya'da 3000'den aşağı sayıda oyla seçimi kaybetmiştir.³³⁶

Seçmen listelerine dair usulsüzlük iddiaları ciddi olmuştur. Ankara, Diyarbakır, Konya, Sivas, Sakarya, Balıkesir, Adana, İstanbul ve Mersin'de muhtarların seçim kurullarına verdikleri listelerle sandık başlarındaki cetveller birbirini tutmamıştır. Birçok ilde Kasım Gülek ve Nadir Nadi gibi isimlerin de dâhil olduğu ve seçmen kartına haiz binlerce vatandaş listede adını bulamadığı için oy kullanamamıştır. Ankara'da bu nedenle oy veremeyenler sayısının, Ankara seçmenlerinin yüzde 10'u olduğu tahmin edilmekteydi. Gerekçe olarak, seçim kurulundaki listelerdeki bir takım isimlerin karşısında, ikametinden ayrıldığına ya da hayatını kaybettiğiyle ilgili işaret konulmasından dolayı seçim kurullarının bu bir takım isimleri listeye eklememesiydi. Bundan başka DP il ve ilçe merkezleri, seçime öncesindeki günlerde ve seçim günü asliye mahkemelerine giderek seçmen listelerine yeni isimler eklemiş ve bu eklediği isimlere oy kullandırmıştır. Sakarya'da son iki günde bu şekilde 4000 seçmenin listelere yeniden ilave edildiği söylenmiştir.³³⁷

³³⁴ “Seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlükler oldu.”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957.

³³⁵ “Radyo, seçim suçludur.”, **Ulus**, 28 Ekim 1957.

³³⁶ “CHP'nin üç binden aşağı oyla kaybettiği yerler.”, **Ulus**, 29 Ekim 1957; “CHP'nin 11 ilde seçim neticelerine itirazları.”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1957.

³³⁷ “Radyo”, **Akis**, Yıl 4, Cilt X, Sayı 162, 15 Haziran 1957, s. 10; “Seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlükler oldu.”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957.

Muhalefet partileri seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlük yapıldığını iddia etmiştir. Muhalefet partileri, muhtarların seçim kurullarına verdikleri listelerle, sandık başlarındaki listelerin birbirini tutmadığını, listelere son anda eklemeler olduğunu, sandık başkanlarının DP tarafından baskı altına alındığını iddia etmiş ve oy verme işlemi bitmeden radyonun seçim sonuçlarını yayınlamasına muhalefet partileri Yüksek Seçim Kurulu'na itirazda bulunmuşlardır.³³⁸

CHP; 28 Ekim'den itibaren CHP başta 39 milletvekili çıkararak İstanbul³³⁹ olmak üzere Giresun,³⁴⁰ Gaziantep, İzmir,³⁴¹ Konya, Artvin, Trabzon, Amasya, İçel, Ağrı, Antalya, Diyarbakır, Samsun, Kocaeli,³⁴² Bilecik,³⁴³ Kastamonu, Isparta, Denizli, Balıkesir, Kütahya, Afyon, Kırklareli, Sinop ve Samsun'da, CMP İstanbul ve Afyon'da, HP Kayseri'de, DP Niğde, Elazığ Adana, Çankırı, Urfa ve Tokat'ta³⁴⁴ seçim sonuçlarına itiraz etti. Yüksek Seçim Kurulu bunlar arasından sadece, Diyarbakır'da yapılan seçimin tekrarlanmasını kabul etmişti. Ardından Adana'daki seçimlere de itiraz edilmesi kabul edilerek, bu ildeki seçimler de tekrarlanmıştı. Bununla beraber YSK, siyasi partilerin seçim sonuçlarına itirazlarını inceledikten sonra; Adıyaman, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bolu, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Isparta, İçel, Kars, Kastamonu, Kocaeli, Kütahya, Kayseri, Muş ve Trabzon illerinde seçim sonuçlarına yapılan itirazları reddetmiştir.³⁴⁵

Seçim sonuçları açıklanmasından sonra çıkan olaylarda; Kayseri'de 16 kişi yaralanmış, Van'ın Başkale, Konya'nın Ilgın kazaları ile Kastamonu, Çanakkale, Samsun ve Giresun'da yaralananlar olmuştur.³⁴⁶ En önemli hadise, Gaziantep'te yaşanmıştır. Oyların sayımı sırasında, DP'nin 1136 oy farkla kazandığı anlaşılınca Cumhuriyet Bayramı törenlerine katılan 2500 kadar CHP'li, DP binasını taşa tutarak binanın camlarını kırmışlar, olaylara polis ve asker müdahalede bulunmuş, olaylarda

³³⁸ "Seçimlerde yolsuzluk ve usulsüzlükler oldu.", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1957.

³³⁹ "CHP'nin 11 ilde seçim neticelerine itirazları.", **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1957; "Diyarbakır'da seçimler yenilenecek.", **Cumhuriyet** 31 Ekim 1957; "İstanbul'a dair Yüksek Seçim Kurulunun Kararı.", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1957.

³⁴⁰ "K. Gülek dün seçim sonuçlarını açıkladı.", **Ulus**, 17 Kasım 1957.

³⁴¹ "İzmir'de Seçim Faciasının İçyüzü.", **Ulus**, 11 Kasım 1957.

³⁴² "Kocaeli'de seçimler yenilenecek.", **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957.

³⁴³ "Bilecik'te de seçimler yenilenecek.", **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957.

³⁴⁴ "Yüksek Seçim Kurulunu uğraştıracak iller.", **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1957.

³⁴⁵ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 299.

³⁴⁶ "Bazı şehirlerde müessif hadiseler oldu.", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1957; "Kastamonu'da müessif hadiseler cereyen etti.", **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1957.

bir amir ve bir de çocuk olan iki kişi hayatını kaybetmiştir. DP'liler de gövde gösterisinde bulunmak için 60.000 kişilik bir miting düzenlemişler, miting sırasında DP İlçe Başkanı'nın CHP bayrağını yırttığı iddiaları üzerine de olaylar yeniden alevlenmiştir. İki askeri uçak kent üzerinde alçaktan uçuş yaparak göstericilere gözdağı verilmek istenmiştir.³⁴⁷

CHP'li vatandaşlar oy oranlarını ve milletvekili sayılarını arttırdıkları, DP'liler ise seçimi yeniden kazandıkları için kutlama gösterileri düzenliyorlar, bu gösteriler sırasında partili gruplar arasında tartışma ve çatışmalar çıkıyordu. Olaylar genellikle kalabalık gruplar halinde kamyonlara binmiş şekilde şehri dolaşan DP taraftarlarının muhalif partilerin, özellikle CHP'nin ilçe ve ocak teşkilatlarının önünde davul zurna çalarak gösteri yapmaları sırasında çıkmıştır.³⁴⁸

CHP lideri İnönü, olaylar sebebiyle Menderes'e telgraf çekerek, Hükümet'in olaylar karşısındaki tutumunu eleştirmiştir. İnönü telgraflarında şöyle: *“Başlıca mesulü hükümet olan hâdiselerin mesuliyetim âdetiniz veçhile mağdurlara atfetmek teşebbüsünüzün münakaşasını ve hesabını ilerde Büyük Meclis'te yaparız, şimdi acele olan şudur: Bütün dünyaya gazi adlarını tanıtmış olan bir vatandaş kitlesine karşı kendi evlâtlarının tayyare ve silâhlarını kullanmak şiddetini derhal durdurmanızı talep ederim.”*³⁴⁹ demiştir.

Menderes, CHP'yi olayları çıkartmakla itham ederek şöyle: *“Seçimleri kaybeden Halk Partisi Merkezi memlekette yer yer bir takım hâdiseler çıkarmaya yeltenmektedir. Seçimler neticesinde iktidarın hangi partiye ait olacağına henüz belli olmadığı yolundaki iddia ve sözleri, halkımızı şiddetle heyecana sevk etmekte ve hâdiselere sebep olmaktadır. Hakikatle hiç bir alâkası olmayan bu iddialar, efkârı umumiyeyi bulandırmak ve vatandaşları heyecana sevk ederek hâdiseler çıkarmak maksadıyla yapılmaktadır... Memlekette huzur ve sükûnu bozacak her türlü hareket ve hâdiseleri, tecavüz ve taarruzları karşılamak, tertip ve teşvik edicilerle*

³⁴⁷ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 298–299.

³⁴⁸ “Bazı şehirlerde Müessif Hadiseler Oldu.”, *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1957.

³⁴⁹ “İnönü, Menderes'e telgraf çekerek ikaz etti..”, *Ulus*, 30 Ekim 1957.

mütecasirleri şiddetle cezalandırmak hususunda hükümet icab eden bütün tedbirleri almış bulunmaktadır."³⁵⁰ demiştir.

Rıfki Salim Burçak, 1957 seçim sonuçları ile ilgili genel olarak şöyle: "1957 seçimleri, muhalefet cephesinde, DP'nin millet oyu ile iktidardan düşürülemeyeceği fikrini pekiştirerek rejim yönünden çok tehlikeli bir istidadın gelişmesine yol açtı: DP kendi açısından son derece elverişsiz şartlar içerisinde girdiği seçimlerden Türkiye'nin gene en güçlü siyasi partisi olarak çıkmış ve oyların yüzde 47'sini toplamaya muvaffak olmuştu. En elverişsiz şartlarda bile bu kadar oy alan bir partinin seçim yoluyla düşürülemeyeceği artık belli idi. O halde, rejim yönünden ufukta tehlikeli bir dönem başlamış, DP'nin bertaraf edilmesi fikri, demokrasinin korunması gibi, Türkiye'miz için tarihi bir önem taşıyan bir büyük siyasi hedefin önüne geçmişti."³⁵¹ demiştir.

Ulus Gazetesinde başyazar olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1 Kasım 1957'deki yazısında 1957 seçim sonuçlarını: "DP'nin tekrar iktidara gelmesiyle Türk Milletinin çilesi henüz dolmamıştır."³⁵² şeklinde yorumlamıştır.

Zafer gazetesinde 1 Kasım 1957'de "Niçin Muzaffer Olduk" başlığı ile yayınlanan başmakalede: "İnönü'yü iktidara getirebileceklerini sananların hepsi birden aldanmışlardır! Arkeoloji, siyasete karıştırıldı mı, işte böyle olur!"³⁵³ diyerek kendi davasından muzaffer kalmak isteyen Türk köylüsünün 1957 seçimlerinde memleketin kaderini tayin ettiği vurgulanmış ve iktidarı değiştirmek isteyenlerin aldandıkları ifade edilmiştir.

CMP Genel Başkan Vekili Fuad Arna ise şunları: "Muhalefetin kuvvetlenmesi ve bilhassa TBMM'de yüksek sayıda milletvekili bulundurması her bakımdan memleket ve millet için büyük bir bahtiyarlıktır. Bu seçimler sonunda milletçe elde edilen muvaffakiyet neticesinde artık çoğunluk saltanatına son verilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan DP içinde de yeni değişmelere intizar etmek gerekir. Bundan sonrası için Meclis'teki kahir çoğunluğuna dayanarak liderlerin tesisine

³⁵⁰ "CHP'liler vatan sathına fesat ateşi yaymak istiyorlar.", **Zafer**, 30 Ekim 1957.

³⁵¹ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 343.

³⁵² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Türk Milletinin Çilesi", **Ulus**, 1 Kasım 1957.

³⁵³ "Niçin Muzaffer Olduk.", **Zafer**, 1 Kasım 1957.

çalıştığı totaliter idareye ister istemez son vermek mecburiyetindedir.”³⁵⁴
söylemiştir.

3.3.3. 11. Dönem TBMM'nin Açılması ve Yaşanan Gelişmeler

İktidar açısından yeni dönem 1 Kasım'da Celal Bayar'ın üçüncü defa Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan'ın da yeniden Meclis başkanı seçilmeleriyle başlamıştır. Cumhurbaşkanı Bayar, yeniden seçilmesi dolayısıyla yaptığı konuşmada yeni dönemi; kuvvetli, ileri ve müreffeh bir Türkiye idealinin tahakkuk süreci olarak niteleyerek, *“Milli iradeye râm olmak lâzımdır.”* şeklindeki görüşleriyle DP döneminin demokrat bakış açısını yansıtıyordu.³⁵⁵ Yemin töreni sırasında DP milletvekillerinin Bayar'ı ayakta alkışlaması, CHP'lilerin ise yerlerinden kalkmaması önemli bir detaydı. Bu durum 9. ve 10. TBMM'nin açılışı sırasında yaşananların tam tersiydi. Daha sonra Bayar, yeni kabineyi kurmakla tekrar Adnan Menderes'i görevlendirdi ve Meclis 15 gün tatile girmiştir.³⁵⁶

3 Kasım'da CMP genel idare kurulunca yayınlanan tebliğde iktidarın ilk olarak seçim kanununda, seçim zamanında seçimi idare edecek bir koalisyon kabinesinin kurulması konusunda, değişikliğe gitmesi öneriliyor ve şöyle: *“Bu durumda ve bundan evvelki seçimlerden alınan dersler şudur ki, seçim sistemi ne olursa olsun, seçim zamanı devlet nüfuz, imkân, para ve vasıtalarının, idare cihazının ve Radyonun bir partinin iktidarın lehine kullanılmasını önlemek baş mesele olarak meydana çıkmaktadır.”³⁵⁷* denmiştir.

4 Kasım'da HP genel idare kurulunca yayınlanan tebliğe göre DP, siyasi ve iktisadi buhranın hızla artması nedeniyle seçimleri öne almış olmasına ve işbirliğine karşı tedbir almasına rağmen azınlığa düşmüş, seçimlerde 1946 seçimlerinden sonra bile benzerine rastlanmayacak itirazlı sonuçlar meydana gelmiş, kütük ve listelerdeki eksiklikler nedeniyle binlerce vatandaş oy verememiştir. Tebliğde seçimlerin HP'nin gelişme halinde bulunduğu bir döneme rastladığına dikkat çekiliyor ve vatandaşların

³⁵⁴ “Seçim neticelerinden CMP memnun, HP ise mütessir görünüyor.”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1957.

³⁵⁵ “Meclis açıldı.”, **Zafer**, 2 Kasım 1957.

³⁵⁶ “Yeni Meclisin İlk Celsesi Hadisesi Geçti.”, **Cumhuriyet**, 2 Kasım 1957.

³⁵⁷ “Seçimlere dair CMP dün bir tebliğ yayınladı.”, **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1957.

çeşitli partiler arasında seçim yapmak yerine muhalif oyları bölmemeyi tercih ettikleri vurgulanmıştır.³⁵⁸

602 üyeli yeni meclisin üyelerinin mesleklere göre dağılımı şu şekilde: 172 avukat, 84 ticaret erbabı, 76 çiftçi, 62 sağlıkçı, 30 öğretmen, 28 idareci, 27 ordu mensubu, 21 mühendis, 20 gazeteci ve yazar, 15 ekonomist, 13 bankacı, 10 ormancı, 10 maliyeci, 9 belediye görevlisi, 7 eczacı, 6 işçi, 4 mimar, 3 diplomat, 2 dışçı, 1 havacı, 1 kimyager, 1 baytar meydana gelmiştir.³⁵⁹

1957 seçimlerine ait partilerin il ve ülke bazında aldığı oy miktarlarına dair seçim sonuçları muhalif partilerin tüm ısrarlarına rağmen resmi olarak açıklanmamaktaydı. Adalet Bakanlığı bu konuda yapılan müracaatlara konunun gizli olduğu gerekçesiyle red cevabı vermiş,³⁶⁰ Muhalif partilerin baskılarına dayanamayan hükümet, resmi sonuçları yayınlamıştır.

Buna göre toplam seçmen sayısı 12.077.413, seçime katılan seçmen sayısı 9.230.814, seçime katılım oranı ise % 76.43'dü. Oyların 4.403.190'ını alan DP, 424 milletvekili çıkarmıştı. DP'nin aldığı oy oranı % 47.70'di. Oyların 3.768.043'ünü alan CHP, 178 milletvekili çıkarmıştı. CHP'nin aldığı oy oranı % 40.82'ydı. Oyların 663.295'ini alan CMP, 4 milletvekili çıkarmıştır. CMP'nin aldığı oy oranı % 7.19'du. Oyların 356.419'unu alan HP, 4 milletvekili çıkarmıştır. HP'nin aldığı oy oranı % 3.86'ydı. Seçime katılan bağımsız adaylar ve diğer küçük partiler 39.867 oy alarak meclise milletvekili çıkaramamış ve alınan oyların % 0.43'ünü kapsamıştır.³⁶¹

CHP, CMP ve HP'nin oy toplamı, DP'ninkinden 384.567 fazla çıkmış, yani muhalefet seçime ortak cephe halinde girseydi iktidara gelme ihtimali doğmuştur. DP'nin kazandığı 15 ilde CHP ile CMP'nin oylarının toplamı, DP'nin oylarından fazla olmuştur.³⁶²

³⁵⁸ "HP'nin neşrettiği tebliğ.", **Cumhuriyet**, 5 Kasım 1957.

³⁵⁹ "Mecliste Ekseriye Hukukçularda.", **Cumhuriyet**, 7 Kasım 1957.

³⁶⁰ "Seçimlere dair neticeler namahrem!", **Cumhuriyet**, 7 Kasım 1957.

³⁶¹ "Seçime Dair Yeni Rakamlar", **Forum**, Cilt VIII, Sayı 89, 1 Aralık 1957.

³⁶² "C.M.P.", **Akis**, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 182, 2 Kasım 1957.

1957 seçimler sonrası siyasi atmosfer Türk siyasi yaşamında oldukça hareketlenmiştir. Bunun sebebi; iktidarın güç kaybetmesinden dolayı tavır takınması, muhalefetin de gücüne güç katarak seçimlerden önce 70 civarındaki milletvekili sayısını 186'ya yükseltmesidir. 1957 genel seçimleri, Türkiye'de demokratik mücadelede çığır açmıştır denilebilir. Bu seçimler, DP yönetimine halkın verdiği demokratik bir mesaj niteliği de içermektedir. Ayrıca DP'nin siyasetten ayrılmadan önce katıldığı son seçimlerdir.³⁶³

1957 seçimleri sonrasındaki siyasi tablo ve siyasin yapının, Menderes ve DP kurmaylarınca sağlıklı değerlendirilememiştir. Nitekim 1954 seçimleri sonrasında otoriterliğe yönelen bir dizi kanunla muhalefete yönelik tedbirler alınarak sadece muhalefetin sağlanmıştı. Fakat yine de Menderes, aynı hatayı 1957 seçimleri sonrasında tekrarlamıştır.

Zafer Gazetesinde “*Seçimlere Bir Bakış*” başlıklı değerlendirmede³⁶⁴; Bir kere 6 vilayette, 40.000'in üzerinde bir farkla bunların hepsini tek başına DP kazanmıştır. CHP'nin bu farkla aldığı tek vilayet yoktur. Bunu yakından takip eden fark haddi 30.000 ile 40.000 arasında olup bu 6 vilayette şöyle olmuştur: Bunların 3'ünü DP, 3'ünü de CHP kazanmıştır. 10.000'den 30.000'e kadar fark kaydettirmiş vilayet seçim bölgeleri, en kalabalık grubu teşkil etmektedir. Bunlar da 22 vilayettir. Bu 22 vilayetten 18'ini DP, 3'ünü de CHP ve malum olan Kırşehir'i de CMP kazanmıştır. Gazete bundan sonraki illeri 3 gruba ayırmıştır:

1. Grup: 5000 ile 10.000 arasında rey farkı tam 17 vilayettir. Bunlardan 11'ini DP, 6'sını da CHP elde etmiştir.

2. Grup: 1000 ile 5000 arasındadır. On üç vilayetten 6'sı DP, 6'sı CHP ve bir tanesinde yani Burdur'da HP'dedir.

³⁶³ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 301–302.

³⁶⁴ “Seçimlere Bir Bakış”, *Zafer*, 23 Kasım 1957.

3. Grup: Buradaki mücadele bütün manası ile hareketli ve çekişmeli olmuştur. Bunlar 3 vilayettir. Burada da DP lehine 2; CHP lehine de 1 kazanç vardır. Fark haddi 400 ile 1000 arasındadır.³⁶⁵

Adnan Menderes'in Beşinci Kabinesini kurması bu defa oldukça uzun sürecek, bu durum CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek tarafından “*Cumhuriyet tarihinin en uzun buhranı*” olarak nitelendirilerek eleştirilmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse bu gecikmede, o günün siyasi gelişmeleri ve özellikle seçim sonuçları önemli rol oynamıştır.³⁶⁶

25 Kasım'da “*Beşinci Menderes Hükümeti*” kurulmuştur. Yeni kabine şu isimlerden oluşmuştur: Adnan Menderes (Başbakan), Tevfik İleri (Devlet Bakanı ve Başbakan Yard.), Emin Kalafat (Devlet Bakanı), Muzaffer Kurbanoglu (Devlet Bakanı), Esat Budakoğlu (Adalet Bakanı), Semi Ergin, (Mili Savunma Bakanı), Namık Gedik (İçişleri Bakanı), Fatin Rüştü Zorlu (Dışişleri Bakanı), Hasan Polatkan (Maliye Bakanı), Celal Yardımcı (Milli Eğitim Bakanı), Etem Menderes (Bayındırlık Bakanı), Abdullah Aker (Ticaret Bakanı), Lütfi Kırdar (Sağlık Bakanı), Hadi Hüsmen (Gümrük ve Tekel Bakanı), Nedim Ökmen (Ziraat Bakanı), Fevzi Uçaner (Ulaştırma Bakanı), Hayrettin Erkmen (Çalışma Bakanı), Samed Ağaoğlu (Sanayi Bakanı), Sıtkı Yırcalı (Basın-Yayın ve Turizm Bakanı), Medeni Berk (İmar Bakanı)³⁶⁷

Beşinci Menderes kabinesinin 3. ve 4. kabinelerin bir karışımından oluştuğu ve Menderes'e yakın şahıslardan meydana geldiği görülmekteydi. Muhalif basın, kabinenin bu isimlerle oluşmasını parti grubunun bir yenilgisi olarak görüyordu.³⁶⁸ Hükümet programı üzerine yapılan konuşmalardan sonra program grupta güvenoyuna sunulmuş ve oylamaya katılan 322 üyenin oybirliğiyle güvenoyu almış³⁶⁹, 100'e yakın milletvekilinin oylamaya katılmayışi dikkati çekmiştir. Program 4 Aralık 1957'de TBMM'ye sunulmuştu.³⁷⁰ Hükümet programında:

³⁶⁵ “Seçimlere Bir Bakış”, **Zafer**, 23 Kasım 1957.

³⁶⁶ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 511.

³⁶⁷ “Beşinci Menderes Hükümeti kuruldu.”, **Zafer**, 26 Kasım 1957.

³⁶⁸ “İktidar”, **Akis**, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 186, 30 Kasım 1957.

³⁶⁹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 513.

³⁷⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 11, İnikat: 10, Cilt: I, s. 57–64.

1. Politika ile iştival eden veya vazifesini suiistimal eden memurlar hakkında mer’i mevzuatın derhal tatbiki ile memuriyetle alakalarının kesilmesi ve bu konuda gerekirse yeni kanuni tedbirlerin alınması,

2. İktisadi düzene zararlı tesisler yapan amilleri ortadan kaldırmak ve hususiyle fiyat murakabesi temin edebilmek için Milli Korunma Kanunu’nun süratle ele alınması,

3. Mücerret yalan neşriyatın fiili memnu addedilmesi, müstehcen neşriyatın tecziyesiyle resmi ilan ve sair hususların yeniden ele alınarak bir esasa bağlanması,

4. Büyük Millet Meclis’ini işgal eden ve normal murakabeye imkân vermeyen Dâhili Nizamname maddelerinde lüzumlu tadilatın yapılması,

5. Üniversite Kanunu’nda tetkikler yapıp lüzum görülecek tedbirlerin alınması.³⁷¹

Aynı gün oylanan Beşinci Menderes Hükümeti programı 133 ret oya karşı 403 olumlu oy ile kabul edildi. Menderes, şiddetlenen muhalefet eleştirilerine hiçbir yanıt vermediği gibi sadece programın kabul edilmesinden dolayı genel kurulda milletvekillerine teşekkür etmekle yetinmiştir.³⁷² Akis dergisi ise programda hükümetin yetkilerinin genişleyeceğinin açıkça bildirildiğini belirtiyor, DP’nin gelecek seçimlere kadar kendisi aleyhinde oy kullanılmasına neden olan faktörleri birer birer bertaraf etmek düşüncesinde olduğunu vurgulamıştır.³⁷³ Forum dergisine göre hükümet siyasi rejim içinde kalan son hürriyet kalıntılarını da yok etmek üzere harekete geçmiştir.³⁷⁴

³⁷¹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 512.

³⁷² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 11, İnikat: 10, Cilt: I, s. 119–120.

³⁷³ “Tanzim Devri”, **Akis**, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 186, 30 Kasım 1957.

³⁷⁴ “Gizli Komünistlikle Mücadele”, **Forum**, Cilt VIII, Sayı 90, 15 Aralık 1957.

3.3.4. Beşinci Menderes Hükümetinin Kurulmasından 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreç

16 Ocak 1958’de hükümet isyan kışkırtıcılığı yaptıkları gerekçesiyle “*dokuz subay*”ın tutuklandığını beyan etmiştir. DP’nin iktidara geldikten sonra bir takım subaylar silahlı kuvvetler içerisinde gizli bir örgütlenmeye gitmiştir. İstanbul grubunda olan bazı subaylar kendi tarafında olması amacıyla Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu’ya teklifte bulunmuştur. Kuşçu, bu oluşumu hükümete bildirmesine rağmen iddiasını ispatlayamamıştır. Kuşçu, yargılanıp iki yıl hapsi cezası alarak ordudan ihraç edilmiş, diğer sekiz subay ise örgütlenme konusundan beraat etmiştir.³⁷⁵

14 Temmuz 1958’de Bağdat’ta gerçekleşen askeri darbeyle krallık ortadan kaldırıldı. Başta kral ve kral tarafında yer alan iktidar kadrosundan mühim şahıslar idam edildi. Bu gerçekleşen durum kral ve çevresiyle oldukça yakın ilişkileri bulunan Başbakan Menderes’i üzmüş ve aynı zamanda tedirgin ederek Türkiye’de ihtilal düşüncesindeki kişiler için hem örnek hem de söylev niteliği olmuştur. Bundan dolayı muhalefetin güçlenmesiyle birlikte DP azalan gücüne güç katmak için partiye katılımları arttırmaya yönelik “*Vatan Cephesi*”ni oluşturmuştur.³⁷⁶ 30 Nisan 1959’da Uşak’ta saldırıya maruz kalan CHP’li İsmet İnönü başından taşlanarak yaralanmış, buna ülke genelinde halk tepki göstermiştir. Uşak’taki taşlanma vakasında sonra DP’lilerce çıkarıldığı düşünülen Turgutlu, Akhisar, İzmir ve Topkapı’daki diğer gelişmeler takip etmiştir. 11 Eylül 1959’da Çanakkale’nin Geyikli kasabasında CHP Genel Sekreteri olan Kasım Gülek, DP’li vatandaşların saldırısına maruz kalmıştır. Bununla birlikte 2 Nisan 1960 tarihinde CHP Kayseri İl toplantısına iştirak etmek üzere Kayseri’ye yola çıkan İnönü’nün yolculuk yaptığı tren valinin emriyle durdurulmuş ve bir şekilde kaldığı yerden devam edip Kayseri’ye gelen İnönü burada elli bin kişi tarafından sevgiyle karşılanmıştır. 1957–1960 tarihleri arasında bu tür durumlar, muhalefetin siyasi çalışmalarını sekteye uğratmış, iktidar-muhalefet ilişkilerinin gerginleşmesine sebep olmuştur.

³⁷⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, Ankara 2000, s. 262–263

³⁷⁶ Aydemir, *Menderes’in Dramı*, s. 271

DP, yaşanan olayların git gide çoğalmasının sorumlusunu CHP'nin siyasi faaliyetlerini incelemek düşüncesiyle 12 Nisan 1960'ta 15 DP'li milletvekilinden oluşan bir "*Tahkikat Komisyonu*" meclis bünyesinde kurulmuştur. Bununla da kalınmayarak 27 Nisan 1960 tarihinde kurulan Tahkikat Komisyonu'nun görev ve sorumluluklarını kapsayan kanun DP'li milletvekillerinin kullandıkları oylarla TBMM'den geçmiştir. Özellikle anayasaya ve güçler ayrılığı ilkesiyle uyuşmayan meclisten geçen bu kanunla Tahkikat Komisyonu'na sıra dışı yetkiler tahsis edilmiştir. Tahkikat Komisyonu'na verilen yargı yetkisinin yanında yayın yasağı koyabilme, matbaaları kapatabilme, yayınları toplatabilme gibi birtakım yetkileri mevcuttu. Tahkikat Komisyonunun herhangi bir konuda verilen yasaklarına uymayan her kim olursa buna devlet memurları da olmak üzere en ağır şekilde ceza alacaklardı.

Ankara'da 28-29 Nisan 1960 tarihinde patlak veren öğrenci olaylarında "*Menderes istifa..!*", "*Diktatörlük kahrolsun...!*" gibi sloganlar kullanan üniversite öğrencileri Başbakan Adnan Menderes'in istifasını istemiştir. Bundan sonra 5 Mayıs 1960'ta Kızılay Meydanı'nda 555-K parolasıyla toplanan üniversite öğrencilerinin eylemleri gün boyu devam etmiştir. Ertesi günü bu olayların fotoğraflarını yayınlayan birçok gazete kapatılmış, bunlar arasında Zafer Gazetesi de bulunmaktadır. Arkası kesilmeyen toplanmaları 14 Mayıs 1960'ta bu sefer aralarında Harbiyelilerin olduğu on bin kişiden oluşan gösteri takip etmiştir.³⁷⁷

27 Mayıs 1960 günü sabahında Türk Silahlı Kuvvetleri ülke idaresini üzerine almıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesini Milli Birlik Komitesi adı altında 38 subaydan meydana gelen bir cunta tertiplemiştir. Milli Birlik Komitesinin başkanı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel olmuştur. Darbe akabinde ise DP ve TBMM bir süreliğine kapatılmış, Cumhurbaşkanı, hükümet üyeleri ve birçok DP'linin aralarında bulunduğu önemli devlet adamları tutuklanmış, Yassıada da takriben bir sene devam eden duruşmalar sonucunda 15 kişinin idam edilmesi karara bağlanmıştır. Ancak Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam cezasına çarptırılmış, diğerlerinin idam cezaları cezası müebbet hapse dönüştürülmüştür. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan, 16-17

³⁷⁷ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 78-84

Eylül 1961 tarihlerinde İmralı adasında infaz edilmiştir. İdam ile birlikte DP devri acı bir sonla kapanarak yeni bir döneme kapı açmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Demokrat Partinin kuruluş devamında 1946 yılı seçimleri ile başlayan çok partili parlamenter sistemin yaşadığı aksaklıklar, gelişmeler özellikle 1957 seçimleri merkezinde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın gelişim sürecinde elbette ki 1950 ve 1954 seçimlerine de yer verilmiş ve değerlendirme yapılmıştır. 1957 genel seçimleri sürecinde yaşanan propaganda ve partilerin liderlerinin miting konuşmaları incelenerek tek parti iktidarına karşı demokrasi temelli bir politika izleyerek iktidara gelen Demokrat Partinin yine aynı eleştirilere tutularak seçime gittiği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme iktidarın basın yayın ve iletişim araçları üzerindeki etkisini kullanması şeklinde olmuştur.

II. Dünya Savaşından sonra başlayan soğuk savaş sürecinin getirdiği bloklaşmada demokrasi tarafında tercihte bulunan Türkiye San Francisco Konferansında tarafını netleştirmiş bu netleşme akabinde çok partili parlamenter sistemin gelişmesi için adımlar atmıştır. Her ne kadar Cumhuriyet kuruluş sürecinde dahi bu tür girişimlerde bulunmuş ve bunu hedef kabul etmiş ise de yaşanan bir takım aksaklıklar ülkenin demokrasi sürecini 1945'lere kadar getirmiştir. CHP tek parti süreci muhalefet eksikliğini zaman zaman basın ile yapmak istemiş ise de bunu hükümetler üzerinde bağlayıcı bir etkisinin olmadığı görüldüğünden parti içinde seçilen müstakil grubun iktidarı denetlemesi yoluna gidilmiştir.

II. Dünya Savaşı yıllarında uygulanan iktisadi politikalar iç politikada eleştirilerin artmasına sebep olmuş yaşanan yokluk, kıtlık ve ağır vergiler toplumsal bir muhalefetin doğumunu hızlandırmıştır. Bunu gibi iç etkenlerin sonucunda parti içindeki muhaliflere kendi partilerini kurmasını öneren İsmet İnönü, bu sayede hem dış dünyaya bir politik cevap ve mesaj vermek hem de CHP içindeki muhalefeti temizleme fırsatını bulmuştur.

Her ne kadar Demokrat Partiden önce birçok muhalefet partisi kurulmuş ise de bu partilerin yeterince illerde örgütlenememesi, kişi endeksli olması ve ideolojik yapıları gerekçesiyle halkın ilgisini çekmemiştir. MKP gibi partiler sadece bir veya birkaç ilde etkili olabilmişlerdir. 4'lü taktırir vakasıyla gündeme gelen ve bu

anlaşmazlık sürecinde parti kuran Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın Demokrat Partisi halkın beklentilerine cevap verebilmiştir.

Demokrat Partinin diğerlerine nazaran başarılı olmasında hem Celal Bayar'ın milli mücadeleye katılmış saygın bir politikacı olması hem de hitabeti güçlü ve Aydın'da bir toprak ağası olan Adnan Menderesin halkın dilinden anlamasının önemli katkısı olmuştur. Keza 1946 seçimlerinde kaybedilmesine rağmen partinin söylemleri karşılık bulmuş birçok hukukçu, milli mücadeleye katılmış kişiler, gazeteciler ve aydınlar partiye kaydolmuşlardır.

Milli Mücadele döneminin etkili isimlerinden Ali Fuat Cebesoy ve Halide Edip Adıvar'ın katılımı, liberal politika söylemleriyle orta sınıf denilen esnafın ilgisinin çekilmesi, basına sansürün dile getirilerek özgürlüklerin ifade edilmesi, hem aydınlarda hem de gazetecilerde heyecana sebep olmuş özellikle iktisadi politikalara yapılan vurgu ve refah bolluk söylemleri halkın dikkatini çekmiştir. Böylece Kasketliler denilen orta sınıf, Demokrat Partinin oy tabanının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Varlık vergisiyle ülkenin önemli sermaye grubunu oluşturan azınlıkların tepkisini çeken, ezanın Türkçe okutulmasıyla köylülerin ve diğer mütedeyyin toplumun desteğini kaybeden CHP bu oy tabanını Demokrat Partiye kaydırmıştır.

Demokrat Parti ileri gelenleri İsmet İnönü'nün dış politikada aldığı demokrasi yanında olma kararını iyi kullanmış, 1950 seçimlerine kadar bütün mitinglerinde ve radyo konuşmalarında seçim kanunun yetersizliği, adaletsizliği, yargının seçimleri denetlemesi ve iktidarın basın ve diğer propaganda araçları üzerindeki etkisinin kırılmasını dile getirmiştir. Tek parti iktidarında kapatılma korkusunu yaşamadan bunları sert bir şekilde dile getirebilmeleri işte bu dış politikadaki seçim olmuştur. Çok geçmeden bu ısrar başarılı olmuş polis yasında düzenlemeler, yargının seçimleri denetlemesi gibi yeniliklerin yanı sıra seçim sisteminde de düzenlemeler yapılmış hatta CHP'de sertliğiyle bilinen Recep Peker'in yerine daha ılımlı Hasan Saka hükümeti kurulmuştur.

14 Mayıs 1950 tarihi, siyasi tarihimiz içerisinde önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Gerek CHP Genel Başkanı İnönü, gerekse DP Genel Başkanı

Bayar, sağduyulu bir şekilde hareket ederek iktidarın demokratik yollardan sağlıklı bir şekilde değişmesine imkân sağladılar. Cumhurbaşkanlığı makamına çıkan Bayar, Başbakanlık görevine ve DP Genel Başkanlığına Adnan Menderes'i getirerek önemli bir sorumluluk bilinciyle büyük bir cesaret gösterdi.

Menderes hükümeti kurarak sorumluluğu üstlendiğinde; muhalefette 27 yıllık bir tek parti döneminin efsane lideri İsmet İnönü, diğer tarafta da yükü taşıyıp taşıyamayacağı şüpheli bir Başbakan Adnan Menderes vardı. 1954 seçimleri ise siyasette önemli bir kırılma dönemi oldu. O zamana kadar her an iktidara gelme olasılığı üzerinden siyaset yapan CHP, DP'nin ezici zaferini artık kabullenmek zorunda kalmıştı. Cumhuriyet tarihinin en yüksek halk desteğini sağlayarak gücün zirvesine çıkan Menderes, gün geçtikçe iktidar olarak her şeyi yapmaya muktedir olduğu düşüncesine kapıldı. Muhalefeti anlamak ve onunla sağlıklı bir iletişim kurarak çok partili hayatın olası sorunlarına ortak çözüm üretmek yerine, geçmiş dönemin alışkanlıklarını sürdürerek muhalefete karşılık vermeyi tercih etti.

1954 seçimlerinden sonra iktidara ikinci kez gelen DP, bilhassa oy oranını % 50'lerin üzerine çıkarmış, başlangıçta söylediği vaatlerden uzaklaşan bir görüntü sergilemektedir. DP iktidarının, 1957 seçimleri akabindeki faaliyetleri tek parti döneminin zaman zaman aratmıştır. 6–7 Eylül olayları, iktisadi problemler, Kıbrıs meselesi gibi sorunlar gündeme geldikçe iktidarın muhalefete tutumu artarak sertleşmiş ve DP iktidarı daha da baskısını arttırmıştır.

Aslına bakılırsa 1957 seçimleri, DP ve Menderes için sonun başlangıcıydı. Fakat seçim sonuçları sağlıklı analiz edilerek gerekli dersler ıkarılamamıştı. Bunun da etkisiyle Menderes, 1954 seçimleri sonrasında yaptığı siyasi hataları tekrarlayarak muhalefete karşı takındığı sert tutumunu sürdürdü. Seçim kanununda kendi lehinde değişikliklere giden DP, Kırşehir'in ilçe yapılması ve 1957 seçimleri öncesinde muhalif işbirliğini önleyen yeni seçim kanununun çıkarılması gibi kanun değişikliklerini politik mücadele usullerinden biri olarak kullanmış; çoğunluk sistemi sayesinde edindiği meclis çoğunluğunu, bu çoğunluğu üstünlük olarak devam ettirmek için kullanmıştır.

Seçim bölgeleri bazında işleyen çoğunluk sisteminde, milletvekili sayısını belirlemede temel alınan değer bir partinin ülke çapında aldığı oy sayısı değil, her seçim bölgesinde diğer partilerden fazla oy alıp almadığıdır. Bir seçim bölgesinde diğer partilerden bir oy fazlası olan parti orada seçimi kazanır. Bu nedenle iktidarı alan ve muhalefete düşen partiler arasında ulusal oy farkı az olsa, hatta (1957 seçimlerinde yaşandığı gibi) muhalefet partileri iktidardan daha fazla oy alsaydı bile, neticeyi belirleyen seçim çevresi olduğundan, tüm seçmenlerin yarısından azının onay verdiği bir parti dahi iktidar olabilmektedir.

DP iktidarının 1957 seçimlerinde oy kaybına uğramasının altında basın ve muhalefetle giriştiği rekabetin getirdiği yıkım yatmaktadır. 1957 seçimlerinden DP yine zaferle çıkmasına rağmen oy oranı % 47 idi. 1954 seçimlerindeki % 58 oy oranı göz önüne alındığında, DP'nin muhalefet ve basınla kavgalı olduğu gösterilmeye çalışılması gerçekten de tabanda yankı bulduğunu ve o nispette de oylara yansıdığını göstermektedir.

İktidara geldiğinden beri devamlı bir darbe şüphesi ile karşı karşıya kalan DP hükümeti, CHP'nin basın, ordu ve üniversiteleri yanına alarak tehditkâr söylemlerle muhalefet karşısında hırçınlaşmıştır. Ayrıca arka arkaya pek çok hatalı kararı hayata geçirmiştir. DP'nin hatalı kararları arasında Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ise sanki sonuna zemin hazırlamıştır. Toplumsal hareketler ve siyasi sıkıntılar ordu bünyesindeki cuntaları ateşlemiş ve 27 Mayıs askeri darbesini beraberinde getirmiştir. Geniş halk desteğini aldıktan sonra DP'nin darbe aracılığıyla iktidardan düşürülmesi Türk siyasi yaşamında yeni bir pencere açmıştır. DP yöneticilerinden üçünün acı sonları ise halkın hafızasından hiç silinmemiş, idam edilen Başbakan Adnan Menderes siyasi bir simgeye dönüşmüştür.

1945 yılında bütçe görüşmeleri esnasında CHP'den dört milletvekilinin tavrı ile başlayan DP macerası, 16 yıl sürmüş ve maalesef 27 Mayıs askeri darbesiyle nihai bulmuştur. 27 Mayıs Askeri darbesi sadece DP'ye değil CHP'ye de büyük kayıplar verdi. Uzun yıllar Cumhuriyet Halk Partisi, bu bedeli ödemek için uğraştı. Üzülerek söylemek gerekir ki demokrasinin gelişmesi için 14 Mayıs'ta önemli bir başarıya imza atan siyaset kültürümüz, 27 Mayıs'la bütün kazanımlarını kaybetmişti. Bu sebeple 27 Mayıs, demokrasinin yerleşmesi ve kurumsallaşmasının

önünde her zaman büyük bir engel teşkil edecekti. 27 Mayıs 1960 Askeri darbesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 20 yıl devam edecek askeri darbeler dönemine sebep olmuştur. 1960 Askeri darbesinin akabinde ordunun siyasete müdahalesini cesaretlendirmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türk siyasetine yaptığı müdahaleler sırayla 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül 1980 askeri darbesidir. DP 10 yıllık iktidarı süresince Türkiye'nin siyasi, kültürel, sosyal sorunlarını iyi tespit etmiştir. Fakat çözüm noktasında günü kurtaracak adımlar atmış ve bu durum içinden çıkılmaz sıkıntılara neden olmuştur. DP doğruları ve yanlışlarıyla Türk Demokrasi tarihine mal olmuştur. DP ve iktidarı döneminde demokrasi adına edinilen deneyim, kendisinden sonra gelen liderlere ve siyasi partilere örnek teşkil etmiştir. Farklı anlayışların mücadele ettiği ve başarılı demokrasi adımının sağlandığı bu dönem Türk Demokrasi tarihinde her zaman hatırlanacaktır.

KAYNAKÇA

1) ARŞİV BELGELERİ

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv Belgeleri

2) KANUNLAR

- “Nevşehir Vilayetine Bağlı Kırşehir Kazasında (Kırşehir) Adıyla Yeniden Bir Vilayet Kurulması Hakkında Kanun”, Düstur, 3. Tertip, Cilt 38, s. 1408.
- “Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 uncu maddelerinin tadiline ve bu kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair Kanun”, Düstur, 3. Tertip, Cilt 38, s. 1813–1814.
- TBMM Tutanak Dergisi, C. 12, Toplantı: 1, Dönem: 10, Ankara, Haziran 1956.
- TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, Toplantı: 11, Dönem:10, Ankara, Eylül 1957.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: 10, Cilt: 17, İnikat: 46, s. 765–766, TBMM Matbaası, Ankara.
- TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: 10, Cilt:1, İnikat: 1, 14 Mayıs 1954, s. 5–6, TBMM Matbaası, Ankara.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 11, İnikat: 10, Cilt: I, s. 57–64, TBMM Matbaası, Ankara.

3) GAZETELER

- Akşam Gazetesi
- Cumhuriyet Gazetesi.
- Milliyet Gazetesi.
- Ulus Gazetesi.
- Vatan Gazetesi.
- Yeni Ulus Gazetesi.
- Zafer Gazetesi.

- Zafer Akşam Postası Gazetesi.

4) KİTAPLAR ve ESERLER

- Ağaoğlu, Samet, *Menderes-İpin Gölgesindeki Günler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Ağaoğlu, Samet, *Siyasi Günlük, Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, (haz. Cemil Koçak), İletişim Yay., İstanbul 1993.
- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)*, Hil Yayınevi, İstanbul 2010.
- Ahmad, Feroz ve Turgay Bedia, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.
- Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946–1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004.
- Alkan, Mehmet Ö., *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi)*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Anadol, Cemal, *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*, Yeni Kuvayı Milliye Yayınları, İstanbul 2004.
- Armağan, Servet, *Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi*, Fakülteler Matb., İstanbul 1975.
- Armaoğlu, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1–2: 1914–1995)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2005.
- Avcı, Cemal, *İzmir Suikastı/ Bir Suikastın Perde Arkası*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, Ankara 2000.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul 1993.
- Aziz, Aysel, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.
- Baban, Cihat, *Politika Galerisi: Büstler ve Portreler*, İstanbul 1970.
- Başgil, Ali Fuat, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, (Çev: Cemal Aydın), Yağmur Yayınevi, İstanbul 2011.

- Bayar, Celal, *Başvekilim Adnan Menderes, (Der. İsmet Bozdağ)*, Baha Matbaası, İstanbul 1969.
- Birand, Mehmet Ali, Çaplı, B. ve Dündar, C., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitapçılık, 10. Baskı, İstanbul 2005.
- Burçak, Rıfık Salim, *On Yılın Anıları (1950–1960)*, Turhan Kitabevi, Ankara 1998.
- Burçak, Rıfık Salim, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş*, Olgaç Yayınevi, Ankara 1979.
- Çavdar, Tefik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2004.
- *Çiftiçiyi Topraklandırma Kanunu*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1945.
- Çizmeli, Şevket, *Menderes Demokrasi Yıldızı*, Arkadaş Yayınları, Ankara 2007.
- Çufalı, Mustafa, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yay., Ankara 2004.
- Demir, Şerif, *Düello: Menderes ve İnönü Demokrat Parti’den 27 Mayıs Darbesine Olaylar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Demirel, Tanel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
- *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, (Üçüncü Büyük Kongrede Kabul Edilmiştir.) 15.10.1951, Doğu Ltd. O Matbaası, Ankara 1953.
- Erdal, İbrahim, *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932–1951)*, Siyasal yayınevi Ankara 2013.
- Erdemir, Sabahat, *Muhalefette İsmet İnönü*, Sırlar Matbaası, İstanbul 1956.
- Erer, Tekin, *On Yılın Mücadelesi*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963.
- Erer, Tekin, *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul 1963.
- Eroğul, Cem, *Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945–1971, Geçiş Süresince Türkiye, (der. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak)*, Belge Yayınları, İstanbul 1990.
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitapevi, 4. Baskı, Ankara 2003.

- Giritlioğlu, Fahir, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965.
- Goloğlu, Mahmut, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV Demokrasiye Geçiş (1946–1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Kabasakal, Mehmet, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yay., İstanbul 1991.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram, *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar*, Birey Yayınları, İstanbul 1988.
- Karpat, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi*, II. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Karpat, Kemal H., *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Keyder, Çağlar, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- Kocabaş, Süleyman, *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol (1950–1960)*, Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Koçak, Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Kutay, Cemal, *Mustafa Kemal’in Önlenecek Demokrasi Girişimi/Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İklim Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- *Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi*, Ticaret Türk Anonim Şirketi, İstanbul 1945.
- Ortaylı, İlber, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Öke, Mim Kemal, *Unutulan Savaşın Kronolojisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1991.
- Özdemir, Hikmet, *Ordunun Olağandışı Rolü*, İz Yayınları, İstanbul 2004.
- Öztürk, Osman Metin, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993.
- Sarol, Mükerrerem, *Bilinmeyen Menderes I*, Kervan Yayınları, İstanbul 1983.
- Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamalar, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Ankara 1982.

- Sencer, Muzaffer, *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul 1971.
- Sükan, Faruk, *Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları*, TBMM Yayınları, Ankara 1992.
- Timur, Taner, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- Toker, Metin, *İsmet Paşa’yla 10 Yıl*, C. I, Akis Yayınları, Ankara 1966.
- Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973.
- Tökin, Füzün Hüsrev, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965.
- Tuna, Taşkın, *Adnan Menderes’in Günlüğü*, Şule Yayınları, İstanbul 2002.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler 1859–1952*, Doğan Kardeş Yay., İstanbul 1952.
- Tuncer, Erol, *1946 Seçimleri*, TESAV Yayınları, Ankara 2008.
- Tuncer, Erol, *1954 Seçimleri*, TESAV Yayınları, Ankara 2011.
- Tuncer, Erol, *1957 Seçimleri*, TESAV Yayınları, Ankara 2012.
- Tuncer, Erol, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877–2002)*, TESAV Yayınları, Ankara 2003.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Türkiye*, 4. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.
- Turgut, Nükhet, *Siyasal Muhalefet*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984.
- Türk, Hikmet Sami–Tuncer, Erol, *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi*, TESAV Yayınları, Yayın No: 6, Ankara 1995.
- *Türkiye Cumhuriyeti 80. Yıl Kronolojisi*, Anadolu Ajansı Yayını: 3, Ankara 2003.
- Yavaşgel, Emine, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*, Nobel Yayınevi, Ankara 2004.
- Yavuzalp, Ercüment, *Menderes’le Anılar*, Bilgi Yayınları, Ankara 1991.
- Yazıcı, Tahsin, *Kore Hatıralarım*, Ülkü Basımevi, İstanbul 1963.

- Yeşil Ahmet, *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Cedit Neşriyat, Ankara 2002.
- Yücel, M. Serhan, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001.
- Uran, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti, Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008.
- Zürcher, Erik Jan, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924–1925)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

5) MAKALELER ve DERGİLER

- Başar, Ahmet Hamdi, “1956–1957 İktidar-Muhalefet Savaşı”, *Barış Dünyası*, C. IV, S. 37 (Haziran 1965), s. 58–64.
- Çakmak, Cem, “1950’li Seçimler ve Demokrat Parti”, *Tarih ve Toplum*, S: 53, İletişim Yay., İstanbul, Mayıs 1988, s. 280-285.
- Çelebi, Onur, “Türkiye’de Demokrasinin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/1, Winter 2015, p. 251–272, Ankara Turkey.
- Demir, Şeyhmus; Sesli, Mutlu; Dursun, Emine, “Türk Siyasal Elitlerin Sosyal Profillerinin İncelenmesi (1950–1960)”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 2008, s. 105–122.
- Dinç, Sait, “Atatürk Sonrası Türkiye’de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış (1938–1965)”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları*, Temmuz 2008.
- Duman, Doğan; İpekşen, Serçin Sun, “Türkiye’de Genel Seçim Kampanyaları (1950–2002)”, *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7, Summer 2013, p. 117–135.
- Erdal, İbrahim, “II. Dünya Savaşı Döneminde Türkiye’nin İktisadi Politikaları ve Muhalefet”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 9, S: 1, Sakarya 2007, s. 145–158.
- Güvenir, Murat, “Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 1, Ankara 1982.

- İnan, Süleyman, “Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde (1946–1950) Milletvekili Seçim Yasası Değişikliklerinde Muhalif Görüşler”, SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2003.
- Kanca, Osman Cenk, “1950–1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 19, s. 47–63.
- Kara, Nihal, “Çok Partili Sisteme Geçiş”, *Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 8, Aralık-Ocak 1984/85.
- Koçak, Cemil , “46’nin İvır Zıvır Partileri”, *Tarih ve Toplum*, C: 14, Sayı: 80, Ağustos 1990, s. 16-19.
- Koltuk, Durmuş Ali, “II. Dünya Savaşından Sonra Çok Partili Hayata Geçişte CHP ve İsmet İnönü”, *TSA Dergisi*, Yıl: 12, S: 2, Ağustos 2008, s. 33–44.
- Özacun, Orhan; “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2, 2002, s. 205- 233.
- Özer, İnan; Bekcan, Umut, “Demokrat Parti İktidarı (1950–60): Bir Dönemin Demokrasi Anlayışı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2008), I/2, s. 1–14.
- Salman, Bengül Bolat, “Kırşehir’e Yapılan Haksızlık; İlçe Biçimine Dönüştürülmesi ve Tartışmaları”, *1. Uluslar arası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, 2008, s. 1371–1377.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin, "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/2, Sayı: 16, s. 77–100.
- Akis, Yıl 3, Cilt IX, Sayı 144, 9 Şubat 1957.
- Akis, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 178, 5 Ekim 1957.
- Akis, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 180, 19 Ekim 1957.
- Akis, Yıl 4, Cilt X, Sayı 162, 15 Haziran 1957.
- Akis, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 182, 2 Kasım 1957.
- Akis, Yıl 4, Cilt XI, Sayı 186, 30 Kasım 1957.
- Forum, Cilt VI, Sayı 70, 15 Şubat 1957.

- Forum, Cilt VII, Sayı 82, 15 Ağustos 1957.
- Forum, Cilt VIII, Sayı 85, 1 Ekim 1957.
- Forum, Cilt VIII, Sayı 89, 1 Aralık 1957.
- Forum, Cilt VIII, Sayı 90, 15 Aralık 1957.

6) TEZLER

- Arıkanoglu, Naim; *Demokrat Parti İktidarında Hükümet-Basın İlişkileri (1950–1957)*, Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2014.
- Atayakul, Fatma Alev, *Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950–1954–1957)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2007.
- Baysal, Reyhan; *Türkiye’de Demokrat Parti Dönemi Güvenlik Politikaları (1950–1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2007.
- Göküş, Mehmet; *Demokrat Parti Döneminde Bürokrasi Siyasi İktidar İlişkileri*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir 1999.
- Güngör, Süleyman; *Muhalefette Cumhuriyet Halk Partisi (1950–1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara 2003.
- Gürcan, Gürhan; *6–7 Eylül 1955 Olayları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006.
- İnal, Tibet; *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Farklılığı ve Dış Politikaya Yansıması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 2010.
- Som, H. Can; *Demokrat Parti ve Radyo Davası*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul 2007.
- Yılmaz, Ercan; *Demokrat Parti Döneminde Milliyetçilik*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkerleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2008.

- Yılmaz, Zeliha; *Siyasi Açından I. Ve II. Menderes Hükümetleri (1950–1954)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, Ankara 2007.

7) ANSİKLOPEDİLER

- Çolak, Filiz, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- Sunar, İlkay, “Demokrat Parti ve Popülizm”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.
- Tuncay, Mete, “Laiklik”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 2–3, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

AKŞAM - İSTANBUL

TELEFONLAR: 1801 - 1802 - 1803 - 1804
1805 - 1806 - 1807 - 1808 - 1809

SANIK: HALİK YOLAC
Yazı İşleri Müdürü: ÖMÜR K. KARACA
Kuruçeşme Yolu 1118 - Fiyatı: 20 kuruş

AKŞAM

TÜRKİYEİN EN ESKİ SİYASİ GAZETESİ

Tabanca Dil Kitapları

Almanca Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL
Fransızca Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL
İngilizce Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL
Rusça Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL
Yapısal Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL
Yabancı Dil Kitabı (Yabancılar İçin) 4 TL

1959
CUMA

inönü'nün Uşak'ı ziyareti hâdiseli oldu

Manisada kongreye izin yok

Manisa'da düzenlenen CDP Genel Kuruluna katılmaya izin verilmeyen Uşak'ta düzenlenen kongreye katılmaya izin verildi.

VUR emri veren Vall Emniyet Müdürünü Vekalet emrine aldı

İnönü'nün cipine fırlatılan bardak bir gazetecinin kafasını yaradı

Menderes geldi

Manisa'da düzenlenen CDP Genel Kuruluna katılmaya izin verilmeyen Uşak'ta düzenlenen kongreye katılmaya izin verildi.

İsmet İnönü'nün Uşak'ta düzenlenen kongreye katılmaya izin verildi.

Inönü'nün Uşak nutku

İnönü'nün Uşak'ta düzenlenen kongreye katılmaya izin verildi.

Günaltay Büyük Doğu'yu döva etti

Günaltay Büyük Doğu'yu döva etti.

Denizcilik Bankası dış hatlara zam yaptı

Yüzde 25 zam son dakikaya kadar gizli tutulduğu için, biletle alan yolcular dün şaşırıp kaldılar

Denizcilik Bankası dış hatlara zam yaptı.

Motor battı, makinist kayboldu

Motor battı, makinist kayboldu.

Iraklı Şeyh Gl. Kasım'ı ikaz ediyor

Iraklı Şeyh Gl. Kasım'ı ikaz ediyor.

Kömür havzası için yeni kredi alındı

Kömür havzası için yeni kredi alındı.

Kömür havzası için yeni kredi alındı.

Ticaret Bakanlığınca göre kiralar yüzde 3000 arttı

1938'de 20 lira olan 4 odalı bir evin kirası 1959'da 30 mışli artışla 600 liraya yükseldi

Kızıl da siyasete alet olmuş

Kızıl da siyasete alet olmuş.

Müebbed hapse mahkûm oldu

Müebbed hapse mahkûm oldu.

Müebbed hapse mahkûm oldu.

Alınan İktisat Bakanı Yeşilköy'de

Alınan İktisat Bakanı Yeşilköy'de.

Bethel Dışişleri Bakanları onaylıyor

Bethel Dışişleri Bakanları onaylıyor.

Kayıp uçağa varılmadı

Kayıp uçağa varılmadı.

Kayıp uçağa varılmadı.

Marifetli memur: Evli, 3 metresli, 2 otomobili

Marifetli memur: Evli, 3 metresli, 2 otomobili.

Rus notası tetkik ediliyor

Rus notası tetkik ediliyor.

Maden işçileri seçimi kazandı

Maden işçileri seçimi kazandı.

Maden işçileri seçimi kazandı.

Arsanın sahibi var ki çıkageldi

Arsanın sahibi var ki çıkageldi.

Lololo

Lololo.

SERİRİMİZE GELİYOR

Seririmize geliyor.

Menderes'in suyunu içmek istersen beğenile

Menderes'in suyunu içmek istersen beğenile.

TAŞ

TAŞ.

Perşembe
13
HAZİRAN
1957

Milliyet
Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ HACI KARACAN

BUGÜN **6** SAYFA **15** KURUS

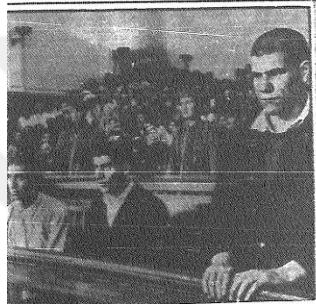
YIL: 5 - SAYI: 252

KIRŞEHİR TEKRAR VİLÂYET OLDU

Hacıbektaş ve Kozaklı kazalarının yeni Vilâyete bağlanmaması kararı üzerine Bölükbaşı, Bayar'a şiddetli hücumlarda bulundu. Üç celse için Meclisten çıkarılan C.M.P. Genel Başkanı Bölükbaşı ile bir D.P. li mebus arasında koridorda kavga çıktı

SELLERİK TARIHİATİ... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

273 Meb'ustan 272 si lehte oy kullandı. Kozaklı ve Hacıbektaş'ın Kirşehir'e bağlanması için muhalefetle birlikte 20 D.P. li meb'us rey verdi

ANKARA, 12 — (HUSUSİ MUHABİRLERDEN) — OSMAN Bölükbaşı, bugün, Hacıbektaş ve Kozaklı kazalarının yeni Kirşehir vilâyetine ilâve edilmemesinin kararlaşması üzerine Mecliste fırtına koparan çok şiddetli bir konuşma yapmış, bu arada kullandığı bir cümle yüzünden üç celse için Meclisten çıkarılmıştır.

SEÇİMLERİN NE ZAMAN YAPILACAĞI BELLİ DEĞİL

Anadolu Ajansı yayınladığı bir tavizle seçimlere dair Bayar'a atfedilen sözlerin hakikate uymadığını bildirdi

SEÇİMİN... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

Adana canavarları itirafa bulundular

Kaatiller, çünkü duruşmada işledikleri cinayeti pervasızca anlatırken dinleyiciler arasında korku ve nefret nidaları yükseldi

Adana'da bir adam katledildi. Kaatillerin suçunu itiraf etmesi üzerine mahkeme kararını verdi. Duruşmada katillerin itirafı korku ve nefret nidaları yükseldi.

Farhiya âbideler... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

Tepebaşında gece fecî bir kaza oldu

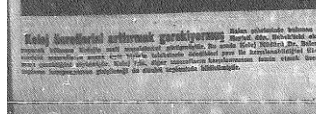
Parmaklıktaki parçalarla 20 metre aşağıya uçan otomobille bulanan 4 kişi yaralandı

TEPEBAŞINDA GECE... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

GUNALTAY "SEÇİM emniyeti şarttır," diyor

Sivas'ta konuşan sabık Başvekil, "C.M.P. ilere paraya muamelesi"ni yapıldığını iddia etti

GUNALTAY... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

KAR HADLERİNİ hükümet ayarlayacak

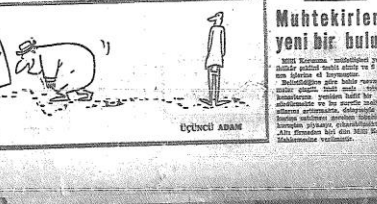
Lâleli Baba'nın mezzesi... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

KAR HADLERİNİ... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

60 Homoseksüel'in 18'i frengilî çıktı

Adık Zilihas tarafından toplandı Erzurum Zühreli Hastahanesi'nde 60 homoseksüel... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

60 Homoseksüel'in... (Caption text is partially obscured and difficult to read)

Muhtekirlerin yeni bir buluşu

Yücel ADAM

Bu yıl ara seçimleri yapılmaması için verilen takrir üzerine Seçim meselesi bugün Meclis'te

D. P. tehir edilen bütün kongrelerin derhal tamamlanmasına karar verdi

Mükerrer Sarol dün tekrar D. P. ye alındı

Mükerrer Sarol dün tekrar D. P. ye alındı

(İSMEK İSTİSMARİNDENİZ)
ANKARA, 20 — Üstün meclisler için verilen ara seçimleri yapılmaması için verilen takrir üzerine bugün Meclis'te seçim meselesi tartışıldı. Meclis'te bu konu hakkında konuşan D. P. Meclis Grubu Başkanı Mükerrer Sarol, "Bu yıl ara seçimleri yapılmaması" hakkında bir teklif hazırlanarak Meclis'e sunulmuştur. Meclis'te bu teklifin kabulüne karar verildi. Meclis'te bu kararın alınması üzerine Sarol, "Bu kararın alınması ile Meclis'te ara seçimleri yapılmaması için verilen takririn uygulanması sağlanmıştır" dedi.

D. P. İL KONGRELERİ DERHAL YAPILACAK

D. P. Genel İhtis Komitesi, parti kongreleri 20 Temmuz'da yapılmasını istedi. Bu kararın alınması üzerine Meclis'te bu konu hakkında konuşan D. P. Meclis Grubu Başkanı Mükerrer Sarol, "Bu kararın alınması ile Meclis'te ara seçimleri yapılmaması için verilen takririn uygulanması sağlanmıştır" dedi.

İŞÇİLERİN ÖZGÜR SÖZLEŞME KURULUŞU İMAL EDİLDİ

İşçilerin özgür sözleşme kuruluşu imal edildi. Bu kuruluşun kurulması ile işçilerin haklarının korunması sağlanacaktır. Bu kuruluşun kurulması ile işçilerin haklarının korunması sağlanacaktır.

TOPKAPI YOLU TRAFİKE KAPANDI

Topkapı yolu trafiğe kapandı. Bu kapama nedeniyle şehirde trafik sıkıştı. Bu kapama nedeniyle şehirde trafik sıkıştı.

AKAR'IN CESEDİ DÜN ZEYTİNBURNU ÖNÜNDE BULUNDU

Akar'ın cesedi dün Zeytinburnu önünde bulundu. Bu buluşma nedeniyle şehirde büyük heyecan yaşandı. Bu buluşma nedeniyle şehirde büyük heyecan yaşandı.

MACAR HADİSELERİ HAKKINDA RAPOR ÇIKARILDI

Macar hadiseleri hakkında rapor çıkarıldı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı.

BÖLÜKBAŞI'NIN İFADESİ ALINDI

Bölükbaşı'nın ifadesi alındı. Bu ifade ile bölükbaşı'nın görevleri hakkında bilgi sağlandı. Bu ifade ile bölükbaşı'nın görevleri hakkında bilgi sağlandı.

MASUNİYETİN KALDIRILMASINI İNCELEYEN KOMİSYON C. M. P. BAŞKANINA MÜDAFAAŞI İÇİN BU SABHA KADAR MÜSADEDE VERDİ

Masuniyetin kaldırılmasını inceleyen komisyon C. M. P. başkanına müdafaaşı için bu sabha kadar müsaade verdi. Bu müsaade ile komisyonun çalışmaları hızlandırıldı. Bu müsaade ile komisyonun çalışmaları hızlandırıldı.

AMERİKA ASKERİ KUVVETİNİ İNDİRMİYOR KUBUL EDİYOR

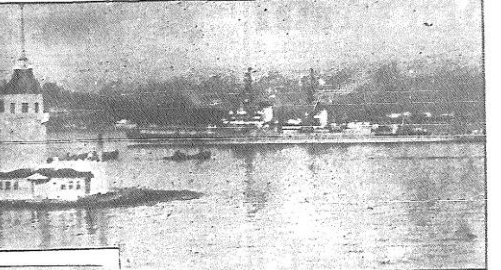
Amerika askeri kuvvetini indirmiyor kabul ediyor. Bu kararın alınması ile Amerika'nın politikası hakkında bilgi sağlandı. Bu kararın alınması ile Amerika'nın politikası hakkında bilgi sağlandı.

GÖKAY, DÜN ANKARA'DAN DÖNDÜ

Gökay, dün Ankara'dan döndü. Bu dönüşü nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı. Bu dönüşü nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı.

MACAR HADİSELERİ HAKKINDA RAPOR ÇIKARILDI

Macar hadiseleri hakkında rapor çıkarıldı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı.

Rus harp gemileri dün boğazdan geçti

Rus harp gemileri dün boğazdan geçti

Bir kruvazör ve iki refakat gemisinden müteşekkil ilk filo Akdeniz'e çıktı. Suriye de 3 Rus denizaltısı alıyor

HARİCİYE VAKIFINA İNŞAAT...
HARİCİYE VAKIFINA İNŞAAT...
HARİCİYE VAKIFINA İNŞAAT...

AMERİKA ASKERİ KUVVETİNİ İNDİRMİYOR KUBUL EDİYOR

Amerika askeri kuvvetini indirmiyor kabul ediyor. Bu kararın alınması ile Amerika'nın politikası hakkında bilgi sağlandı. Bu kararın alınması ile Amerika'nın politikası hakkında bilgi sağlandı.

DEĞİŞEN POLONYA

Değişen Polonya. Bu değişim nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı. Bu değişim nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı.

KAHİRE RADYOSU TÜRK MİSİR DOĞULUMUNU TAKVİYESİNDE BAHSETTİ

Kahire radyosu Türk Misir doğulumunu takviyesinde bahsetti. Bu bahsetme nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı. Bu bahsetme nedeniyle şehirde büyük ilgiyle karşılandı.

MACAR HADİSELERİ HAKKINDA RAPOR ÇIKARILDI

Macar hadiseleri hakkında rapor çıkarıldı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı. Bu raporun çıkarılması ile Macaristan'daki durum hakkında bilgi sağlandı.

Devlet Nişası

ADRES: Çiğliçeği Mahallesi
OKULYUĞU KÜLTÜR MERKEZİ
MİLLİYET MEKREP TAŞINAKI
POSTA KUTUSU NO: 1000
TELEFON: 27 01 27

BUGÜN
6
SAYFA
15
KURUŞ

Milliyet
Halk Gazetesi

Devlet Nişası
22
AGUSTOS

KURUCUSU: ALİ HACI KARACAN

1957

Muhalefet işbirliği mevzuunda anlaşılı

Dün yayınlanan tebliğde kontenjanda da mutabakata varıldığı bildirildi

İşbirliğinin tatbik şeklini müzakere için toplantılara Eylül'de Ankara'da devam edilecek

ÜÇ muhalefet partisi, tebliğde mutabakata vardıklarını açıkladılar.

İstanbul'da dün öğleden sonra devam eden işbirliği toplantılarında, her üç muhalefet partisi de, bu toplantıların devam etmesi için karar almışlardır. Üç muhalefet partisi, tebliğde mutabakata vardıklarını açıkladılar. Üç muhalefet partisi, tebliğde mutabakata vardıklarını açıkladılar.

DÜNE TOPLANTILARA KATILANLAR (Sağdan sola) NURİTTİN ARICIÖZEL, ARİF BEĞİN, FİAT AYVA, KASIM GÜZEL, İZZET İNÖNÜ, TERCÜZ ÖZEL, İZZET GÜZEL, İZZET İNÖNÜ VE BAŞI AYVA.

BAŞVURULU TEYHİTLERİ Başvuru Adına Başvuru, Anı ve Tebliğde mutabakata vardıklarını açıkladılar.

TARİHİ ESERLERİN İHYASI İÇİN 10 MİLYON LIRA HARCANACAK

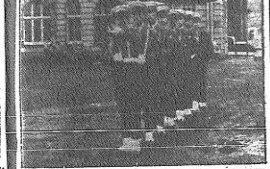
Şehrimizdeki 75 câmiden 50 sinin restorasyonuna başlandı

ŞEHİRİMİZDEKİ 75 CÂMİDEN 50 SININ RESTORASYONUNA BAŞLANDI

Suriye'deki son hâdiseler Kıbrıs'ın önemini arttırdı

Dr. Küçük adanın Türkiye elinde bulunmasının zarur olduğunu söylüyor. San'daki değişiklik üzerine Nato'da tesebbüs geçtiğimizi bildiriyor

Dr. Küçük adanın Türkiye elinde bulunmasının zarur olduğunu söylüyor. San'daki değişiklik üzerine Nato'da tesebbüs geçtiğimizi bildiriyor

Dr. Küçük adanın Türkiye elinde bulunmasının zarur olduğunu söylüyor. San'daki değişiklik üzerine Nato'da tesebbüs geçtiğimizi bildiriyor.

Edinberg'da Türklerin başarısı

Edinberg'da Türklerin başarısı

EDINBERG'DA TÜRKLERİN BAŞARISI

ALADDİNİN LÂMBASI

Türkiye İslâm âlemine örnek

Sâbık Irak Başvekili, Arab âleminin Türkiye'yi anlaması gerektiğini söyledi

TÜRKİYE İSLÂM ÂLEMİNE ÖRNEK

BATI ALMANYA İÇİN silâh imâline başlandı

Silâh fabrikalarının tevsi için 170 milyon marklık malzeme sipariş edilecek

BATI ALMANYA İÇİN SİLÂH İMÂLINE BAŞLANDI

ASKERİ ŞORA toplantıyor

ASKERİ ŞORA toplantıyor

ASKERİ ŞORA TOPLANTIYI

MARMARİSTE 197 TONLUK BİR MOTOR BATTI

MARMARİSTE 197 TONLUK BİR MOTOR BATTI

MARMARİSTE 197 TONLUK BİR MOTOR BATTI

FOTO MUHABİRLERİ ANKARA ADLİYESİNE SOKULMUYOR

FOTO MUHABİRLERİ ANKARA ADLİYESİNE SOKULMUYOR

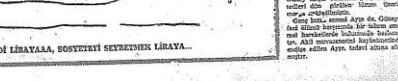

FOTO MUHABİRLERİ ANKARA ADLİYESİNE SOKULMUYOR

Kaatil şoför ile nişanlısını cesetleri dün morg kaldırdı

Kaatil şoför ile nişanlısını cesetleri dün morg kaldırdı

KAATİL ŞOFÖR İLE NİŞANLISINI CESETLERİ DÜN MORG KALDIRDI

63 EKİM 1957

ADRES: Cıgaloğlu, Mollafenar
YENİ NEŞRİ HANCI
TELEFON: 27.42 (Sabit)
TELEFON: 27.42 (Sabit)

BUGÜN
6
SAYFA
15
KURUS

Milliyet
Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ HACI KARACAN

Pazartesi
23
EYLÜL
1957

**GÖKAY
D. P. DEN
ADAY**

Valinin adaylık
için müracaat
ettiğini Dahiliye
Yekili açıkladı

DAHİLİYE Yekili Dr. Nispet Çelebi, İstanbul Valisi ve Dahiliye Bakanı Gökay'ın D. P. listesine aday gösterilmek için yalın müracaatını bildirdiğini açıkladı.

Dr. Nispet Çelebi, Dahiliye Yekili, İstanbul Valisi ve Dahiliye Bakanı Gökay'ın D. P. listesine aday gösterilmek için yalın müracaatını bildirdiğini açıkladı.

D. P. DEN ADAYLIĞINI İLAN EDEN GÖKAY

Seçim faaliyeti bütün memlekette hızla yayılıyor
**D. P. 7 EKİM'de
taarruza geçiyor**
İnönü, dün Elâzığ'da seçmenlerden
muhaletetin desteklenmesini istedi

Seçim afişleri
hazır. Bölükbaşı
yine Kırşehir'den
aday gösterilecek

**C.H.P Lideri
bir iktidar
çeki me
zamanını
bilmeli dedi**

ANKARA, HUSUSİ
İşbirliğinin teminatı olarak, muhaletet partisinin genel merkezinde faaliyet çok aktif.

İşbirliğinin teminatı olarak, muhaletet partisinin genel merkezinde faaliyet çok aktif.

SEÇİM AFİŞLERİNİN HAZIRLANMASI İÇİN TOPLANAN D. P. DEN ADAYLARI

**Güleç, C.H.P. nin
vaitlerini açıkladı**

**Genel Sekreter, siyasi
suçlular affedilecek dedi**

ANKARA, 6 EKİM
Genel Sekreteri Kaan Güleç, dün İstanbul'da konuşurken, C.H.P. nin vaitlerini açıkladı. Güleç, siyasi suçluların affedileceğini söyledi.

YENİ SEÇİM KURULU
Amerika, Yunanistanı
B.M. de desteklemiyor

AMERİKAN ATINA BÜYÜKLEÇİNİN AÇIKLAMASI
Polaikan, Washington'da verdiği beyanatta İtalyan hâl için tek çarenin taahhüt olduğunu söyledi

**evzi Lütfi, "Fikri cephe
evri" edecektir, dedi**

**Dr. P. Genel Başkanı, C. M. P. ile ameli işbirliği
pacakları haberinin de aklı olmadığını söyledi**

DAVULLU ZURNALI TÜREN
Suriye'de Rusya lehinde
nümayişler yapılıyor

**Başvekil Asallı Rusya'dan "Halkın" yardımını
müdafii dostlarını, diye bahsetti**

ANKARA, 6 EKİM
Dr. P. Genel Başkanı evzi Lütfi, "Fikri cephe evri" edecektir, dedi. Dr. P. Genel Başkanı, C. M. P. ile ameli işbirliği pacakları haberinin de aklı olmadığını söyledi.

ANKARA, 6 EKİM
Suriye'de Rusya lehinde nümayişler yapılıyor. Başvekil Asallı Rusya'dan "Halkın" yardımını müdafii dostlarını, diye bahsetti.

**Ankara'da da
elektrik
fiatları
ucuzlatıldı**

ANKARA, 6 EKİM
Ankara'da elektrik fiyatları ucuzlatıldı. Elektrik fiyatları, Ankara'da 10 kuruşa kadar düşürüldü.

Polatkan NEW YORK'TA

NEW YORK, 6 EKİM
Polatkan New York'ta. Polatkan, New York'ta basın toplantısı düzenledi.

Polatkan NEW YORK'TA

NEW YORK, 6 EKİM
Polatkan New York'ta. Polatkan, New York'ta basın toplantısı düzenledi.

125

23 EKİM 1957

Devlet Nüfus

ADRES: Çarşıbaşı, Mollahançer
Sokak No: 4 15700 Ankara
TELEGRAF: MİLLİYET 144000
POSTA KUTUSU: 492 İstanbul
TELEFON: 17 41 40 (Santral)

BUGÜN
6
SAYFA
15
KURUŞ

Milliyet

Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

Pazarlar
30
EYLÜL
1957

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ

Birinci Şube Müdürü tahliye edilenler arasında bulunan Ardoğulu lehinde şahadetinde bulundu.

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ
Birinci Şube Müdürü tahliye edilenler arasında bulunan Ardoğulu lehinde şahadetinde bulundu.

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

Her yerde yapılan yoklamalarla Muhalefet dün adaylarını seçti Genel Merkezlerin göstereceği adaylar bilâhare ilân edilecek

C. M. P. nin yoklama neticeleri açıklanmadı

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

Yeni istimlâk suiistimali

Hususi Muhasebe İstimlâk İşleri Şefi tevkif edildi. Suiistimale atakak görülen bir tacir hakkında da gıyabi tevkif müzakeresi: kesildi

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

Yeni istimlâk suiistimali
Hususi Muhasebe İstimlâk İşleri Şefi tevkif edildi. Suiistimale atakak görülen bir tacir hakkında da gıyabi tevkif müzakeresi: kesildi

Futbolcu LEFTER, C.H.P.'nin MEBUS ADAYI?

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

Futbolcu LEFTER, C.H.P.'nin MEBUS ADAYI?
EĞER Genel Merkez, daha doğrusu Genel Başkan da kabul ederse, TSK futbolcuları en popüler adaylar, Türkiye Millî Meclisi Meclisleri arasında da girerek kabul olabilir.

ANKARA DÜN YENİ BİR EL TEHLİKESİ ALLAFI

Şehirdeki yağmurdan yollar kapandı. Yun yüksekliği bazı yerde yarım metreyi buldu.

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

ÜÇ KAZÂ OLDU BİRİ ÖLÜMLE BİTTİ

Yapırsa rahatsız olmasın bir yolcu ezildi. Ani tren yapan bir otomobil takla attı. Can kaybı yok

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

KRAL HÜSEYİN DE BİR TÜR KIZI İLE EVLENECEK

Türkiye'nin en zengin ve en güçlü ailesi olan Kral Hüseyin'in kızı ile evlenecek.

MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

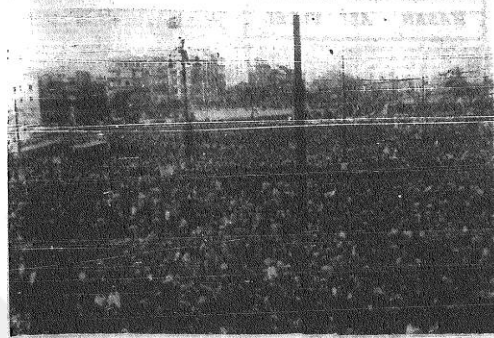
MEHMET ERDOĞAN (ortada) ve diğerleri, C.M.P. MİTINGİNDE POLİSE TECAVÜZDEN SANIK BEŞ KİŞİ DÜN TEVKİF EDİLDİ.

Cumhuriyet

KURUCUSU: YUNUS NADI
33 üncü yıl Sayı 11.538 Telifat ve nakliyat adresi: Cumhuriyet, İstanbul - Posta Kutusu İstanbul No: 245
Telefonlar: Umumî Numarası: 24342. Yan Klavye 24345. Karbon, 24346
Fazlası 21 Ekim 1957

Dışişleri C. H. P. mitinginde Taksim meydanında toplanan kalabalık

D. P. nin dışişleri Taksim mitinginde toplanan kalabalık

Dün Taksim Mitinglerinde Celâl Bayar Konuştu, Fakat İnönü Konuşmadı

C.H.P. mitingindeki misli görülmemiş kalabalık İnönüye büyük tezahürat yaptı

Konuşmaları beklendiğinden İnönü halka hitab etmekten vazgeçti, söylevceklerini evinde gazetecilere anlattı

C.H.P. Genel Başkanı, Adnan Menderes'in Rusya ile ittifak hakkındaki sözlerine de cevap verdi
(FEVYAZ TOKAR yazıyor)

Koraltanın bir köylüden aldığı cevabı

İstanbul'da...

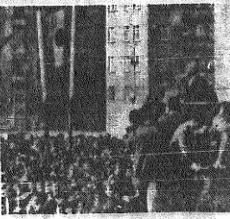
Yalçın, büyük törenle dün toprağa verildi

Canlıca töreninde İsmet İnönü ve binlerce üniversiteli hazır bulundu; Başbakan Adnan Menderes de bir celenk geçirdi

Malatyada süpürge davası!

Bir vatandaşın Namık Gedik'i konuşturduğu bir toplantıya süpürge ile sabote etmelemleri var!

İstanbul'da...

İsmet İnönü konuşurken

Celâl Bayar, 30 yıl sonra Türkiye küçük bir Amerika olacak, dedi

İsmet İnönü'nün...

Gaziantep'te C.H.P. mitinginde

C. H. P. ileri ileri alınmış bir ses protestoları...

Basına göre...

Manşar Kum bildiriyor

Malatyada süpürge davası!

Bir vatandaşın...

İstanbul'da...

Menderes, dün İzmirde beklenen nutkunu söyledi

Basına göre...

Manşar Kum bildiriyor

Malatyada süpürge davası!

Bir vatandaşın...

İstanbul'da...

Manşar Kum bildiriyor

İstanbul'da...

Kasım Güleğül iyileşti

Adana C. H. P. mitinginde...

Manşar Kum bildiriyor

Malatyada süpürge davası!

Bir vatandaşın...

İstanbul'da...

Manşar Kum bildiriyor

İstanbul'da...

Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne

İstanbul'da...

Cumhuriyet

Alman İlan Kuralları İçin:
En yeni metotlarla İlan alırsanız
Kıtlıktır
ALMAN
NEŞRİYAT BÜROSU
Ankara Cad. 119 T. 22 13 45

33 üncü yıl Sayı 11.939 Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet İstanbul - Posta Kutumu İstanbul No: 216
Zabıtahane Ümumi Gazetesi Numarası: 23209. Yayıncı: CEMAL NADİ

Parti Liderleri Balıkesirde Toplanıyorlar

İzmirde dün yapılan C.H.P. mitingini mahşeri bir kalabalık takip etti

İnönünün dün söylediği nutuk

"Bu iktidar değişmelidir, değişecek, göreceksiniz,"

Daha İyî Daha İleri
Bu seçim kampanyası Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük ve en önemli bir dönüm noktasıdır. Bizler, bu seçimlerde sadece bir parti için değil, tüm milletimiz için çalışıyoruz. İktidarı değiştirmek, iktidarı iyileştirmek, iktidarı daha ileriye taşımaktır bizim hedefimiz. Bu hedefimize ulaşmak için her türlü fedakarlığa hazırız. Milletimizle birlikte yürüyoruz, milletimizle birlikte ilerliyoruz. Bizler, bu seçimlerde sadece bir parti için değil, tüm milletimiz için çalışıyoruz. İktidarı değiştirmek, iktidarı iyileştirmek, iktidarı daha ileriye taşımaktır bizim hedefimiz. Bu hedefimize ulaşmak için her türlü fedakarlığa hazırız. Milletimizle birlikte yürüyoruz, milletimizle birlikte ilerliyoruz.

Başbakan Menderes dün Fatih'te konuştu

D.P. nin Fatih mitingi 17 de bitmesi lazım gelirken Menderes'in nutku saat 18,30 a kadar sürdü
Başbakan diyor ki: «Bu seçimlerde kahir ekseriyet elde etmeliyiz. Aramızda fazla miktarda sızarlarsa iş görmek imkânı kalmaz»

Seçim kampanyasının sıklet merkezi Balıkesire kaydı

Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak
Balıkesir 21 - Balıkesir, öğle üçte İ. D. P. nin Balıkesir seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

D.P. nin yeni seçim zammı!
D.P. nin yeni seçim zammı, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

Muhabiriniz Muzaffer Celâsün Devlet Vekilinin konu
Muhabiriniz Muzaffer Celâsün Devlet Vekilinin konu, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

Hükümet, Ege ve Çukurova bütçeleri pamuk alm fiyatını arttırdı
Hükümet, Ege ve Çukurova bütçeleri pamuk alm fiyatını arttırdı. Bu karar, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

İzmir mitinginden notlar
İzmir mitinginden notlar, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

C.H.P. listesindeki tādiller reddolundu
C.H.P. listesindeki tādiller reddolundu. Bu karar, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü

İstiklal Gazetesi'nin 16/X/1957 tarihli nüshasının birinci sayfasında (Ankara)
İstiklal Gazetesi'nin 16/X/1957 tarihli nüshasının birinci sayfasında (Ankara), seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

Evvelki geceki demirvolu faciasının korkunç tafsilâtı

İspartakule ile Yarımburgaz arasında motorlu trenle Sempton ekspresinin çarpışmasında 82 kişi öldü; 100 den fazla yaralı var
İspartakule ile Yarımburgaz arasında motorlu trenle Sempton ekspresinin çarpışmasında 82 kişi öldü; 100 den fazla yaralı var. Bu facia, seçim kampanyasının sıklet merkezi olarak Balıkesir'e kaydı. Bugün İnönü, Karaosmanoğlu, Köprülü konuşuyorlar, yarın da Adnan Menderes konuşacak.

Miting uğruna devlet fabrikalarında paydos

Evvelki geceki demirvolu faciasının korkunç tafsilâtı

Şeyh Edebîyatı Antolojisi
Şeyh Vekâletî, Şeyh İsmail Hakkî...

Cumhuriyet

33 üncü yıl Sayı 11.940

Yıldız ve unluhanı Ankara Cumhuriyeti İstisnası - Posta Kutusu İstanbul No: 245

Çarşamba 23 Ekim 1957

KUR'ANI KERİM'in Tercüme ve Tefsiri TANRI ÖYKÜRÜĞÜ ÖMER RIZA DOĞRUL

Seçim Kampanyası Bu Akşam Sona Eriyor

İsmet İnönü dün Ankara'da Adnan Menderese cevap verdi

30 kişilik muhalefete tahammül gösteremeyen zihniyeti Basra körfezinde aramalıdır,,

İnönü, Başbakanın geçmiş hükümlere dair kendisine sual soranların Cedit Bayrakı taşıyıcı olarak İsmet İnönü'nün zihniyetini tartışmalarından başkasını sayın Cumhurbaşkanlığında dedi.

Son Üç Gün

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü en sert nutkunu Balıkesirde söyledi

Uyanık olmazsanız, seçim emniyeti o hale gelmiştir ki her fenalık yapılabılır

Fejiz Tokar bildiriyor

D. Parti Ağrı isyanını istismara kalkıştı

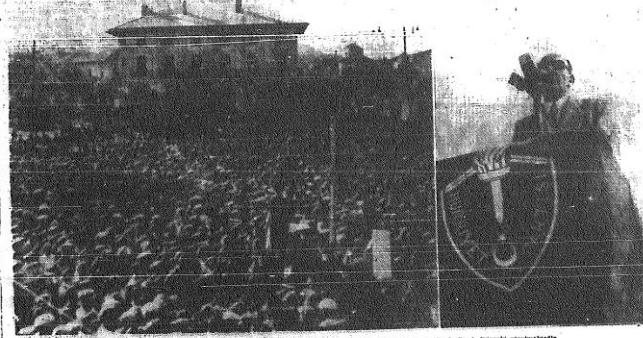
Doğubayazı'da Demokrat Parti adaylarının sözleri, şakırlarla, yuha sesleri ile kesildi

İstanbul ikinci bir Kâbe olacak

Dün gece Adnanın konuşması Menderese, nutkunun büyük bir kısmını dişe basretti

Üniversitelerle D.P. liler arasında dün geceki hadise

D.P.'nin Yürütücüsüne dün yapıldığı bir toplantı...

Menderes D.P. liler arasında zenginler olmadığını söyledi

Siddetle basına çıkan Başbakan diyor ki: "Bizim milletvekillerimize bakınız, parti arkadaşlarınıza bakınız. İnanlı değersizler ne dediyse sadaka vereceğiniz gelir."

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

Köprülü dün Menderese cevap verdi

"Bu seçim mücahede, tek parti, tek şah sistemini emniyetlendirmek isteyen bir adama karşı koca bir milletin mücahede idi"

Hürriyet Partisi dün Balıkesirde halkla bir miting yaptı, Karasınan'da da 100'den fazla tekdil etti

HALUK DURUKAL bildiriyor

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

Günaltayın Menderese sorduğu sualler

"Demiryollarını kim yaptı, imtiyazlı şirketleri kim satın aldı?,"

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

Tren kazasındaki ölü sayısı 89'a yükseldi

Nezaret altına alınan 2 hareket memuru tevkif edildiler

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

İnönü'nün seçimin sonuna kadar...

Cumhuriyet

33. Üçüncü Yıl Sayısı 11.944

Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet İstanbul - Posta Kutusu Numarası No: 210
Telefonlar: Üstüncü Sıra: 22420, 22421, 22422, 22423, 22424, 22425, 22426, 22427, 22428, 22429, 22430, 22431, 22432, 22433, 22434, 22435, 22436, 22437, 22438, 22439, 22440, 22441, 22442, 22443, 22444, 22445, 22446, 22447, 22448, 22449, 22450

Fazla 27 Ekim 1957

Milletvekilleri Seçimi Bugün Yapılıyor

Oy verme faaliyeti sabah saat 8 de başlayacak ve saat 17 de sona erecek, tasnif aleni olacak

İstanbul yeni mebusları gece anlaşılacak

Seçim neticeleri 29 ekim sabahı resmen ilân edilecek

Radyo bu geçeyarsından sonra da faaliyette bulunacak ve alman sonuçları fasalalarla bildirecek

Ankara 28 (Cumhuriyet - Tekke) - Büyük Millet Meclisi bugün öğle saat 12.30'ta yeni mebusların seçimi için toplandı. Seçim neticeleri 29 Ekim sabahı resmen ilân edilecek.

Bütün hazırlıklar tamamlandı

Seçim neticeleri 29 Ekim sabahı resmen ilân edilecek. Seçim neticeleri 29 Ekim sabahı resmen ilân edilecek.

Kanun hükümleri ve cezalar

Seçim neticeleri 29 Ekim sabahı resmen ilân edilecek. Seçim neticeleri 29 Ekim sabahı resmen ilân edilecek.

Bundan evvelki seçimlerin neticeleri

1950 sonuçları	1954 sonuçları
Seçmen sayısı - 1.992.343	Seçmen sayısı - 1.992.343
Öznen seçilenler - 730.022	Öznen seçilenler - 730.022
İhtisap sayısı - 1.262.321	İhtisap sayısı - 1.262.321
NETİCELER:	NETİCELER:
DP - 4.922.211	DP - 5.447.516
CHP - 2.102.200	CHP - 2.102.200
İP - 2.102.200	İP - 2.102.200
Demokrat - 207.233	Demokrat - 207.233
MİLLETVEKİLLER:	MİLLETVEKİLLER:
DP - 424	DP - 424
CHP - 11	CHP - 11
İP - 11	İP - 11
M.P. - 1	M.P. - 1

NERELERE KAC MİLLETVEKİLİ SEÇİLECEK?

Yıldırım adı	Seçim bölgesi	Yıldırım adı	Seçim bölgesi
Adana	1	Antalya	1
Afyonkarahisar	1	Artvin	1
Adana	2	Bilecik	1
Afyonkarahisar	2	Bilecik	2
Adana	3	Bilecik	3
Afyonkarahisar	3	Bilecik	4
Adana	4	Bilecik	5
Afyonkarahisar	4	Bilecik	6
Adana	5	Bilecik	7
Afyonkarahisar	5	Bilecik	8
Adana	6	Bilecik	9
Afyonkarahisar	6	Bilecik	10
Adana	7	Bilecik	11
Afyonkarahisar	7	Bilecik	12
Adana	8	Bilecik	13
Afyonkarahisar	8	Bilecik	14
Adana	9	Bilecik	15
Afyonkarahisar	9	Bilecik	16
Adana	10	Bilecik	17
Afyonkarahisar	10	Bilecik	18
Adana	11	Bilecik	19
Afyonkarahisar	11	Bilecik	20
Adana	12	Bilecik	21
Afyonkarahisar	12	Bilecik	22
Adana	13	Bilecik	23
Afyonkarahisar	13	Bilecik	24
Adana	14	Bilecik	25
Afyonkarahisar	14	Bilecik	26
Adana	15	Bilecik	27
Afyonkarahisar	15	Bilecik	28
Adana	16	Bilecik	29
Afyonkarahisar	16	Bilecik	30

Orta dereceli okullarda senede iki defa kanaat notu verilecek

Ders yılı, 1 şubatta başlayan 2 haftalık bir tatil ile sömestre bitiniyor

Büyük Görev

Büyük görev... (Detailed text about the political situation and the role of the parliament.)

Ankara Üniveritesi 4 kasımda açılıyor

Ankara Üniveritesi... (News about the opening of Ankara University.)

Afyon kaçakçıları tevkif edildi

Afyon kaçakçıları... (News about the arrest of smugglers in Afyon.)

İsvet'e 24 yıldı ilk siyasi buhran

İsvet'e 24 yıldı... (News about the 24th anniversary of the first political crisis.)

Washington teklifinde, Türkiye yapılacak teacvizi bütün NATO devletlerine yayılımı bir teacvizi adedileceği tekrar bildirildi

Washington teklifinde... (News about NATO proposals regarding Turkey.)

Maresal Zukof diün vazifesinden alındı

Maresal Zukof... (News about Marshal Zukof being removed from his post.)

Kral Suud aracılık teklifini geri aldı

Kral Suud... (News about King Saud's withdrawal of a mediation offer.)

Suriyenin talebi üzerine Kral Suud, bizimle Şam arasında aracılık yapmaktan vaz geçti

Suriyenin talebi... (News about King Saud's decision regarding Syria.)

Amerika ve İngilterenin Sovyet Rusyaya ihtarı

Amerika ve İngiltere... (News about the US and UK warning the Soviet Union.)

KENDİ KENDİMİZİ ÇEKİLDİ

Kendi kendimizi... (A satirical or humorous article.)

İHAZ

İhaz... (A satirical or humorous article.)

İsvet'e 24 yıldı ilk siyasi buhran

İsvet'e 24 yıldı... (News about the 24th anniversary of the first political crisis.)

Başbakan Ertan'den hükümetin istifasına Krala vardi

Başbakan Ertan... (News about Prime Minister Ertan's resignation.)

Maresal Zukof diün vazifesinden alındı

Maresal Zukof... (News about Marshal Zukof being removed from his post.)

Kral Suud aracılık teklifini geri aldı

Kral Suud... (News about King Saud's withdrawal of a mediation offer.)

Suriyenin talebi üzerine Kral Suud, bizimle Şam arasında aracılık yapmaktan vaz geçti

Suriyenin talebi... (News about King Saud's decision regarding Syria.)

İsvet'e 24 yıldı ilk siyasi buhran

İsvet'e 24 yıldı... (News about the 24th anniversary of the first political crisis.)

Başbakan Ertan'den hükümetin istifasına Krala vardi

Başbakan Ertan... (News about Prime Minister Ertan's resignation.)

Bayram Yarın Başlıyor

Bayram Yarın... (News about the start of the holiday season.)

İsvet'e 24 yıldı ilk siyasi buhran

İsvet'e 24 yıldı... (News about the 24th anniversary of the first political crisis.)

Başbakan Ertan'den hükümetin istifasına Krala vardi

Başbakan Ertan... (News about Prime Minister Ertan's resignation.)

28 KASIM 1957

ADRES: Cengizli, Mollafenari Sokak No. 1 - ISTANBUL
 TELEGRAFI: MİLLİYET, İstanbul
 POSTA-KURSU: 482 - İstanbul
 TELEFON: 37 01 00 (Sabit hat)

BUGÜN 6 SAYFA 15 KURUŞ

Milliyet
 Halk Gazetesi

Devlet Nişanesi

BENİM ÇİÇEKLERİM HEP BİZİMİZİN GECESİNE SIKIŞIYOR...

Pazarertesi 28 EKİM 1957

KURUCUSU: ALİ HACI KARACAN

KATI NETİCE DP 381 CHP 196

Neticesi henüz belli olmayan 25 meb'usluk duruma tesir etmeyecek DP 37, CHP 21, Hürriyet partisi ve CMP BİRER VİLAYETTE KAZANDILAR

İstanbul ve İzmir DP ye, Ankara ve Adana CHP ye rey verdiler C.H.P. İstanbul'daki seçim neticelerine itiraz etti

6 eski Vekil seçilemedi

İSMAHMET YATAKLI
 DÜNDÜ BAŞIN TOPLANTISINDA DP'Yİ TAMAM DEĞERİNİ VERMEK İSTİYOR (İSTİFAN ÖZGÜR)

Bu sabah bir basın toplantısı yapan İsmahmet Yataklı, "Bu sabah bir basın toplantısı yapan İsmahmet Yataklı, 'Çoğunluk bize teveccüh etmiştir', dedi"

SEÇİLEMEYEN VEKİLLER
 Bakanlar Kurulu toplantıya çağırıldı

BÖLÜKBAŞI
 tahliye ediliyor

Dün yapılan mebus seçimleri sonunda D. P. tekrar İstanbul'da kalıncı. Sakarya kazandı. Ankara son maddemata göre, D. P. 281, C.H.P. 196, Hür. P. 4, C.H.P. 4 mebusluk kazandı.

D. P. 27 vilayete seçimi kazandı. C.H.P. ise tam 21 vilayete mebusluk kazandı. Her vilayete ayrıca kendi tamamı kazandı. İsmahmet Yataklı ise tam D. P. kazandı. C.H.P. için mebusluk kazandı.

D. P. 27 vilayete seçimi kazandı. C.H.P. ise tam 21 vilayete mebusluk kazandı. Her vilayete ayrıca kendi tamamı kazandı. İsmahmet Yataklı ise tam D. P. kazandı. C.H.P. için mebusluk kazandı.

RESİMCUBUR CELAL BAYAL ANKARA'YA RETİNİ KULLANDI (İSTİFAN ÖZGÜR)

D. P. GENEL BAŞKANI ADANAN HENDERE, RETİNİ KULLANDI (İSTİFAN ÖZGÜR)

Yurt'ta Seçim HÂDİSELERİ

İstanbul'da mühürsüz oy torbaları yüzünden çıkan hâdisede eski ve yeni Emniyet Müdürleri arasında sert tartışma oldu

ANKARA, HÜSUSİ
 Seçimler sonuçlandı. Eski ve yeni Emniyet Müdürleri arasında sert tartışma oldu.

Bazı Şehirlerde Müessif Hâdiseler Oldu

Ankara'da dün yapılan büyük törenlerde katılan öğrenciler

Cumhuriyet Bayramı dün heyecanla kutlandı

Ankara, İstanbul ve diğer şehirlerde büyük geçit resimleri yapıldı, Anıt-Kabir ziyaret edildi

Ankara 29 (Cumhuriyet-Tebliğ) - Cumhuriyet bayramının 29. yıldönümü münaseletiyle bugün Ankara'da büyük törenlerle kutlandı. Ankara'da sabah saatlerinde başlayan tören, Anıt-Kabir ziyaretleriyle devam etti. Ankara'da sabah saatlerinde başlayan tören, Anıt-Kabir ziyaretleriyle devam etti. Ankara'da sabah saatlerinde başlayan tören, Anıt-Kabir ziyaretleriyle devam etti.

Başbakan, vatandaşların her türlü taşkınlıklardan içtinab etmelerini temenni ederim. divor

İnönü, Hâdiselerden D. P. yi, Menderes ise C. H. Partisini mesul tutuyorlar

Kayseride, Çanakkelede, Samsunda, Giresunda ve diğer bazı şehirlerde, nümayişler, kavgalar oldu. Kayseride 16 yaralı var

Ankara 29 (Tebliğ) - Başbakan İnönü, Ankara'da düzenlenen törenlerde, vatandaşların her türlü taşkınlıklardan içtinab etmelerini temenni ederim. Başbakan İnönü, Ankara'da düzenlenen törenlerde, vatandaşların her türlü taşkınlıklardan içtinab etmelerini temenni ederim.

Bunlar önce kayseride, sonra diğer şehirlerde, 1950'de yapıldı

Gaziantep ve Mersine dair iki mahkeme kararı

29 ekim günü Gaziantep Vilayeti merkezinde Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatı tarafından yapılan toplantıda, parti yönetimi hakkında mahkeme kararları çıktı. Mahkeme, parti yönetimini sorumlu tuttu.

Bindirilmiş D.P. gruplarının şehirde geceki nümayişleri

Atolarında sarhoşlar da bulunan ve parti faaliyetleri tasyan bu gruplar muhalefet partileri merkezleri önünde de dışarak gösteriler yaptılar

Bunların önce kayseride, sonra diğer şehirlerde, 1950'de yapıldı. Bu gruplar muhalefet partileri merkezleri önünde de dışarak gösteriler yaptılar.

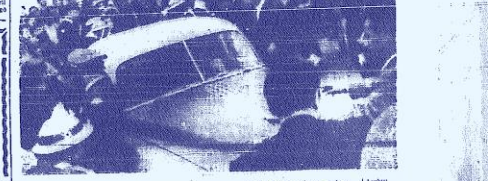
Osman Bölükbaşı tahliye edilmedi

Dün Ankara'da hapishane önünde toplananlar dağıtıldı. Osman Bölükbaşı tahliye edilmedi.

Ankara 29 (Cumhuriyet - Tebliğ) - Osman Bölükbaşı'nın tahliye edilmediği öğrenildi. Hapishane önünde toplananlar dağıtıldı.

Halk Partisi Niğdeden 2 milletvekili daha çıkardı

C.H.P. nin, 60 a yakın vilayetin seçim neticelerine itiraz edeceği söyleniyor

Baris, 9.000 vatandaşı, reyler iptal edildi. diyor

Zukof'a yeni bir vazife verilecek

Muhtef, Türk Büyük Elçiliğindeki kabal arasında gazetecilere açıklanmada bulundu

Ankara 29 (Halkın Sesi) - Zukof'a yeni bir vazife verilecek. Muhtef, Türk Büyük Elçiliğindeki kabal arasında gazetecilere açıklanmada bulundu.

Akdeniz manevralarına dair Natonun aldığı karar

Tatbikat sırasında NATO Üçüncü Kurumun görüşmelerini sürdürüyor. Akdeniz manevralarına dair Natonun aldığı karar.

Dün Geceki Yangın

Dün gece Cumhuriyet Gazetesi'nin binalarında yangın çıktı. Yangın, 9.000 vatandaşı, reyler iptal edildi. diyor.

Gaziantep neticeleri hâla yok!

Baris, 9.000 vatandaşı, reyler iptal edildi. diyor. Gaziantep neticeleri hâla yok!

Devlet Nüshası

Milliyet
Halk Gazetesi

BUGÜN 6 SAYFA 15 KURUS

Akbaba

Bugünkü Sayısında: İBREM ÖLSÜN! Yusuf Ziya Ortay Deli ve Keşif Anıt Nesiha

Perşembe 31 EKİM 1957

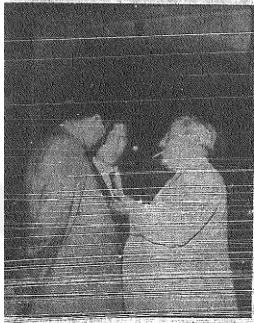
YIL: 6 - SAYI: 263

ADRES: Cıngızoğlu Mollakası, TOKAT No: 1 - İSTANBUL
TELEGRAF: MİLLİYET, İKİLEK
POSTA KUTUSU: 492, İstanbul
TELEFON: 37 42 10 (Sembol)

KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

İTİRAZLAR NETİCEYE BAĞLANIYOR

İl Seçim Kurulları Bilecik'te ve Diyarbakır'da Halk Partisinin itirazını kabul, İstanbul'da reddettiler

İstanbul'daki kararlar CHP temiz edecek

Samsun, Kocaeli ve İzmir'de kurullar durumun tetkikini Yüksek Seçim Kuruluna havale ettiler

İstanbul'daki kararı CHP temiz edecek
C. H. P. nin il teşkilatları tarafından İl Seçim Kurullarına yapılan itirazlar neticesinde...

Meclis yarın merasimle açılıyor...

Hâdiseler DEVAM EDİYOR

Muhalefi yerlerde D.P. ve C.H.P. liler arasında çıkan kavgaları polis bastırdı

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İstanbul'daki kararlar CHP temiz edecek

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

Meclis yarın merasimle açılıyor...

Riyasete getirilmesi icabeden en yaşlı üyenin İnönü olması muhtemel

Toplantı salonunda, sayısı artan mebuslar için yeni sıralar konuldu

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

K. Gülek "Hâdiseleri önlemek için gayret sarfettik," dedi

CHP Genel Sekreteri vatandaşlık hislerinin bunu emrettiğini belirtti

ANKARA, HUSUSİ
CHP Genel Sekreteri...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

SEÇİMLERİN KATİNCESİ İLAN EDİLDİ

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

UNİVERSİTE İRİN AÇILIŞI

İSTANBUL'DA
İl Seçim Kurullarında...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

ANKARA, HUSUSİ
Meclis'in bu akşam toplanması için...

Bayanlar! Robina Cemil'ten sözler bostayı profesörleri

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Tokat'ta doğan Özkan KESME, orta ve lise öğrenimini Abdülkerim Bengi Anadolu Lisesi'nde 2004 yılında tamamlamıştır. Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü 2009 yılında başarıyla tamamlamıştır. 2010 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı'ndan aldığı eğitim dersleriyle mezun olmuştur. 335. kısa dönem olarak 2011 yılının Ocak ayında terhis olup askerlik görevini ifa etmiştir. 2012 yılından itibaren Türk Emniyet Teşkilatında polis memuru olarak görev yapmaktadır. 2013 yılında Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.

İletişim Bilgileri:

Telefon:

0505 222 41 65

E-Posta:

ozkankesme@hotmail.com

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI
ORIJİNALLIK VE İNTİHAL RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez Başlığı/Konusu:

Yukarıda başlığı/konusu belirtilen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 134+4 sayfalık kısmına ilişkin, 16.06.2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 23... 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar ~~hariç~~/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik ve İntihal Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Özkan KESME

Öğrenci No: 80110312003

Anabilim Dalı: TARİH

Programı: CUMHURİYET

Statüsü: Y. Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. İbrahim ERDAL

(Unvanı, Adı Soyadı, İmza)

Ek: İntihal Programı Raporu